

P III
148

1964.

INSTITUTUL INTERMEDIAL DE
PERFECTIONARE A CADRELOR
DIDACTICE
TIMIȘOARA
BIBLIOTECA

ODIZANT ODIZANT

1

ORIZONT

REVISTA A UNIUNII SCRITORILOR DIN RPR

INSTITUTUL INTERREGIONAL DE
 PERFECȚIONARE A CĂRORILOR
 DAI FCE
 TIMIȘOARA
 BIBLIOTECA
 Nr. 4752

1

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ
 TIMIȘ
 P-53.885-D

Timișoara

ianuarie 1964

Anul I (1)

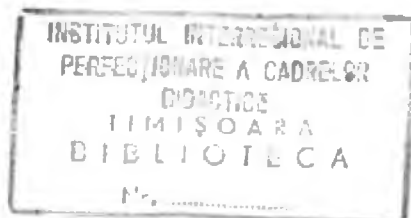
— *COMITETUL DE REDACȚIE* —

*ION ARIEȘANU, NICOLAE CIOBANU, ANGHEL
DUMBRĂVEANU (secretar de redacție), AL.
IEBELEANU (redactor șef), ANDREI A. LILIN*

Redacția : Timișoara, Rodnei, 1, telefon 1-20-26

Administrația : București, Șos. Kiseleff, 10.

CUPRINSUL

*** Cuvint înainte	5
<i>Eugen Barbu : Intalnire in iunie, fragment de roman</i>	6
<i>Nina Cassian : Poezii lineri, versuri</i>	26
<i>Al. Andrițoiu : Frumosul cotidian, versuri</i>	27
<i>Nicolae Ciobanu : Momentul actual și exigențele literaturii</i>	28
* * *	
<i>Aron Verghelis : Lenin, versuri, în românește de George Demetru Pan</i>	33
<i>Gheorg Emin : Versuri despre Lenin, în românește de Ion Fopa</i>	34
<i>Damian Ureche : Meridian spre comunism, versuri</i>	35
* * *	
<i>Damian Ureche : Fericire cu ochii deschiși, versuri</i>	36
<i>Adrian Maniu : Cetatea de la mare, versuri</i>	37
<i>Lucian Blaga : Anii vieții, Odă simplisimei flori, Moara, Giordano Bruno cîntă balada permanenței, versuri</i>	38
<i>Nichita Stănescu : Către Eminescu, versuri</i>	41
<i>Eusebiu Camilar : Luceafărul de ziud</i>	42
<i>Vasile Nicolescu : Dincolo de cuvinte, Marea, versuri</i>	49
<i>Anghel Dumbrăveanu : Triumful lui Prometeu, poem</i>	50
<i>Dim. Rachici : Către o tânără profesoară, versuri</i>	73
<i>Sorin Titel : Stagiarii, fragment de roman</i>	75
TINERI POETI	
<i>Lucian Bureriu : Cîmp insetat, versuri</i>	81
<i>Crișu Dascălu : Măturătorul, versuri</i>	82
<i>George Suru : Intalnire, versuri</i>	83
<i>Horia Guia : Farul, versuri</i>	83
ORIENTARI	
<i>Hertha Perez : Contribuția lui Thomas Mann la lupta împotriva fascismului</i>	84
*	
<i>Georgios Seferis : Legendă, Primăvară după J — C, în românește de Iv. Martinovici, Pămîntul nostru, Acum, în românește de Petre Stoica, Flori de stîncă, în românește de Dan Constantinescu</i>	91

CRONICA LITERARA

Șerban Foarță : Nina Cassian : „Să ne facem daruri” . 95

ARTA

Simion Dima : Sonet pentru o păpușă 98
Adriana Botez-Crainic : Expoziția Traian Brădeanu . 100

CĂRȚI-REVISTE

Alexandra Indrieș : Veronica Porumbacu : „Memoria
cuvintelor” 102
N. Ciobanu : S. Damian : „Direcții și tendințe în proza
nouă” 103
Dimitrie Bălan : Pop Simion : „Pieton în Cuba” . . . 104
C. Ungureanu : Dimitrie Stelaru : „Oameni și Țăcări” 105
Lygia Chiriță : Platon Pardău : „Arbori de rezonanță” 106
Traian Liviu Birădescu : „Viața românească” nr.
11/1963 107
M. Cerbu : „Pagini dunărene” 108

MINIATURI CRITICE

A. C. : Șantier literar 1964 110
A. D. : Consfătuirea cercurilor literare din Moldova . 110
C. U. : Despre proza lui Eminescu 110
C. M. : Nedumeriri 110
L. C. : A traduce 111
S. F. : Exegeze bacoviene 111
G. B. : Magda Isanos în limba sîrbă 111

*

N. T. : Poșta redacției 112

*

Coperta de Petre Vulcănescu

CUVÎNT ÎNAINTE

Orizont continuă revista Scrisul bănăţean, publicaţie a Uniunii Scriitorilor din R.P.R. În toamna lui 1962, Scrisul bănăţean şi-a aniversat 100 de numere, făcînd bilanşul unor certe succese. De la tinerescul almanah din 1949, cu apariţii sporadice, revista timişoreană a parcurs un drum ascendent, îndeplinindu-şi rolul de animator şi de stimulator al creaţiei literare din Banat. În jurul publicaţiei s-au format poeţi, prozatori, critici literari, care îşi aduc contribuţia la dezvoltarea literaturii realist-socialiste din ţara noastră.

Revista Orizont îşi propune să promoveze o literatură adinc inspirată din viaţă, să oglindească fenomenul literar din toată ţara, să dezbată în paginile ei problemele centrale ale literaturii contemporane în spiritul hotărîrilor Conferinţei pe ţară a scriitorilor. Noul titlu vrea să marcheze eforturile colaboratorilor revistei de a-şi lărgi orizontul preocupărilor prin ridicarea nivelului calitativ al creaţiei, potrivit exigenţelor de azi ale partidului şi poporului, asigurînd, în acelaşi timp, şi o mai largă răspîndire revistei, o legătură mai strînsă cu cititorii.

Ducîndu-şi existenţa într-o regiune cu un profil economic şi cultural complex cum este Banatul, Orizont înţelege, în primul rînd, să-şi structureze profilul în aşa fel, încît, efectiv, contextul variat şi bogat al literaturii naşionale să se îmbogăţească cu noi şi autentice imagini artistice ale vieţii contemporane din această parte a ţării, cuprinzînd totodată realităţile construcţiei socialiste de pe cuprinsul întregii patrii.

Obiectivele pe care ne propunem să le atingem izvorăsc din sarcinile ce revin frontului nostru literar, în prezentul moment cînd poporul nostru, sub conducerea înţeleaptă a Partidului, prin munca sa eroică, se pregăteşte să împlinească cea de a douăzecea aniversare a Eliberării patriei.

Colectivul de redacţie al revistei noastre se va strădui să obţină succese tot mai mari spre a contribui la formarea şi desăvîrşirea conştiinţei socialiste a oamenilor muncii, la triumful celor mai înalte idei ale timpului nostru — ideile comunismului.

REDACŢIA

Iunie semei, cu ploi scurte și descărcări electrice, cu miros de tei înfloriți, zăpușeală și răcoare și zori umeziți...

Orașul rămăsese undeva în urmă. Pe aici se croise un drum nou, cu nume frumos: Șoseaua Nordului. Copacii de pe marginea lacului Herăstrău ieșeau în vântul de vară. Frunzele lor proaspete aveau o mișcare mărunțită și sonoră. Deasupra ecluzei se opriră. Se vedea căderea apei și pînă sus se ridica o răcoare umedă, sub ei strălucea un curcubeu lichid strălucitor.

— Or îi pești? întrebă Ina.

— Nu știu. Peștii ar trebui să stea în locuri liniștite.

Mareș tăcuse tot drumul. Se întilniseră în fața restaurantului Bordei, în prima duminică a lunii iunie din acel an, 1943, dimineața la unsprezece, după înțelegerea cu tipograful. Ea îi luase brațul și-i spusese repede:

— Îmi pare bine că te-ai întors!

Porți alături, trăgînd cu ochiul dacă nu-i urmărea cineva. Nu era nimeni. Trecuse un șert de ceas de cînd se plimbau tăcuți, unul lângă altul, cu mîinile în buzunare. Ea era îmbrăcată într-un pardesiu ușor, scurt și pe cap avea un basc alb, ca pe vremuri. Poate intenționat se îmbrăcase așa. Semăna cu o vînzătoare de magazin sau cu o elevă, pe chip, timpul nu îi lăsase nici o urmă.

— M-ai așteptat mult?

— Nu.

— Poți să mă ții de braț. Poate e mai bine așa...

Îi luase brațul moale.

— Bine, cum vrei...

Era neschimbată. Aceeași frunte umezită de căldură, același păr cu suvițe de culoarea castanei coapte și ochii alungiți, privind într-o parte, pe furiș din cînd în cînd, ca să ghicească ce gîndea omul tăcut de lângă ea. Trecuse de vîrsta adolescenței, avea un piept mai plin, de femeie, poate surîsul ascuns îi mai aducea aminte de fata de demult.

— Încotro? întrebă, în slîrșit, Mareș.

— Cunoști casa Terezei?

— Nu, n-am mai fost niciodată pe-aici...

* Fragment înedit din „Șoseaua Nordului”, nouă ediție revizuită și adăugită.

— Nu ești prea vorbăreț. Dacă știam așa, îl lăsam pe nenea Dobre să te-aducă...

— Nu era bine.

— Am trecut ieri pe la el și am găsit tipografia spoită. Acum atelierul e lună...

Bărbatul nu-i răspunse. Se uita în jur ca și când ar fi vrut să țină minte locurile. Trecură de un loc îngrădit, unde se jucau mai mulți băiețași într-un carusel de fier. Dincolo de o cabană acoperită cu șită, lacul clipea încet, lovind malul de pământ, cu valuri mici.

— E foarte frumos pe-aici, spuse Ina ca să schimbe vorba.

— Da.

Drumul lat, fără copaci pe margini, se vedea pînă departe. Trecură de o cîrciumă, cu un șopron putrezit în față, cu mese șchioape la care beau căruțași și ajunseră în fața unui cîmp pustiu acoperit cu gunoale. La o barieră moțăia un cantonier, cu un drapel galben în mîină, în așteptarea unui tren ce nu mai sosea.

— Mă duc să-l scol... zise Ina.

Nu se schimbase deloc. Sau poate părea mai puțin convinsă de ceea ce voia să facă, mai puțin spontană.

— Cum vrei...

— Cum vrei! îl îngîină furioasă aproape. Ascultă, ar trebui să vorbim deschis.

Mareș o privi drept în ochi:

— Ai curaj?

Trecură calea ferată. Era cald și umed și deasupra lor se strîngeau nori mari, cenușii.

— O să plouă, spuse femeia.

— Da, o să plouă...

— Acolo e o uscătorie de stuf, o vezi?

— O văd.

— Și mai încolo o stație de benzină...

— La pompă?

— La pompa aia galbenă...

Ina se opri:

— Ți bați joc de mine?

— Nu, nu-mi bat joc de tine.

— Știi cum îl cheamă pe omul care face aprovizionarea cu benzină a mașinilor?

— De unde să știu?

— Gaie...

— Aha...

— Deci: punct de reper, pompa lui Gaie, ții minte?

— Cum să nu?

— Pe aici nu sînt străzi. Casa Terezei e cea cu calcanul de pământ, spoită în galben, o vezi?

— O văd, Mergem împreună?

— Da.

— Bine.

— Și acum să vorbim deschis...

— Mai e vreme ?

— Până ajungem o să ne spunem tot ce avem de spus . . .

— Aștept.

Ina îi lăsă brațul și îl privi ca și când atunci îl văzuse pentru prima oară după atîta vreme.

— Ai aflat că m-am măritat ?

— Da. Să nu uiți, îți mulțumesc pentru ajutorul pe care l-a primit maică-mea . . .

— Nu era ajutorul meu.

Mareș nu mai spuse nimic.

— Nu mă întrebi ce-am făcut după ce te-au arestat iar ?

— Nu sînt curios. Lucrezi tot la dispensar, la Depou ?

— Da. Tot acolo.

— Și n-ai avut încă neplăceri ?

— Inchipuie-ți că nu.

— E foarte bine.

— Nu fac nici o mișcare deocamdată, a devenit periculos. Astăzi vom afla ce se mai întîmplă . . .

— Și bărbatul tău ?

Ina îi strînse ușor brațul :

— Să nu-i porți pică. Viața e ciudată . . .

— Adevărat.

— Eram mai tineri, viața ne-a despărțit. Ai plecat într-o duminică și eu te-am așteptat. Și au trecut trei ani și abia atunci te-ai întors. Și-am mai încercat să te văd, și trebuia mereu să te-ascunzi, și eu eram singură, și iar au trecut cinci ani . . .

— Ai dreptate, Ina, recunosc bărbatul, fără urmă de ironie în glas, cu acea amărăciune cu care trebuie să primești totdeauna cele mai dureroase lucruri. De fapt simțea că o urăște de moarte, dar îi dădea dreptate deși își spunea că femeile găsesc totdeauna cele mai bune scuze pentru tot ceea ce fac. Ar fi vrut mai devreme, înainte de a o întîlni, s-o judece, să-i spună cuvinte neplăcute, s-o facă să plîngă, ori măcar să simtă că are remușcări, dar era atît de absurd acum să ceri ceva ce întrecea orice puțință de a aștepta și de a iubi . . .

Privi în spate. Șoseaua Nordului era pustie. Deasupra drumului plutea un nor mare de praf. Cerul se întuncea.

— O să plouă. N-ar trebui să ne grăbim ? întrebă.

— Încă nu plouă. Te sperie furtuna ?

— Nu.

— Cum s-au purtat acolo cu tine ?

— Mulțumesc, bine. Eram foarte atenți cu noi.

— Îți bați joc de mine . . .

— Vorbesc foarte serios. Cel puțin îl iubești ?

— Pe cine ?

— Pe bărbatul ăsta al tău ?

— Cred că da.

Se îndrijise și ea, avea în ochi o călătură rea.

— Atunci n-am să te mai întreb nimic, niciodată. Dar pe mine, pe mine m-ai iubit ?

- Cine știe!
- Cite aproximații!
- Dacă mă gândesc bine, te iubeam, îmi plăcea să te întâlnesc, să umblu cu tine, să colind orașul...
- Flirturi de domnișoară. Haidem mai repede, nu vreau să-i fac gelos pe domnul ăsta cam în vîrstă, căruia îi plac femeile tinere.
- Să nu vorbești așa despre el, auzi tu? Nu se poate să ne certăm pentru fleacuri. O să lucrăm de aici înainte împreună, dacă o să-mi porți pică, n-o să fie bine pentru nimeni.
- N-avea nici o grijă.
- I-am spus totul despre noi doi...
- Și a fost încîntat, nu-i așa, că ia pe logodnica altuia...
- N-am fost niciodată logodiți și nici nu mi-ai spus cîndva că ai de gînd să...
- E adevărat, n-aveam timp pentru așa ceva, iartă-mă... Mai ai *Hohnerul* acela cu bași cu care-mi cîntai atît de frumos?
- Vroia să schimbe vorba, dar ea nu-l lăsă.
- Pentru Vasile ești un tovarăș ca oricare altul, nu trebuie să ne împiedecăm de trecutul nostru.
- Frumoase cuvinte!
- Trebuie să rămînem prieteni, oricît ți-ar veni de greu. Dacă ești în stare de așa ceva, va fi foarte bine pentru toți. Încearcă să nu mă urășți. Dă-mi mina!
- Îna îl îmbrățișă, sărutîndu-l ușor pe obrazul rece, rămînînd cîlva lîmp lipită de el, plîngînd încet.
- Îmi va fi foarte greu, să știi, spuse bărbatul mișcat pe neașteptate, mîniat pe sine că nu poate să se stăpînească.
- Și mic, dar trebuie, înțelegi? Timpul vindecă totul...
- Porniră apoi încet mai departe. Casa era aproape. Străbătura o curte lungă, plină de flori și globuri albastre și verzi, înveselind locul pustiu. Se auzea de departe un gramafon răgușit, printr-o fereastră deschisă. Întîlnirea trebuia să semene cu o petrecere de familie și, în scopul acesta, Dumitrana, care sosise aici mai devreme, adusese cîteva sticle de vin și gazda pregătise din sărăcia ei o găină la tavă, al cărei miros plăcut de carne friptă biruia izul amărui de iarbă strivită și crini dulcegi abia înfloriți sub prîspa casei joase.
- Îna bătu la ușă; cei dinlăuntru îi așteptau și-i văzuseră deschizînd poarta îngropată sub un val de iederă. Le deschise un militar înalt, cu ochii duși în fundul capului, bărbierit pînă la singe.
- Poftiți, poftiți, bine ați venit!
- Urarea era pentru ceilalți chiriași din curte care se mirau desigur că pe gazdă o apucase pofta de petrecere cu atîta lume.
- Întrară și Mareș o văzu în capul mesei pline de farfurii pe gazdă: o femeie mărunțică, cu părul alb, acoperit de un bariș. Lîngă ea stătea bărbatul Inei, om de 50 de ani, parcă îndesat cu maiul, cu umeri puternici de hamal, vesel și curios în același timp, prețuindu-l dintr-o privire pe noul sosit, chemîndu-l cu un gest lîngă el, fără vreo sîială, ca și cînd abia așteptase să-i facă cunoștință. Lîngă gramafonul cu pilnie albăstră, mește-

rea ceva tipograful, nenea Dobre *nunți-botezuri* care căuta în grămada de plăci un cîntec mai zgomotos, ca să le acopere vorbele.

— Și strînseră miinile în tăcere și se așezară.

— Înții un pahar de vin! spuse Dumitrana.

Ciocniră, nu aveau deprinderea să petreacă, furculițele sunau stingaci în mîinile lor. Tereza se ridică de cîteva ori, aduse mîncare, îl certă pe bătrîn care nu mai termina cu plăcile lui și cînd atmosfera se mai încălzi. Mareș ridică ochii spre vecinul lui de masă. A avea înfățișarea unui militar, era tuns scurt și gîtul vînjos izbucnea parcă din cămașa subțire de vară cu care era îmbrăcat. Mîncă cu poftă, dar fără lăcomie, glumea cu sergentul din fața lui și din cînd în cînd îi arunca cîte o privire scurtă. Ina îi măsura pe amîndoi, puțin neliniștită. Încăperea mică, spoită de curînd și aproape fără podoabe dacă excludeai o fotografie mare a unui bărbat cu mustăți și o pînză de in înlinsă pe un perete, era foarte curată. Preșurile aspre, de jos, ascundeau dușumeaua roasă și o ușă vopsită strident cu albastru îi atrăgea mereu privirea noului sosit.

Bărbatul Inei continua convorbirea începută mai demult cu sergentul major de aviație, spin și cu obrazul palid, de lîngă el, căruia nu-i reținuse numele. Vorbeau despre flotila de la Craiova, unde acela era probabil mobilizat.

— Zilnic, comandamentul gorman face reclamații la Statul-Major, în circumstările din oraș, „prietenia germano-romînă” se lasă cu morți și cu răniți. Aviatorii nu așteaptă prea mult cînd e vorba de nițică bătaie.

Dumitrana rise, așeză paharul cu vin pe masă și îl bătu pe umăr:

— Așa nu e chiar atît de rău. Probabil că ofițerii lor fac pe nebulii...

— Dacă ar fi numai asta! Nu le mai place războiul, au început să vorbească de casă, de familie. Nu se mai simt atît de tari și ne viră pe noi la greu. Aviatorii nu dorm zi și noapte, sînt trimiși în recunoaștere, ei se țîn de chefuri și de femei. Nu știu cum să spun: în timp ce ai noștri își riscă pielea în văzduh într-un război care nu i-a interesat, ei fac orgii.

— Tomulete, înțeleg, să-mi spui acum cum stăm cu oamenii. Ai destui prieteni acolo?

— Destui? Ce se numește destui? Cîțiva sînt siguri, dar nu pot să le spun nimic înainte de a fi nevoie.

— E limpede, dar cam pe cîți putem conta?

— Cu mici excepții pe loți, dar depinde de situația de moment. Există legi militare foarte aspre, pedepsele curg lanț, există o stare de nemulțumire generală, dar de aici pînă la lucruri mai importante e un drum. Ofițerii găsesc totdeauna acele cuvinte frumoase cu ajutorul cărora te pot trimite la moarte cît ai clipi din ochi... Nimeni nu-și riscă pielea fără o siguranță oarecare.

Dumitrana lăsă furculița și mai bău un pahar de vin.

— Nu-mi spui lucruri noi.

Avea un glas aspru acum și se posomorise.

— De această siguranță vom avea noi grijă... Important mi se pare că este să știi de cine să te ferești.

Și aducîndu-și aminte de Mareș se întoarse:

— Iartă-mă, un moment.

Nu mai minca nimeni. Lingă grămada de plăci mereu schimbate (niște plăci demodate și hiriile, cîntate cu ace vechi locite și auzite printr-o pîlnie răgușită de pe vremea lui Marconi) sta acum gazda, Terezia, trăgînd cu ochiul prin perdea să n-asculte cineva afară, dar vecinii aveau și ei petrecerea lor de duminică, se auzea din fundul curții un alt gramafon sau pafon sau un aparat de radio și nu fu nimeni neliniștit.

Dumitrana terminase cu sergentul major. Il chemă pe un scaun într-un colț de odaie pe Mareș și spuse celorlalți, adică mai întii Inei :

— Ar trebui să dansați, parcă sîntem la înmormîntare. Tereza, tu ca mai bătrînă dă tonul. Un vals nu ai ? Ceva mai pentru noi aștia care n-am prea știut de scîlîmbăială . . .

Tomulete o luă pe Ina de umeri și tipograful tăcut și solemn pînă atunci făcu o reverență ca pe vremuri, la sala *Dacia*, gazdei :

— Permiteți ?

Petrecerea avea ceva caraghios în ea, dar și o sfințenie a amintirii, pentru un martor nevăzut părea însuflețirea unei fotografii de demult făcute la dagherotip. Poate numai chipul proaspăt al Inei, surisul ei puțin trist și depărtat contrazicea impresia asta.

Mareș n-avu vreme să observe amănuntele. El îl măsură pe Dumitrana pe care-l văzuse de cîteva ori la mîlinguri și la întîlniri, totdeauna de departe și pîrîndu-i-se mai puțin lină ca acum cînd sta la doi pași de el, cu palmele pe genunchi, cu umerii săi de hamal, tresărînd din cînd în cînd.

— Am primit scrisoarea adusă de la tovarășii din închisoare. Ai citit-o ?

— Nu.

— Ar trebui să-ți spui cîte ceva. Conducerea partidului îmi comunică un fapt foarte neplăcut. În mijlocul nostru, al celor deafară, se află un vînzător, înțelegi ? Trebuie să-l aflu deși îl cam știu eu. De multă vreme, tot ceea ce facem se află la poliție și chiar cu puțin timp în urmă, unul dintre cei mai buni prieteni ai mei a fost înhățat, compromis și dat pe mîna poliției. Probabil că nu înțelegeți nimic din ceea ce se întîmplă. Cineva a vrut ca el să pară tuturor un trădător, dar eu l-am cunoscut bine ; nu poate să fie un trădător. Mi se cere să-l reabilitez în ochii tovarășilor noștri, dar îți dai seama ce muncă păcătoasă am ? Cineva, foarte deștept a lucrat de data asta cu scalpelul. Iartă-mă că încep cu asta, dar e foarte important. Mi-a fost recomandat în aceeași scrisoare ca un om foarte sigur. Deocîndată am ceva pentru dumneata, o mică afacere în provincie. E mai bine din toate punctele de vedere să dispari din București.

— Și poliția ? Trebuie să mă prezint din 15 în 15 zile la circumscripție...

— De cînd te-ai întors ?

— De la paști.

— Cam puțin, dar cu un bacșiș dat comisarului poți să n-ai nici o grijă. Spune-i că ai găsit ceva de lucru în provincie, o să înțeleagă.

— Și dacă nu vrea ?

— Ai avea ghinion cu adevărat. Sînt cam puțini cei care refuză mita... Mi s-a spus că ești de meserie mecanic. Ți-ar conveni Piatra-Olt ?

— Mă duc oriunde este nevoie de mine.

— O să-ți explic numaidecît despre ce este vorba. Nu bei un pahar de vin cu mine ?

— Cum să nu, cu plăcere . . .

— Ina mi-a vorbit despre dumneata, ai luat parte la greva de la Grivița... mai pe urmă...

— N-am făcut prea multe lucruri.

Băură privind-se, apoi Dumitrana spuse simplu :

— Cred că nu fac o greșală dacă te trimit acolo... Piatra-Olt este nodul de cale ferată cel mai important din sud. De când în Polonia s-au înlețit atentatele, nenții pe-aici își trimit trenurile cu armament. De altfel, acolo au și un depou de reparații foarte bine organizat. Va trebui să-i trezیم la realitate. Trădarea unora ne-a împiedicat pînă acum să acționăm deschis. E vremea să-i facem să simtă pe pielea lor că nu stau chiar pe roze. Am aici actele duminale de transfer... Iată-le, Marfă Dobre — nunți-botezuri, garantate. Cu toate ștampilele, cu delegație. Te numești, să spunem : Matei Gheorghe, am ales ceva foarte apropiat de numele adevărat, ca să nu cumva să avem surprize. Așa, ai lucrat pînă la 1 iunie la București-Triaj, ca lăcătuș, e important. Ajuns acolo n-o faci pe nebulul că le știi pe toate...

Lui Mareș începu să-i placă omul care vorbea deschis, fără ocolișuri.

— Meseria de lăcătuș îți convine ?

— Imi convine.

— Bun. Pînă aici ne-am înțeles. Adresa din București e falsă. Iată ce scrie : bulevardul Mărășești 115. Dacă cineva va întreba vreodată acolo, i se va răspunde că, într-adevăr, ai locuit, dar de o zi, te-ai mutat, pricepi ?

— Pricep...

— Poftim acum și actul de mobilizare pe loc, ai grijă să nu-l pierzi. Prudență la controlul militar, au cam început să se prindă că le tragem chiulul pe front. Cînd nu mai merge altfel, o sumă bunicică rezolvă totul...

— Metoda e veche.

— Dar bună: Cum ajungi acolo, mergi la cămin, au un cămin pentru ucenici și pentru funcționarii din gară. Întrebi de un impiegat : Ionuță, îți minte ?

— Tin.

— Așa o să-ți spună ce ai de făcut. Mai avem un om acolo, Constantin, de meserie frînar și bineînțeles pe restul de oameni ne bazăm foarte mult pe simpatia celeriştilor. Nu vă adunați toți trei lalolaltă niciodată, nu e bine... Munca în general e ușoară, rămîne numai riscul. Trebuie să sabotați repararea locomotivelor. Cu cît se întîrzie mai mult aceste reparații cu atît scurtăm războiul. Decorații nu dau, așa că să nu le așteptați, mai tîrziu, vom vedea ce avem de făcut. Deocamdată îți recomand mult singe rece. Cu poliția noastră parcă ne mai descurecăm, dar acolo e și Gestapoul care înseamnă altă mîncare de pește. Oricum, te vād desghețat, n-o să mă faci de ris...

— Cum mă vor recunoaște ?

— Ești trimis de unchiul Costel de la Caracal. Alit.

— Bine.

— Mai bea un pahar de vin și invit-o pe Ina la dans. Femeile au o adevărată plăcere să țopăie nițel...

— Nu știu să dansz...

— Auzi, Ina, ce spune domnul ăsta ; că nu știe să danseze, ia te rog să-l înveți cîte ceva...

O văzură apropiindu-se și privind-i cînd pe unul, cînd pe celălalt.

— Vrei să încerci ? spuse cu glas ușor.

— Am să încerc, se încăpățină Mareș ca să arate mai mult și celorlalți că nu se slăbia să facă față situației delicate în care-l aruncase Dumitrana care avea de vorbit acum cu tipograful.

— Zimbește puțin, îl rugă femeia. Altfel ai să rămii cu aerul ăsta vinovat care o să-l pună pe gânduri pe bărbatul meu.

— Ce spui? Și crezi că asta mă privește pe mine?

Vorbeau încet, la ei se uita din când în când nenea Dobre — *nunți-botezuri* care cunoștea povestea celor trei.

— Ce spui de perechea asta? Întrebă pe neașteptate Dumitrana pe cel din fața lui. Se potrivește bine...

— De... făcu bătrînul, morocănos.

— Ascultă, Gulemberg, n-o mai face pe nisnaiul, că știu tot. Când am cerut-o pe Ina de nevastă, habar n-aveam că-l iubise pe Mareș. Pe urmă nu s-a mai putut face nimic, toarnă-mi mai bine un pahar și nu roși ca o fecioară. Se mai întâmplă și din astea, n-avem nici o vină...

Apoi trecură la afacerile lor încurcate.

— Cum stăm cu manifestele alea? Ai un om de încredere care să le împartă cu prudență unde trebuie?

— Am, zise tipograful.

— Poți să-mi spui și mie cine e?

— Un nebun.

— Asta-i bună, numai cu nebuni nu avusesem de-a face...

— Sînt buni și nebunii la ceva. E un vînzător de ziare care vinde *Signal* în Gara de Nord. Cel mai bun distribuitor de manifeste pe care-i știu. Dă reviste pe gratis soldaților care pleacă spre front, și, înăuntru, ca la ciocu-și noroc, ei găsesc acele bucațele de hîrtie pe care nu știu cîtă vreme voi putea să le mai tipăresc...

— Bine, pînă aici îmi place. O să-ți mai trimit doi sau trei oameni. Unul e plasat la un cinematograful din centru, altul vînzător de bilete de loterie, în meseria asta trebuie să-ți alegi locurile cele mai aglomerate, altfel nu faci nimic. Când ai marfă mai multă trimite-mi și mie prin Tereza...

Gramofonul hîrîia, gazda se apropie și vru să schimbe placa.

— Mai merge o dată, spuse Dumitrana, ridicîndu-se și după aceea se adresă Inei:

— Ce-are băiatul ăsta, parcă a înghițit o sabie. Ori nu te porți bine cu el?

— *Nu m-am purtat bine cu el*, zise femeia rîzînd și trecu în brațele celuiilalt. Asta-i cu totul altceva...

Dumitrana o strînse ușor lingă el și privi peste umărul ei la Mareș care se apropiase de fereastră.

„Ei, drăcie, gîndi. Iată ce-mi trebuia: să lucrez chiar cu omul ăsta care se vede bine că o iubește pe Ina și încă cum!”

Și pentru că avea humor se prefăcu că nu știe nimic și îi spuse nevastei că are ochi frumoși, că dansează minunat și că era fericit că lăcuse o asemenea alegere, dar în ochii ei se iviră în curînd lacrimile și degeaba încerca ea să se prefacă veselă pentru că el înțelesese cît le va complica viața întoarcerea lui Mareș, fapt ce nu-l împiedică să danseze încă multă vreme, cu plăcere, ca în tinerețe, zicîndu-și că viața trebuia luată așa cum era...

CAPITOLUL II

Zgomotele oraşului muriseră de mult, nu se auzea decît vîntul nocturn în pomii de lingă fereastră. Noaptea arunca o lumină albastră prin perdele. Bărbatul ştia că ea nu doarme şi o pîdea lăcut, aşteptînd cu mîinile sub cap. Ar fi fumtat o ţigare, dar asta l-ar fi trădat. În cele din urmă, ca să curme această situaţie neplăcută, se hotări şi întrebă încet :

— Dormi ?

— Nu, spuse Ina încet. Ştiu, vrei o ţigare ...

— Cum ai ghicit ?

Dumitrana căută lacom sub lampa de noapte pachetul de tutun. Hîrtia foşni cîţva timp, în întuneric fulgeră flacăra chibritului, luminînd uşor faţa femeii.

— Îţi vine greu, te înţeleg, spuse bărbatul fără să aibă aerul că voia să ştie ceva. Băiatul ăla nu prea s-a distrat ...

— Care băiat ?

— Mareş.

— Cînd vii de unde vine el, nu ai chef de petrecere.

— Adevărat. Dar ar fi putut să te mai invite o dată la dans ...

— Nu i-a plăcut niciodată să danseze şi, pe urmă, n-ai li fost gelos ?

— N-am timp pentru așa ceva.

— Incezuţi mai sînt bărbaţii !

— Incepe o perioadă grea, Ina. Săptămîna asta trebuie să ne mutăm. A mai fost unul ca noi : parecă Ahasverus îi spunea. A cîta oară trebuie să împachetăm ?

— Din '41 şi pînă acum, am schimbat 13 domiciliu. E ceva !

— Mă gîndesc la ce-o să zică proprietarul cînd o să-i pun în mîină chiria pe trei luni şi-o să-i spunem adio. Unde-l minţim că ne mutăm ?

— La Ploieşti îţi convine ? Sau îi vindem chestia cu mătuşa bogată care ne-a lăsat o casă la Roman ? (Acestea erau cele mai obişnuite motivări ale plecărilor lor din casele în care locuiseră pînă atunci, pentru ca să nu pară suspecţi).

— Să vedem ce-o să visez. Crezi că te mai iubeşte ?

— Cine, proprietarul ?

— Nu face pe proasta !

— Cine ştie ! Ne-am înţeles să rămînem prieteni.

— Îi ceri un lucru foarte greu. De obicei lucrurile astea se termină cu un fel de duşmănie.

— Multe mai ştii, priceputule ! Cîte femei ai părăsit pînă acum ?

— Ei, destule, destule !

Ina se ridică într-un cot şi-l luă de pâr, privindu-i firele albe de la tîmple :

— La vîrsta ta ai putea să fii mai serios ! Numai că nu te-ai lăcut corupător de minore şi eu doar nu mai sînt atît de tînără !

— Oare sînt atît de bătrîn, fata mea dragă ?

Fumul ţigării aprinse îi lumina obrazul tăiat şi dur.

— Nu cred, dar avea şi el dreptul la un cuvînt mai aspru. Spune-mi mai bine ce ai de făcut mîine ?

Dumitrana aprinse veioza, căută un carnețel cu coperți verzui și îl răsfoi :

— E destulă bătaie de cap. Il am pe listă pe general, pe prietenul meu inginerul, pe un tovarăș care vine tocmai din Moldova, unul întors de pe front... Știi ce, haide să încercăm să adormim totuși, uite, am să sting țigara, am să te sărul pe frunte și gata „să fie afurisit cel care-și mai aduce aminte de ceva și nu storăie după cinci minute!”

Stinse lampa, strivi de o scrumieră de metal țigara și își mai aduse aminte de ceva :

— Am uitat să-ți spun noua adresă : Polonă 87, de mult am ochii o curte liniștită, Mă costă o mulțime de bani, dar în schimb vom da de lucru celor cărora le-ar trece prin cap să ne caute la vechiul domiciliu. Noaple bună...

Femeia nu adormi numaidecât, Dumitrana o simți multă vreme sbâldindu-se în așternut, dar se prefăcu că nu simte și chiar ațipi după o vreme, știind că pe orice om e foarte greu să-l păzești de propriul trecut...

Când îl cunoscuse pe Mareș, Ina avea 18 ani, era o fiică săracă a Griviței, fiica unui birjar și a unei femei pe care n-o cunoscuse pentrucă murise la nașterea ei. Învățase pe apucate clasele primare, pe urmă, ca să nu fie o povară pe capul tatălui său, intrase ucenică la un atelier de croitorie, pe undeva, pe lângă Gara de Nord, unde cusea zece ore pe zi pînă o durea capul, căra pachete la clientelele patroanei (niște neveste de negustor, sgîrcile și veșnic nemulțumite, repelind probele și blestemînd că stofele și mătasea nu reușeau să le ascundă grăsimile și formele trupurilor schiloade și atunci se răzbunau pe fața de 14 ani, cit avea, pe atunci, Ina, frumoasă și înaltă, cu un păr lung și strălucitor și un chip frumos și pur vestind una din acele frumuseți ale locului, care terminau toldeauna sau în patul unui angrosist cu parale, ori în bordelul lui Madam Ana, de la hotelul *Tranzit*).

Numai că în ce o privea pe ea, socotelile nevestelor de negustor sau chiar ale patroanei se dovediseră greșite, Ina știa de la 7 ani viața aspră a Griviței, se născuse între copiii săraci ai ceferiștilor de la Haltă și de la Ateliere, devenind un fel de băiețoi cu apucături bărbătești, pentru că astfel îi era mai ușor să se apere de zdrahonii de mahala, apucători și fără nimic sfînt; ascunzînd, dincolo de asprimile nefirești, un suflet speriat de fală, încercînd să nu se lase strivită într-alita singurătate pentru că crescuse aproape singură : tatăl ei păzea mușteriii de la Clasa III-a a gării, cerșind mai ales, în vremea crizei, o cursă, ca să aibă ce să dea de mîncare celor doi cai răpciugoși, singura lui avere, iar mătuși-sa care luase locul maică-sii era plecată toată ziua după treburile ei, colindînd fabricile în căutare de lucru și cînd nu mai găsea, oferindu-și brațele pentru orice fel de muncă : de la curățatul latrinelor la restaurantele din jurul gării și pînă la spălatul rufelor cucoanelor cu țifne, proprietărese de magazine sau restaurante mari, cum erau *La Italianu* (tocilărie de lux) sau *La roata lumii*, unde cînta o orchestră de balalaici. Ina intrase în toate casele acestea, le știa scările întunecate și nemăturate, curțile pline de igrasie de dincolo de zidurile falnice, unde nu ajungea soarele, balcoanele cu grilaj de fier pe care-și afîrnau rufele, ușile deschise (ca să intre puțin aer) ale bucătăriilor pline de fum și de miros de grăsimi, pentru că aici se mîncea pe săturate, nu ca în curțile mărunte și sărace ale celor ce locuiau lângă Ateliere, Cărase baloturi cu

cearceafuri fine de olandă, împreună cu mătușe-sa, ori rochii abia croite, prinse cu ace de gămălie, gata numai să fie probate, văzuse odăile de dormit ale negustorilor, pline de mobilă bună și câteodată primise fără plăcere și câte un bacșiș, numai de la bărbați (femeile n-ar fi dat un șanț!) băuți, gata să o mîngîie în întunericul vestibulurilor, la plecare, fapt care o umplea de scîrbă, pentru că aici oricît te-ai obișnui cu ceea ce e murdar în viață și neobrăzat, sufletul îți rămîne curat și dornic de ceva pur și înălțător.

Îna strîngea pe vremea aceea bani pentru ca să-și dea liceul în particular și reuși chiar să urmeze trei clase la un curs seral, mai mult moțîind pe bănci pentru că după atîtea ore de pigălit cu acul sau de alergătură, cînd în odăile Doamnei Elena Domnișor, cînd în salonul albastru cu două oglinzi venețiene ale nevetei marelui negustor Niculae Curcuman, nu-ți mai ardea de învățat și a doua zi te aștepta iar sculatul de la ora 6, iar ligheanul cu apa înghețată iarna, iar frigul de afară și ceaiul fără lămîie, o leșinătură scîrboasă de apă pe care o înghițeai mai mult ca să te încălzești. Trebuia, apoi, ca între toate aceste drumuri (du-te colo, du-te colo) să-și facă timp cît de cît să-i pregătească ceva bătrînului birjar care aștepta ceasuri întregi în sloata iernii (nîsoare și lapoviță și ploi) în fața scăriilor Gării de Nord pentru ca să facă o cursă pînă în Rahova sau pînă în Pantelimon pentru cîțiva lei. Și în jur era mirajul Griviței, marele bulevard al săracilor, cu cinematografele lui, cu restaurantele pline de o clientelă zgomoloasă și petrecăreață, cu magazinele de stofe și cu vitrinele strălucitoare, cu manechine și podoabe. Lîngă biserica Sfîntului Mihail, într-o dugheană cu trei scări tocite de vreme, exista domnișoara Aurica Cîrlan care îmbrăca mirese și avea doi ciini împăiați în vitrină și-acolo, vreodată trebuia să ajungă și ea să-și comande rochia de mireasă. Și un voal de Luxemburg cu o cununică de flori de ceară... Mai erau misterioasele hoteluri din gura gării, cu femeile lor vopsite și triste, țistînd seara bărbații tineri abia întorși de la Ateliere, era nebunul de Gică-hau-hau, împăratul Griviței, care vindea ziare și-și bătea joc de negustori, strigîndu-le sub ferestre ca o cobc: „Ai să mori! Ai să mori!”

La 16 ani cînd își dăduse seama că nu mai poate să-și cîștige acei bani de care avea nevoie și să învețe în același timp pentru că s-ar fi îmbolnăvit, un vecin îl sfătuipe pe taică-său s-o înscrie la un curs de surori de caritate. Nu era cine știe ce, dar scăpa de împuțitul de atelier de croitorie, de vorbele grosolane ale patroanei și de umilirea de a căra rochii prin oraș. Se duse, dădu examenul și, după doi ani, primi un halat și o bonetă scrobîtă, trezîndu-se într-altă lume de doctori tineri care glumeau porcos despre organele omenesti, ajutîndu-le să prepare serurile, curățînd cabinetul și făcînd injecții muncitorilor accidentați, femeilor de serviciu care alunecaseră pe scările vagoanelor și mecanicilor degerați din cauza drumurilor lungi.

Era o muncă plăcută, nu prea obositoare, deși uneori trebuia să facă noaptea de gardă. Luă primul salariu, altceva decît mizeria de bacșiș dat pe furis de bărbații negustoreselor grase (pentru că patroana leafă nu plătea) și parcă viața i se schimbă. Putu să cumpere o pereche de șosoni necrocitului de taică-său și să îi ducă chiar acolo, în gura gării, și să-l silească să-i încalțe, pe urmă luă la rînd toate dughețele Griviței și nu se potoli pînă nu cheltui aproape tot, intrînd în toate ospătăriile din Buzești, în căutarea unei brînzoaice la care poflise de ani de zile, cărînd marfa patroanei.

Grivița mirifică exala în ziua aceea a gogoși, atunci prăjite în untdelemn, și prin ușile deschise ale frizeriilor îngropate în troturale sparte năvăleau în stradă parfumul de oă (o, cit visase să-și facă măcar o dată unghiile, dar nu cu vopsea roșie, stridentă, ca fetele lui madam Ana, ci cu ceva roz și delicat și să-și spele părul sălbatic cu șampon și să simtă, pe haine, tot ceea ce forma ispită în viața ei săracă și fusese mereu aminat și dorit la nesfârșit).

Tirguri în sfârșit și acele mici cadouri pentru mătușa (adică pachetele cu năut care ținea loc de cafea sau o sticlă de secărică pentru bătrina ce obosea deasupra closetelor sau a cazanului cu rufe) și, timp de o jumătate de an, înă crezu că va trăi ușor de atunci înainte. Împlinise 18 ani dar nu-i arăta, bărbații din jurul ei nu o băgau în seamă cu un an înainte, pentru că avea ceva de copil și mirat și dîrz, și rău și nesfârșit de bun. Deodată ceea ce era femeiesc în ea își învinse vîrsta și doctoranzii aceia spelbi, totdeauna bărbierii încă de dimineață și spălîndu-și mîinile de patruzeci de ori pe zi din obligația meseriei, observară că sub halatul bine aprelat și totdeauna de o albeață nenaturală, apăruseră doi sini tineri și gura acelei felițe obraznice avea o umezeală ciudată și ochii, un întuneric ispititor.

Lucra cu patru sau cinci medici, între care unul destul de în vîrstă, pedant și serios, dar care se dovedî cel mai îndărătnic și periculos în stăruințele lui de a folosi situația sa de șef de dispensar. Multă vreme, dincolo de ochelarii cu sticle concave, ochii morți și apoși dormiseră, chiar rătăcițiile sale fuseră sincere și îngrijorate atunci cînd ea încurca medicamentele și nu aducea la vreme finctura de iod, dar acestea trecură, dincolo de ramele de baga ale ochelarilor începuseră să pîndească doi ochi de bărbat, sătul de o femeie cicălitoare, sau poate bună, sau poate acceptabilă, dar cu care te-ai obișnuit și aici, lingă tine se ivise o codarnă neagră, cu ochi aprinși ca doi cărbuni și o tinerețe neînfrînală, și trebuia încercat ceva, trebuia spus acestei fete de optsprezece ani că o calitate cum era aceea de șef de dispensar îi dădea dreptul la anumite drăgălășenii sau măcar la unele speranțe pentru mai tirziu, pentru că desigur domnișoara obscură de mahalala voia să se mărite și n-avea dolă cum aveau nevestele doctorilor și singura ei avere era lucrul la care el rîvnea cel mai mult.

Urmă o perioadă grea în viața Inei. Cu tinerii doctoranzi termina repede, într-o noapte o palmă băiețească aplicată cu sete pe obrazul bărbierit al unui astfel de coleg de serviciu puse capăt primelor încercări de a se obține ceva de la ea. Cine nu cunoaște mentalitatea fetelor Griviței se poate înșela asupra unui zîmbet, asupra gestului împărțirii gustărilor aduse de acasă, asupra camaraderiei spontane.

Acei bărbați puteau să spună în gura mare măscări și ea să se facă a nu le auzi și chiar să nu roșească pentru că pe aici nu se vorbește totdeauna despre roze și trandaliri, ci se spun lucrurilor pe nume, dar asta era una și ceea ce doreau ei, secret și cu destulă stăruință, altceva.

O altă încercare se termină cu o explicație blîndă pentru că al doilea pretendent era mai timid și chiar încercă să facă o mică declarație care-l pierdu de tot. Fata îl luă repede peste picior și totul se termină înainte de a începe, dar urmă omul acela bătrîn care începuse să lucreze noaptea fără să i-o ceară nimeni și care, pe deasupra, mai avea și răbdare și tact, un oarecare tact, pentru că într-una din acele nopți de iarnă, cînd afară hăuia viscolul și în haltă nu se auzea decît lucrul sacadat la osii al frînarilor și

al lăcătușilor de serviciu, el îi spuse direct că o pofteste dincolo, în micul cabinet unde uneori sta singur. Înă părăsi imediat încăperea și nu se mai întoarse decît a doua zi, însoțită de taică-său care ajuns în fața doctorului îi scuipe în fața citorva mecanici, veniți atunci să capete scutiri medicale sau medicamente.

Bineînțeles, că urmă un scandal, se auzi la direcția generală a căilor ferate despre cele întîmplate și din fericire se găsi o soluție: doctorul fu mutat la spitalul Wilting, iar fata admonestată pentru o vină imaginară. Sigur că toate aceste lucruri, oricît de neînsemnate în aparență, lăsară o zgură oarecare în sufletul acestei fetișcane, dar ea zîmbea mai departe doctoranzilor care-i luaseră frica, împărțea la miezul nopții, cînd erau de gardă împreună, bucata de piine cu magiun, sau cu parizer și își recăpătă liniștea. O pîdea însă primejdia de a fi concediată fiindcă peste tot locurile de muncă se împușinau și de la incidentul acela nu era bine văzută socotindu-se că făcuse prea mult caz pentru un lucru destul de obișnuit.

Dar nu asta o nedericise pe Ina, ar fi fost în stare să meargă oriunde să muncească, i-ar fi dat dracului pe toți doctorii, cu toate cabinetele lor sanitare și s-ar fi dus să măture podelele sau să coasă iar cu acul, (afîta lucru mai știa!) dar aici văzuse lumea necăjită a lucrătorilor de la trenuri, lucrase cu ei noaptea, îi știa sosind degerați de la drumuri sau cărase cu targa vreo nenorocită de spălătoreasă care alunecase sub o șină și venise o locomotivă de undeva din noapte și îi retezase un picior și acasă, dincolo de porțile înalte de fier, o aștepta o familie nenorocită, lipsită de a doua zi de piinea trebuitoare, pentru că direcția căilor ferate îi dădea un ajutor de nimic, dacă nu cumva avocații acestei instituții nu se băteau pentru a o scoate vinovată pe nenorocită și a o pune pe drumuri, fără pensie și fără ajutor, pentru neglijență în serviciu. Pe urmă în cabinetul acela în care se strîngeau muieri și bărbați laolaltă ea auzea cîte ceva despre curbele de sacrificiu, despre piinea ce nu mai ajungea acasă și despre mizeria generală, despre lipsa de lemne, despre odăile puturoase cu pereți de lut, pentru care se ce reau chirii foarte mari, despre proprietarii nemiloși gata să te arunce în stradă dacă nu le plăteai cît cerea și pe urmă, apărură și acele mici bilețele găsite prin buzunarele halatului și ale paltonului rărit, de stolă verde, citite pe nerăsuflete, rupte și aruncate ca să nu le mai vadă cineva.

Ceferiștii organizau întruniri după întruniri, cerîndu-și drepturile, și se vorbea despre o grevă care trebuia să aibă loc cît de curînd, cîțiva o chemară și pe ea, încorporînd-o celorlalți salariați și ea auzi cuvintele necunoscute: „exploatare”, „lupta de clasă”, „drepturile clasei muncitoare”. Mergea mai curînd la *Locomotiva* sau la *Dacia* decît în saloanele de dans de sîmbătă seara unde mirosea a mititei și a transpirație și niște tineri vulgari și îndrăzneți îi cereau să danseze rînd pe rînd cu ei pînă simțea că-i înțepenesc picioarele și fugea alît de devreme încît să scape de urmărirea lor turbată pe străzile întunecoase din jurul haltei de la revizia de vagoane. Îi plăceau mai mult cuvintele înflăcărâte ale oratorilor pentru că simțea, dincolo de vorbele lor, o dreptate de neclintit.

Îl cunosc pe Mareș, tînăr, înalt, cu o privire deschisă și un zîmbet timid și-i plăcu sfîiala lui și chiar tăcerea aceea gravă care nu ascundea un suflet oarecare. Se întîlneau la mitinguri și plimbările lor se repetară. Încet-încet el îi vorbi despre revoluția proletariatului, îi arătă cum era alcătuită

societatea în care trăiau și Ina începu să simtă că ceva trebuia schimbat și că ar fi în stare ea însăși să ajute la această schimbare. I se dădu un pachet să-l ascundă și îl ascunse, cu toate că în casa aceea strîmță a lor, cu cotrobăitul curios al mătușii aflate la vîrsta cînd se recade în copilărie, era destul de greu să ascunzi ceva și cînd află că fusese numai încercată deocamdată, se supără la început, dar pe urmă înțelese că și timpul de cînd se cunoșteau îi apropiase și sosi vremea primelor sărutări, a plimbărilor pe Grivița sau la Ciurel, dincolo de uzina de la Grozăvești, cu farmecul lor, cu dorința de a-l revedea în fiecare zi pe omul acela tăcut și serios, deși nu se putea, și atunci săptămîinile treceau mai greu.

Apoi venise epoca pregătirii grevei; greva aceea despre care se vorbise atît, dar care trebuia să aibă loc pentru că direcția căilor ferate nu înțelegea să cedeze cu nimic. Il cunoscuse pe Dobre tipograful, însoțiră amîndoi coloanele tăcute de șomeri care defilau cu pancarte umezite pe umeri prin fața palatului și a ministerelor, la începutul iernii lui '33, acele marșuri vii ale loamei, cînd pentru prima oară în viața ei, Ina simți că exista o solidaritate a năpăstuiților, dovedită de acele ființe spectrale, adunate la un loc de mizerie și lipsuri, gata să se opună autorităților, Ziarele anunțau cu texte zgîrcite că tratativele dintre reprezentanții celeriştilor și ai direcției generale a cefereului mergeau greu, se împotmoleau. Descoperise în sfîrșit și locul unde se tipărea ziarul *Celeristul roșu* (fusese de cîteva luni primită în UTC și Marea se lauda că e *fină* lui), acum chiar ea căra într-o poșetă largă de piele exemplarele mici și mirosind încă a cerneală proaspătă, scoase de sub teancurile de anunțuri ale domnului Ionică Pară, directorul gazetei, *Căsătorii, monitor al căsătoriilor, 2 lei cuvîntul* imprimate și ele tot în tipografia Coresi a lui nenea Dobre — *nunți-botezuri*. Viața ei se schimbase pe neașteptate, deținea secrete de partid, cum îi spunea cu gravitate Marea, și putea fi arestată în orice clipă, dar asta, în loc s-o înspăimînte, îi dădea o mîndrie ciudată, pentru că mergea cu prietenul ei la întruniri sburătoare, la Abator sau la fabricile de textile și citeodată nu scăpau decît fugind sau sărînd gardurile și ea binecuvînta faptul că trăise în mahalaua celeriştilor unde și fetele făceau de nevoie pe băiețoi...

Întîlnirile conspirative erau atrăgătoare, Ina căra *abecedare* pentru cursanții de marxism, cursuri care se țineau mereu în alte case, în odăi străine și cu oameni despre care se știau puține lucruri, din prudență. Apăruse anticarul Samuel, hăiatul acela palid care citea totdeauna în picioare, lingă raftul lui cu cărți vechi și cu broșuri totdeauna virite bine după tomuri groase, cu foi zdrențuite mirosind a vechi și a praf, se vorbea despre război civil și despre revoluția mondială.

Ce știuse ea înainte de asta despre viață, despre adevărata viață a Griviței care se pregătea să protesteze. Existau două lumi ce se opuneau una alteia, cu forță, fără milă: lumea celor cu firme pe care se scria capitalul depus, vezi magazinul *La Omul de Fier* sau magazinul *La Italianu* sau *Restaurantul Dumitru Domnișor & fiii*, vezi toate acelea hoteluri și hardughii, față în față cu nemîncații, cu cei dați afară din slujbe, mîncînd piinea mizerabilă amestecată cu mălai și muncînd de dimineață pînă seara, ca să nu fie aruncați în stradă la prima curbă de sacrificiu, ca să nu mai vorbim despre viața de vierme, dusă de societatea fetelor bătrîne, a rențierilor și a bărbaților care voiau să se ajungă („*Domnișoară cînsfîdă, se-*

*rioadă, venit sigur, caută domn serios. Răspunde sub Floare de lotus sau Titral anonime refuză, doresc mariaj cu doamnă serioasă, venit frumos, răspunde sub Foyer, din gazetele lui Ionică Pară“). Trebuia o mătură, un măturoi cum spunea Mares, să curețe aceeași pleavă, să pună tirnăcopul pe toate, dar, deocamdată, guvernele păreau puternice, poliția neîndurată și lupta se anunța grea. Venise februarie, conducătorii greviștilor fuseseră arestați, dar muncitorii de la ateliere nu se opriseră la mijlocul drumului. Vremea lipirii fluturașilor pe geamurile magazinelor de pe Grivița, a corespondenței pe perețele tipografiei lui Dobre — *nunți-botezuri*, trecuse. Se anunța o zi gravă, o zi nemaipomenită și ea sosi într-adevăr. Într-o dimineață sumbră de iarnă, când Grivița toată dormea încă pe labele ei de piatră și nebunul de Gică-hau-hau anunța veșnica catastrofă de la New-York se auzi sirena atelierelor sunând lugubru.*

Mares lipise toată noaptea afișe, cu alți câțiva tovarăși, și dimineața îl găsisse înfrigurat la ușa cabinetului sanitar, așteptînd-o. Ina lucrase toată noaptea, îi era somn, s-ar fi dus acasă să se culce ca de obicei, dar sunetele apropiate ale sirenei și larma îndepărtată a celeriştilor ce se adunau în curtea atelierelor o opreau. Se primi un ordin telefonic de evacuare a incintei haltei de revizie și afară, cum spuneau femeile sosite atunci în schimb, se adunau jandarmi și soldați. De departe, pe caldarîmul înghețat, răsuna amenințător un marș soldătesc :

Rap! Rap! Rap!

Rap! Rap! Rap!

Rap! Rap! Rap!

Clopotele bisericii Sfîntului Gheorghe băteau rar și înfundat. Doctoranzii erau palizi și agitați, spuneau cu o falsă nepăsare că la Ateliere se vor întîmpla lucruri neplăcute, pentru că o să vină armata și o să tragă în încăpățînații care ocupaseră curtea și nu voiau să iasă afară. Mares plecase repede, acolo unde se aflau ceilalți tovarăși ai săi, strîngîndu-i în fugă mina și spunîndu-i să nu-l aștepte, că dacă totul se va termina cu bine, o s-o caute el. Știa unde locuia, fusese de cîteva ori acolo, bînd un ceai fierbinte cu mătușa ei și cu taică-său, dar acum acel trecut comun, atît de scurt, se sfîrșise, rămînea numai amenințarea ceasurilor următoare.

Un cor grav de bărbați se auzea de pe acoperișurile atelierelor și toți auzeau cuvintele din ce în ce mai deslușit, sfîșîind dimineața de februarie și reușind să nu fie acoperite de către sunetele sirenei :

— *Pace! Pîine! Libertate!*

— *Pace! Pîine! Libertate!*

— *Pace! Pîine! Libertate!*

Cuvintele se repetau la nesfîrșit, mereu mai puternice, răzbătînd sub cerul lăcut și mohorit al Griviței atît de liniștit atîta dată. Și peste aceste strigăle iar *rap!* și iar *rap!* și *rap!* ca într-un coșmar fără sfîrșit. La 10 sau la 11, spre prînz, sosi poliția, îi goni pe doctoranzii din dispensar și ocupă birourile. Halta era la doi pași de Ateliere, dar acolo nu puteau pătrunde pentru că locurile erau pázite și jandarmii și cu agenții secreți voiau să-i izoleze pe tîmplarii și pe revizorii de vagoane de ceilalți și reușiră, ori arestînd cîțiva care nu aflaseră încă nimic despre această acțiune, ori trimițîndu-i acasă pe cei ce păreau mai neprimejdioși, adică pe femeile de serviciu, pe curățitoarele de vagoane și personalul sanitar.

Îna se trezi astfel în mulțimea de oameni care mergea hotărîtă spre mica piațetă a bisericii Sfintului Gheorghe. De unde apăruseră miile astea de oameni, mergînd ordonat, ca să le arate celorlalți că nu sînt singuri? *Herdanul, Fabrica de tulin, Saturnul, Lemetrul*, cum spuneau niște muncitori bătrîni, erau aici în pîr.

Pentru prima oară și pentru toată viața, Înei îi rămase în minte imaginea acelei mulțimi negre de femei în broboade groase și de bărbați cu căciuli sau cu pălării umezite și paltoane jorțuite care strigau jandarmilor insulte, în gura mare. Nu mai era o grămadă pestriță și dezordonată această mulțime agitată și vie, cu fețe dîrze și gata de a strivi soldații, speriați ei înșiși că țin în mîini arme și că vor trebui să le folosească în cele din urmă.

Ceea ce mai rămăsese încă în ea copil (adică întîlnirile cu Mareș în odaia ei, în care mai ținea vechile păpuși de croitoreasă, cu rochii din mătase frumoasă, luată din resturile croielilor de la atelierul patroanei și micile secrete încredințate acestuia — un portret al lui Lenin, lipit pe fundul unei cutii de pudră, pe care n-o întrebuița niciodată pentru că de cînd îl cunoștea îi fusese rușine să se mai gîndească la vechile dorinți : oje roz și păr făcut cu șampon ca vînzătoarele de magazin care volau să fie frumoase dincolo de teșghelele lor cînd vindeau pentru că doar-doar le-o vedea cineva și le-o plăcea și se vor mărita — idealuri mic-burgheze de față neroadă) muri în acea dimineață de februarie.

Ziua se scurgea încet și amenințător pentru că dinspre Gara de Nord se auzeau ropote de cai, soseau autocamioane și pe cabina șoferilor se zăreau țevile amenințătoare ale mitralierelor, dar nimeni nu pleca. Îi era foame și somn, dar ceva o ținea aici, nemișcată în mijlocul celorlalți — atenți cu toții la ce se întîmpla încet și meticolos : așezarea soldaților, a sergenților cu capele pleoștite, ordine auzite cînd de aproape, cînd de departe, urmate de presiunea zadarnică a baionetelor care nu mai speriau pe nimeni. Și iar glumele muierilor bătrîne aflate parecă la o petrecere :

— Dă-te mai încolo, soldățelule, că dacă te string nițel în brațe te pupă mă-ta rece !

— Mă, Machenzen, vezi că-ți curge nasul de frig !

— Să vă arză un foc mare cu porcii voștri de olișeri cu tot !

Dar ce vină aveau țărani ăia băuți puțin ca să prîndă curajul de a auzi toate acestea și de a sta ca și ei în frig toată ziua pentru un lucru pe care nu-l înțelegeau încă. Inghesuiala creștea, se auzeau scîncete de copii și cînd aceștia fură trimiși acasă, spre seară, Îna pricepu că sfîrșitul era aproape. Frigul se întetise, nu mai treceau nici tramvaie și nici mașini pentru că mulțimea muncitorilor de la celelalte fabrici crescuse și nu mai putea fi clintită cu nici o amenințare sau cu ordine.

Și de dincolo de gardul Atelierelor, iar se auzea sirena, lugubru și prelung :

— Uuuuuuuuuuu ! Uuuuuuuuuuu !

Și iar izbucneau strigătele acelea repetate de mii de voci :

— Pace ! Pîine ! Libertate !

— Pace ! Pîine ! Libertate !

— Pace ! Pîine ! Libertate !

— Pace ! Pîine ! Libertate !

— Jos exploatarea ! Jos ! Jos ! Jos ! răspundeau din piațeta bisericii alte mii de voci. Lunga amiază fumegoasă de iarnă trecu și veni o noapte și mai amenințătoare. Mai plecaseră, dar rindurile erau tot atât de compacte și armata abia reușise să evacueze strada largă. Ina înghețase, simțea că nu mai are picioare, privea întunericul negru și ar fi vrut să ghicească unde se afla *omul ei*, cum gădea în clipa aceea ca o lucrătoare oarecare.

Peste cîțva timp, în dispensarul rece, după 24 de ore de nesomn, se afla în cabinetul doctorilor și dădea primele ajutoare celor răniți de gloanțele mitralierelor care trăsese în zori. Făcuse o nebunie, putea să fie împușcată de soldații beți și inconștienți, dar știa că nu putea face altceva decît să se ducă acolo și să lege primele răni, să audă acele gemete ale tinerilor cazan-gii, loviți în stomac sau în umeri, să vadă cum unii mor sub mîinile doctorilor, pentru că acolo n-aveau decît instrumentele de prim ajutor, și afară se auzeau comenzile polițiștilor și ale ofițerilor și încă răsunau împușcături undeva în fund și cineva spuse că în curtea Atelierelor zăceau cu sutele în zăpada înghețată...

Pe Mareș îl revăzu după trei ani, slab, bolnav, străin parcă. În tot acest răstimp se dusesese deseori la maică-sa, căutînd să mai păstreze ceva din aerul ei de băiețoi de altă dată și poate chiar că mai păstra, dar în vremea aceea, parcă, se simțea ucisă de o povară apăsătoare, de ceva care o sîrvisse iremediabil. Dacă nu l-ar fi cunoscut pe Dumitranu, pe omul acela, mai în vîrstă ca ea, cu zîmbetul lui nițel oboșit pe buze, poate s-ar fi întors la atelierul de croitorie.

Mareș părea neschimbat: tot tăcut și concentrat în el, parcă ceva mai palid și arătînd ca un sulerînd de plămîni deși spunea că nu are nici pe dracu, din mindrie și încăpăținare. Era silit să se ascundă, din motive conspirative, dar nu-i lăsa adresa și rămîneau să se vadă mai mult din întîmplare. Era tare singură în vremea aceea. Dumitranu plecase în Spania, îi scria lui nenea Dobre — *nunți-botezuri* scurte cărți poștale și ea îl întreba ce fac oamenii aștia, bărbații aștia, de nu mai termină cu bătăliile lor care se desfășurau în toate locurile din lume și nu se mai terminau ?

— Ai să înțelegi vreodată, o liniști tipograful, dar singurătatea nu mai putea fi suportată.

Se întreba ce se întîmplase cu Mareș pentru că explicația că e urmăriți de poliție nu-i ajungea (cînd e vorba de o judecată femeiască ce înseamnă poliția, chiar poliția secretă, cînd e vorba de o întîlnire, de stat împreună sub cerul de vară sau într-o odaie caldă care-ți amintea de zilele de demult, cu ceaiul la gura sobii, și cu curiozitatea mătușii care-și făcea planuri de nuntă, de petrecere, în sfîrșit o petrecere în casa asta tăcută și fără petreceri, după atîta muncă și mizerie și disperare !)

Cînd Dobre o văzu slăbind, întrebîndu-se ce se va întîmpla cu ei doi, pentru că viața îi legase unul de celălalt, aproape fără voia lor, tipograful îi spuse brutal, că el se însurase, pe undeva pe lângă Brașov, cu o femeie, dar asta numai pentru că așa cerea munca de partid și în inima ei se petrecu o zguduire îngrozitoare care-i sili pe nefericitul bătrîn să spună, în sfîrșit, adevărul, pentru că o astfel de minciună mai mult rău făcuse decît bine: Mareș era într-adevăr bolnav de plămîni și trebuia să stea la un preventoriu de lângă Predeal, pînă se va vindeca. Acesta era cu adevărat ordinul partidului: să se vindece să nu facă nimic altceva decît să se vindece. Dar

spune așa ceva unei femei după ce ai mințit-o mai spune-i că nu are voie să-l vadă pentru că ar pune copiii Siguranței pe urmele lor și în astfel de chestiuni nu e bine să te joci, pentru că dacă te joci pui vieții de oameni în primejdie și se va întâmpla ce se întâmplase cu ea : iubirea muri încetul cu încetul și nici scurtele lui scrisori inexplicabile, nesemnate din motive leșne de înțeles, n-o mai revie decât puțin câte puțin și cu totul întâmplător.

Mareș fu arestat a doua oară în 1938 și ea află unde avea loc procesul și-l mai văzu o dată și când auzi sentința de condamnare își spuse că viața se lupta cu ei ca să-i despartă pentru totdeauna. În vremea aceea muncea ca un robot, de dimineață pînă seara, numai ca să nu se gîndească la nimic altceva decît la ziua de mîine care venea în fiecare dimineață cu o amenințare. Cereea să i se dea cele mai grele munci, sperînd că va fi arestată și că va putea să stea și ea într-o închisoare, plătind o libertate pe care n-o merita.

Dumitrana se întoarse din Spania, era mai încăruntit, dar ciudat lucru, omul acesta nu îmbătrînea. Războiul se terminase acolo cu o înfrîngere, învingători deocamdată erau fasciștii. Umblase cu el pe străzi (era nevoie mereu de o femeie oriunde se țineau cele mai restrînse ședințe ilegale, ca să nu bată la ochi) și prin cafenele ascultînd povestea luptelor de la Guadalajara sau înfiorătoarea descriere a Madridului asediat. Numele orașelor necunoscute erau psalmodiate cu o ciudată și secretă părere de rău : Bilbao, Santander... Morți și răniți sub zidurile înconjurale de palmieri, treceri nocturne peste graniță, descrierea Valenci, oraș cu nume de tangou, ce ciudat ; forțarea rîului Nervion, într-un zăduf de nedescris, și iar atmosfera Madridului, ticsit de o lume amestecată : catolici, anarhiști, germani și italieni, față în față cu alți germani și italieni, aflați în tabăra celorlalți, ca într-un basm nesfîrșit...

Povestea cu ușurință, făcea haz de necaz, rătăcise prin lume fără să înțeleagă, după cum declara, mare lucru, în afara faptului că exista o categorie de oameni pe care nici o înfrîngere militară nu putea să-i sperie : comuniștii. Comuniștii de pretutindeni.

Nu-i spunea niciodată ca alți oameni mai în vîrstă decît ea : *fetișo ! adică cu puțină privire de sus, puțin aer că lasă că o să am eu grijă de tine dacă ai să fii cuminte și ai să mă ascuți și ai să mergi cu mine să te plimbi într-un parc și așa mai departe*. Nu, nimic din toate acestea : avea nevoie de ea, trebuia să înțeleagă că în munca asta cu fuga de poliție și cu păcălirea urmăritorilor, o fată desteaptă cum era ea, putea să facă foarte multe. Avea o mie de meserii, învățase să nu întrebe nimic despre nimic : cu cît știi mai puțin, cu alți e mai bine, îl urma în case necunoscute, urca scări respirate, schimbau tramvaiele, umblau numai la clasa a II-a, ca să poată vedea dacă în urma vagoanelor supraaglomerate nu venea vreo mașină sau vreo motocicletă, toate trenurile lor încurcate aveau farmec : slăteau ceasuri întregi în ceainăriile de pe Văcărești, lingă o perdea, pîndind pe cineva cunoscut numai de el, uneori în credea că Dumitrana e doar un misit sau un antreprenor de case, pentru că îl auzea locmîndu-se pentru o cantitate imensă de cărămizi sau de var sau de nisip și ce locmeală, ea și cînd ar fi fost un afacerist oarecare ; îl găsea însă a doua zi pe schele, cu planuri de calc pe genunchi (era încă în '38 cînd se mai construia pentru ca Reinarmarea și Imprumuturile tilhărești ridicaseră o întreagă categorie de afaceriști, de spertari, de

generalii care-și ridicau vile ca și când nu venea războiul, ca și când de aici înainte în România trebuia să se trăiască ca în sînul lui Avram).

Îl găsea cu o scufiță de zidar, pusă la șmecherie pe frunte, loală pălată de var și lumea din jur îl întreba în gura mare : „Domn Dumitrana ce facem cu cuiele, cu *popii* (popii erau niște stîlpi imenși de susținerea schelelor) și el lăsa totul deoparte, o uita și alerga undeva unde se rupsese o scindură și cineva își rupsese o mîină și era silită atunci să scoată pe loc din largă-i poșetă un pachet de pansament ca să lege acele oase frînte, pînă cînd, în sfîrșit, după ore întregi de așteptare (cînd nu era în tură la haltă) o întreba : „*Parcă voiam să te rog ceva*” și o ruga să ducă undeva un mic bilet, strecurat cu grijă : „*Dar ai grijă*”. Și avea grijă, învățase totul, îi ținea chiar unele socotele cînd el nu mai reușea să o scoală la cap : „Trebuie să par celorlalți un om cu o meserie bine văzută !” Și reușea pentru că încă nu avusese neplăceri, dar pentru asta cite nopți pierdute, ce griji, pentru că deodată guvernul se schimbase și ceva amenințător și rău și de neînălțurat se ivi ; tonul discursurilor politicienilor aflați la putere nu mai semăna cu polemica sterilă de altă dată, avea în el ceva care-ți vorbea despre moarte. În închisori, regimul pentru comuniști se asprise, al doilea război mondial începuse încă din Spania, cum spunea Dumitrana, luptele din Cehoslovacia și Polonia erau numai o continuare. Îi arăta coloanele de refugiați, o ducea la cinematograful și vedeau împreună jurnalele de actualități, înfățișînd bombardamentele Stukasurilor nemțești, groaza de pe fețele celor ce erau siliți să fugă pe șoselele de evacuare. Trăise războiul, îi vorbea despre el ca despre un lucru familiar, fără să o îngrozească deși era foarte îngrijorat. Cuvîntul precauție era repetat la nesfîrșit. Incepea cea mai grea perioadă din viața lor, nu mai era glumă.

Un val de moarte și groază cuprinsese Europa. Unii inconștienți încă nu înțelegeau folosul politicii, al unei anumite politici. Citeau ziarele, totul era încă abstract și îndepărtat : o foame de avere, de bani mulți, cîștigați ușor, îi mîna înainte. Muncitorii intrau în fiecare dimineață tot mai îngrijorați în ateliere. E drept că spectrul șomajului, anii cumoliți : 32, 33, erau undeva în urmă, dar ce trebuia să aducă viitorul ? Sindicatele fuseseră desființate, mitingurile lor de altă dată rămăseseră numai o amintire. Pe atunci era ușor, îi adunai pe acești oameni flămînzi într-o sală și le explicai ce au de revendicat, dar acum o singură vorbă, doar alfit, aducea după ea pușcăria neagră, dacă nu ceva mai rău, în viitorul apropiat.

Îna ar fi vrut să meargă cîleodată la vorbitor, să-l vadă pe Mareș, să se dea drept o rudă mai îndepărlată, dar ei, toți ceilalți, cu care lucra, nu-i dădeau voie, repetîndu-i ceea ce știa mai demult : că asta ar face-o suspectă și ei ar pierde un om foarte necesar. Se simțea pe atunci foarte vinovată, de ceva de care, la drept vorbind, nu era vinovată. Poate ar fi trebuit să se poarte ca o femeie, dar cînd avusese ea timp pentru așa ceva ?

Prietenia cu Dumitrana îi da remușcări și parcă în privirile ascunse ale lui nenea Dobre-nunți-botezuri era o muștrare rea și repetată. Nu vorbiseră niciodată despre Mareș. Ea trebuia să treacă o dată la două săptămîni pe acolo și să scoată afară din atelier, cu mari precauțiuni, manifestele partidului care erau împrășiolate în oraș de cine știe cine. Vedeai acel zid vechi, nespoit, ca un calendar al vieții sale trecute, din care nu fusese ruptă ulla filă, dar cum puteai să te împotrivești farmecului aceluia glas ușor și învălui-

tor a lui Dumitrana, cum să nu-ți placă de faptul că el își amintește că duminica era o zi plicticoasă și că trebuia cineva să o ducă să se plimbe, undeva la șosea sau în Parcul Carol și pe urmă să înlirzii puțin într-o circiumă mărginașă? Sfirșitul tragic al anului 1939 îi legase foarte mult. Șosea iarna pe neștiute și începeau să caute cafenelele asudate de pe Văcărești, locuri ciudate de întâlnire cu cei mai suspecti oameni din lume pe care-i văzuse vreodată Ina, dar asta făcea parte din viața lor, nu se putea să nu înțeleagă că, de pildă, unul dintre ei, un bărbat de 50 de ani, politicoș și șiret, îi procura omului de lângă ea, un anumit fel de ștampilă de care aveau nevoie pentru scutiri de mobilizări, pentru concentrări și, în cele din urmă, pentru scutirea de front de mai târziu. Trebuiau bani pentru asta. Dumitrana nu dormea nopți în șir, înlirziiind pe schelele lui, certându-se și tocmindu-se cu clienții săi care se sgarceau când era vorba de plăți ori aminau aceste plăți și de aici scandaluri repetate și rugăminți și chiar un anumit leatru: „Ce vrei, domnule, am nevastă (nevasta ea era, o arăta) trebuie să-i dau să mănânce, s-o îmbrac, pentru ce am muncit? Ei, asta-i bună!”

Anul următor chiar se hotărîră să facă ceea ce trebuia numai închipuit. Dumitrana era un timid în vîrstă, un om care cunoștea femeile, dar nu avusese nevoie de ele. O ceruse de nevastă într-un chip neașteptat, parcă silit de împrejurări, mai mult ca să stingă o situație neplăcută: (Tovarășii ne văd mereu împreună și dumneata ești de-acum la vîrsta mărițișului, ar trebui făcut ceva ca să nu le dăm prilej de vorbi. Dar mă gîndesc că ai putea fi fiica mea...) El credea privind-o că nu are mai mult de 18 ani, deși nu mai avea vîrsta asta de mult...

— Vrei?

Îi luase ușor mîna, era sfios, neîndemnat, cît o socolise o prietenă mai mică, cu care fusese silit să lucreze, se purtase curajos, fără vreo urmă de stinghereală pe chip sau în purtări, dar acum totul se răsturna și asta parcă o distra puțin pe Ina și-l necăji la început, prefăcîndu-se că-i va veni foarte greu să se obișnuiască cu el (poate că spunea totuși adevărul, pentru că pe Mareș îl iubea, totuși, în felul copilăros sau nu copilăros, ce semăna mai mult cu nehotărîrea pe care o ai cînd treci de la adolescență la starea de femeie).

La toate aceste lucruri și la întoarcerea lui Mareș, la scurta lor convorbire lăioasă, din luminica aceea, se gîndi pînă spre dimineață femeia, ascultînd răsufierea de om obosit a bărbatului ei...

EUGEN BARBU

*P*oezii tineri au dinții albi și părul vilvoi,
mai degrabă blond (nu-ntofdeauna),
dar, cînd e blond, e blond ca luna
și, pe alocuri, cărunt ca un stoi.

*P*oetii tineri fac gesturi fără măsură, firește.
— dintr-o revoltă a mușchilor, poate,
față de silabele exacte, repetate,
cu care poezia-i asuprește.

*M*îini verzi de iarbă sau pîrlite de tutun,
un „V” al concentrării-ntre sprîncene
— așa se-avintă-n fenomene
și disciplina harței le-o împun.

*U*nica vîrstă-a poeziei — adevărul —
mă obligă să semăn cu ei, lată că sint
aidoma cu cei pe care-i cînt.
Ce blond mi-e părul!

NINA CASSIAN

*F*rumosul vine-n fiecare zi
 așa cum vine omul cu ziare, —
 încă din zorii zilei vor zbîcni
 conturile-i distinse și plenare.

*Am cucerit ținuturi de culori,
 împărății de cîntec și miresme
 frumosul să-l durăm, stăruitori,
 la altitudini de catapetesme.*

*Ameșitoare, înălțimea lui
 e geamăndă virtuții noastre. Iată,
 în pisc, pe pieptul roșu-al steagului
 lumina, cucerită, se desșată.*

*Noi l-am durat. Și să-l admir venii
 cu ochii-cer cu inima-oăpaie,
 Eufonii, euforii, caligrafii,
 în trăsături, frumosul, întreaiie.*

*Cu ei și oamenii sînt mai frumoși
 în limpede osmoză de destine, —
 statura lor e ca de chiparoși,
 și, la ținută, frunțile-s alpine.*

*Căci bate-n toți o inimă de-artist
 și-n toți sînt energii eliberate.
 Noi am durat frumosul comunist
 din spre țărînd-n spre eternitate.*

AL. ANDRÎȚOIU

MOMENTUL ACTUAL ȘI EXIGENȚELE LITERATURII

(Reflecții critice)

Este evident că aspectul cel mai caracteristic — în ultimii ani — al victoriei depline a realismului socialist în literatura română îl constituie pătrunderea masivă a temelor izvo-rite din realitatea socialistă a patriei noastre. În raport cu alte mari perioade ale istoriei lite-rare, perioada actuală își evidențiază prezența și viabilitatea nu numai datorită unei plat-forme ideologice și filozofice noi — învățătura marxist-leninistă —, ci și prin promovarea unui univers de viață inedit, avind o structură umană și socială revoluționară, caracteristică societății socialiste. Cu alte cuvinte, se cuvine să subliniem faptul că realismul socialist ro-minesc își înscrie numele pe cuprinsul istoriei literare în general prin valorile sale artistice realizate în baza unui asemenea conținut; acele capodopere necunoscută pe care le anticipa critica literară cu zece ani în urmă, — aveam tot temeiul s-o afirmăm — au început să devină între timp certitudini, existențe concrete. Iar sentimentul cel mai puternic pe care îl simțim este acela potrivit căruia actualitatea socialistă a devenit, pentru fiecare scriitor, criteriul suprem de apreciere, mai exact de confruntare a propriilor potențe creatoare cu exigențele estetice generale ale epocii.

Se înțelege, însă, că, prin aceasta, nu dorește nimeni să afirme că orizontul tematic al literaturii actuale ar trebui cumva limitat doar la aspectele ce sînt direct de eforturile oamenilor de azi pentru îndurirea noii societăți socialiste. O literatură cum este literatura noastră actuală lînde să dețină, în ansamblu, profilul uman al epocii de față străduin-du-se, în același timp, să identifice — din punctul nostru de vedere — rădăcinile cele mai adînci și mai intime pe care le au anii de față în istorie. Prin urmare, dacă fiecare epocă literară își exprimă artistic punctul ei de vedere asupra istoriei, cu altă mai necesar este ca literatura contemporană să și-l exprime pe al său, dată fiind superioritatea înțelegerii so-cial-filozofice a problemei de către scriitorul contemporan. Fiindcă, istoria literară, în viitor, se va întreba în ce s-a materializat, pe cuprinsul literaturii anilor noștri, înțelegerea aceasta superioară a epocilor istorice precedente și cum a fost definită structura socială și morală a omului contemporan, în raport cu acestea. Mi se pare că — de aceea — noțiunea de actua-litate în literatură trebuie înțeleasă mult mai complex decît s-ar părea la prima vedere. Este necesar să fie definită, din punct de vedere estetic, în raport cu fondul problematic general al literaturii realismului socialist și în raport cu baza ei ideologico-filozofică speci-fică. Cred, astfel, că ar fi lipsit de temei să se spună că atributul actual ar fi adecvat numai pentru acele scrieri ce-și sorb substanța direct de universul vieții anilor de față și că, de aceea, unor opere care vorbesc de condiția omului din alte epoci (cum ar fi cea de dinainte de eliberare, de exemplu) le-ar fi impropriu un atare calificativ. Ne aflăm în fața unei pro-bleme care mă întreb dacă — la ora actuală — n-ar merita o analiză aparte, avînd în ve-dere însemnătatea ei, teoretică și practică.

Se pune, în ultimă instanță, întrebarea dacă originalitatea (implicată în profunziunea imaginii vieții și în ineditul viziunii artistice) transfigurării artistice a unei anumite perioade istorice nu este condiționată într-o mare măsură și de echilibrul ce-l stabilește această lite-ratură, în interiorul ei, între prezent și trecut. Dacă ar fi să ne referim, să zicem, la creația

citorva mari prozatori ai veacului nostru, am putea sesiza, in ansamblu, o foarte subtilă mișcare tematică între acești doi poli. La Gorki, Romain Rolland, Thomas Mann, Șolohov, Sadoveanu, Alexei Tolstov, Heinrich Mann și alții, de exemplu, asistăm permanent la un astfel de circuit pe suprafețe temporale vaste.

Să se remarce, de asemenea, că chiar în structura ei generală o literatură unitară cum este de pildă cea sovietică se caracterizează printr-o asemenea trăsătură, trăsătură ce constă în permanentul efort de a anticipa viitorul prin examinarea prezentului din perspectiva înțelegerii acestuia în raport cu momentele istorice precedente.

Revenind la literatura noastră actuală, se poate afirma că trăinicia unora din lucrările ce oglindesc aspectele vieții de azi își are izvorul și în faptul că, în același timp — pe linia tematicii generale comune — au fost date la iveală opere ce și-au fixat atenția asupra unor momente din trecut. Astfel, cu greu am înțelege seninătatea și echilibrul etic netulburat al eroului liric argeșean din volumele Frunze și Poeme noi, dacă n-am ști că același erou a cunoscut marile clarificări etico — filozofice în Cîntare omului și 1907. Sau, referindu-ne tot la lirică, numai așa înțelegem structura recentă a lirismului beneucian, caracteristic prin gravitatea ușor nostalgică a reflexiei lirice, dar robustă și optimistă în esență, în ciuda florilor albe de la templelele poeziei; eroul liric, la autorul volumului Pe coardele timpului, se definește permanent conversînd multilateral cu timpul pe care îl privește în cele trei ipostaze concrete: prezent, trecut și viitor.

Extrem de semnificativă, în sensul ideii discutate aici, este și situația de pe cuprinsul prozei. Rezultatele excepționale obținute în ultimii ani de acest gen în investigarea realității actuale ne apar ca adevărate elemente de contrapondere ale unor opere structurate pe aceeași temă, dar fixîndu-se concret în etape anterioare celei de față. Romane precum Desculț și Moromeții au indicat, ca să spun așa, dimensiunea istorică de la care să se pornească la investigarea satului actual. O discuție mai amplă asupra felurilor ce leagă romanele satului actual — Cordovanii de Ion Lăncrățian sau Muntele de Radu Theodoru, spre exemplu — de scrierile amintite ar duce, desigur, la concluzii, dintre cele mai interesante. S-ar vedea în primul rînd că viziunea artistică asupra satului colectivizat își are rădăcini întinse în aceea promovată de lucrările amintite, scrierilor fiind direct interesați de cele mai recente puncte de vedere etico-sociale asupra istoriei. Pe de altă parte, s-ar constata că chiar în sfera activității aceleiași creator există o astfel de tendință de realizare a echilibrului trecut-prezent, cum s-a observat la Marin Preda, la care între Moromeții și nuvelele Deslășurarea sau Îndrăzneala există nenumărate raporturi de determinare tocmai în latura înțelegerii bazei istorice a lucrurilor. Vreau să spun că prozatorul a investigat în universul rural actual fiind seamă de propriile descoperiri asupra acestui univers raportat la o epocă anterioară, ceea ce — fiind vorba de metoda realismului socialist — reprezintă mai mult decît datele oferite de romanul și nuvela rurală dintre cele două războaie.

În ceea ce privește, reflectarea în proză a universului legat de viața clasei muncitoare, a oamenilor din industria de azi, industria socialistă, trebuie să ne întrebăm dacă nu ne aflăm în fața unui capitol deficitar și pentru că epica actuală, în afara citorva excepții (lăudabile dar nu lipsite de cusururi totuși) n-a realizat încă imagini îndeajuns de concludente despre trecutul de luptă al clasei muncitoare, al luptei în ilegalitate a partidului. Aceasta cu atât mai mult cu cît moștenirea lăsată de proza de dinainte de Eliberare, pe o asemenea direcție de dezvoltare, este destul de săracă, în ultimă instanță neconcludentă. Se pune deci problema clădirii unui edificiu epic solid și distinct al prozei noastre de inspirație muncitorească, urmărindu-se a se fixa profilul acestei clase sociale încă din timpul dominației capitaliste. Este de presupus că numai astfel problematica legată de clasa la care ne referim, în condițiile actuale, poate fi surprinsă în imagini literare menite să reziste la examenul cu timpul. Rămîne de văzut ce clarificări și ce elemente noi va aduce bogata recoltă de romane și de volume de nuvele și schițe a anului de față, în cazul acestei importante problematice.

★

Observații de natura celor cuprinse în pasajele precedente, cum este lesne de reținut, nu tind decît spre un singur scop: să evidențieze momentul de mare răspundere în fața căruia se află acum literatura noastră și să reamintească complexitatea factorilor care determină, obiectiv, realizarea scopului major, anume, reflectarea realității socialiste.

Toate acestea nu știrbesc cu nimic valoarea adevărului potrivit căruia condiția sine qua non a reușitei stă în efortul creatorului de a pătrunde în miezul vieții reale, în stră-

dania acestuia de a utiliza întreaga sa intuiție artistică, alături de pregătirea estetică și, în genere, profesională, toamă în vederea atingerii acestei ținte. Pentru că, neîndoielnic, adâncimea adevăratei oglinzi artistice a epocii o dau înseși datele ei inedite, specifice, despre om. „Creația literară — arăta tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej în cuvântarea ținută la Conferința pe țară a scriitorilor — are menirea de a reflecta puternic avânt al construcției, economiei și culturii socialiste, schimbările în modul de viață al poporului, de a zugrăvi chipul luminos al muncitorului, al țărânului colectivist, al intelectualului, de a cultiva în inimile oamenilor mândria patriotică, îndemnându-i la noi fapte eroice pentru triumful celor mai înaintate idei ale timpului nostru, ideile comunismului”.

După triumful temelor izvorite din viața actuală — literatura noastră nouă își pune foarte acut, în momentul de față, problema fundamentării unor direcții stilistice proprii, originale. Indiscutabil, se poate vorbi de o viguroasă efflorescență în această direcție; existența unor personalități artistice tot mai net și mai diferențiat conturate este frapantă. Și aici avem de a face cu cel mai elocvent progres general al literaturii române actuale, realmente cu maturizarea ei deplină, în ambele ei laturi: a problematicii și a expresiei artistice, a valorilor estetice. Căci numai un neinițiat sau un ins cu spirit opac ar mai putea confunda, în materie de poezie — ca să nu mai amintim de un Argezi sau Beniuc — o poezie a lui Eugen Iebeleanu cu una de a Mariei Barbu, una de alui Miron Radu Paraschivescu cu una de a lui Marcel Brestășu, una de a lui A. E. Baconsky cu una de a Ninei Cassian, una de a lui Al. Andrișoiu cu una de a lui Tiberiu Ulan și așa mai departe, ajungând la cei mai tineri și alăturând pe Vasile Nicolescu lui Petre Stoica, pe Nichita Stănescu lui Anghel Dumbrăveanu sau pe Cezar Baltag lui Miron Scorobete. Același lucru se poate spune și despre proză: fine de domeniul gafei și al incompetenței să conștientizeze o pagină din Zaharia Stancu cu una din Marin Preda, una din Eugen Barbu cu una din V. Em. Galan, una din Al. Ivan Ghilia cu una din Titus Popovici, una din Dumitru Radu Popescu cu una din Pop Simion, una din Fănuș Neagu cu una din Ion Lăncrănjan etc.

Amintirea numelor de față nu fine nicidecum de intenția de a face bilanșuri, pentru că cum prea ușor se poate constata, au fost omiși un număr însemnat de poeți și prozatori fruntași. Constatarea pe care am făcut-o, recurând și la o succintă exemplificare, are menirea să atragă atenția asupra unei foarte importante probleme de principiu. Anume este vorba de o sporire considerabilă a exigențelor generale și, se înțelege, cum s-a arătat și la ultima plenară largită a Comitetului de conducere al Uniunii Scriitorilor, de o tot atît de considerabilă ridicare a nivelului mediu. Evident, nimeni nu-și face iluzii că revistele, acum, pot publica numai lucrări foarte bune, iar editurile numai capodopere; fenomenul literar curent este mult mai complex și extrem de fluctuant în ansamblul dinamicii sale și întotdeauna au apărut și vor apare scrieri de toată mina. Problema care se iese însă este alta: după rezultatele și experiențele obținute în decurs de un deceniu și mai bine, acum este greu să se mai treacă cu vederea o seamă de scăderi ce probează prezența unor recidive ale schematismului, ale tendinșelor simplificatoare care duc la anenierea imaginii artistice a realității, la sărăcirea conșinutului uman al acesteia. Știm că este un fapt extrem de gingaș și plin de răspundere, dar cum ne-am putea explica altfel scăderile de care dau dovadă o seamă de autori, ale căror lucrări apărute cu ani în urmă îndreptăceau cele mai mari speranțe. Oare ne putem declara mulțumiși, în comparație cu așteptările și cu exigențele actuale, de situația în care se află, în bună măsură, în ultimul timp, unele lucrări scrise de autori deja intrați în conștiința publică, precum Povestea Ioanei de Cicerone Theodorescu, Fintina soarelui de Eugen Frunză, Cereuri de copac de Dan Deșliu, Aur de Victor Tulbure, ultimele poezii publicate de Mihai Dragomir, sau, în materie de proză, de ceea ce dau la iveală scriitorii cunoscuți, fiind vorba de volume ca: La simțina cu găleata de Ion Istrate, Venacian din Intunerie de Nicolae Jianu, Palma lui Hercules de H. Zincă și de unele lucrări apărute în reviste și semnate de Dumitru Mircea, Dragoș Vicol, Ștefan Gheorghiu și alții? Admitem că în activitatea oricărui creator pot interveni momente de stagnare, ceea ce, obiectiv, nu trebuie să ne alarmeze în cel mai înalt grad, avînd în vedere că lucrurile se pot remedia. De data aceasta însă, ni se pare că ne aflăm în fața unei situații de altă natură, cu o bază cauzală mai largă și mai complexă, ce nu poate lăsa indiferent pe nimeni. Căci, la urma ur-

mei, se invederează, de fapt, decalajul dintre exigențele estetice generale ale etapei istorice în care ne aflăm și modalitatea de asimilare și exprimare artistică a realității, de către autori ca cei amintiți.

Pe lângă faptul că respectiva stare de lucruri evidențiază pe cuprinsul literaturii prezența unor inegalități ce atrag de îndată atenția, derivând într-o oarecare măsură și de aici, se mai constată și un alt aspect. În timp ce o pleiadă întreagă de tineri scriitori (pe lângă cei număți mai putem aminti și pe Nicolae Velea, Ion Ardeșanu, Sorin Titel, Nicolae Breban, dintre prozatori, iar dintre poeți: Grigore Hagiu, Horia Zilieru, Ion Gheorghe) aduc o contribuție efectivă la îmbogățirea peisajului literar, venind cu voci și tonalități artistice distincte, originale, unii dintre confrații lor se opresc parcă deliberat la linia de minimă rezistență. Concret, am asistat, în ultima vreme, la apariția unui însemnat număr de volume despre care, după o expresie consacrată, se spune că merg, dar despre care mai trebuie arătat că chiar dacă merg nu lasă nici o urmă, și că se petrec prin timp de parcă nici n-ar fi fost. Nu vreau să pun totul pe seama exemplului negativ al celor din generațiile mature. În primul rând, chestiunea — dincolo de mărimea talentului, acolo unde acesta există — ține de conștiința profesională a fiecărui autor în parte. Totuși nu cred că sintem departe de adevăr când presupunem existența unei mentalități potrivite căreia un scriitor cu o mai redusă experiență își poate administra asemenea paleative, menite să-i adoarmă vigilența profesională.

Ne putem, astfel, întreba cu ce au contribuit efectiv la progresul personal al autorilor în cauză, și al literaturii în general, volumele de versuri *Ochii Daniellei* de Toma George Maiorescu, *Poema citadină* de Ștefan Iureș, *Cerul dintre noi* de Ion Rahoveanu, și, în cea mai mare parte, volumele *Virsa sărutului* de Gh. Tomozei, *Perspective* de Florin Mihai Petrescu, *Ochii de Leonida Neamșu* sau *Liniștea vântului de Violeta Zamfirescu*? *La fel*, aceeași întrebare se pune, fiind vorba de romanele *Bogăția* unui om sărac de Ion Grecea, de *Strada Lux* de Petre Sălcudeanu, de *Un vals pentru Maricica* de Nicolae Țic, sau de debutul neconcludent al lui Mihai Diaconescu, cu romanul *Visole* au contururi precise și al lui V. Boloșcan, cu romanul *Cea dintâi dimineață*, la care s-ar mai putea adăuga unele apariții din colecția *Lucațărul*, cum ar fi volumele lui Ilie Tănăsache, *Mircea Radu Iacoban* și chiar al lui Augustin Buzura.

Se pare că, printre factorii amintiți, și editurile își au partea lor de vină la cristalizarea unei asemenea situații, ceea ce ar putea constitui un motiv de meditație pentru redacțiile lor de poezie și de proză.

La fel, ne întâmpină nu odată existența unei stări de lucrări similare și pe cuprinsul dramaturgiei. Se pare că adesea patosul cetățenesc și poezia muncii, atât de vibrant surprinse într-o serie de lucrări contemporane incluse în repertoriul permanent al teatrelor, sînt mai mult sau mai puțin subtilizate, în niște compuneri metaforico-simbolice, cu un substrat etic echivoc și, nu odată, cu o problematică dacă nu desuetă în tot cazul minoră, periferică zonelor vieții contemporane. Este astfel de neînțeles cum un autor de renume al lui Aurel Baranga, care multă vreme a investigat în miezul actualității, dînd la iveală opere unanim prețuite și de o rezistență incontestabilă, se mulțumește cu succesul efemer al unor comedioane precum *Siciliana* sau *Adam și Eva*. *La fel* se pune problema și în cazul *Luciei Demetrius*, care de la înălțimea unui teatru de profunde și acute dezbateri și confruntări, a coborît la exersări pe terenul dramoletei sentimentale, în piesa *Cîntă* privighetorile. Tot afit de ne inspirată s-a dovedit și experiența unui dramaturg mai tânăr, dar îndeobște prețuit, ca Paul Everac, prin lucrarea *Costache* și viața interioară, după cum se poate discuta foarte serios dacă Al. Văitîn, prin piesa *Portretul*, se află în progres în raport cu cele trei cunoscute și apreciate lucrări din trilogia sa închinată eroicei lupte a Partidului și a clasei muncitoare. În sfîrșit, nedumeriște extrem de redusă capacitate de a rezista la confruntarea cu publicul a unor piese introduse în repertoriul teatrelor: Astă noapte nu doarme nimeni de Florian Potra, *Cînd scapătă luna* de Horia Stancu, de exemplu.

Se înțelege că, și aici, cauzele generale ale unor asemenea deficiențe stau în primul rînd în slăbirea exigențelor față de cunoașterea problematicii literaturii actuale și față de modalitățile de tratare artistică a acesteia.

★

Este oare nevoie să mai amintim — inclusiv celor care trudesec pe ogorul literaturii — că epoca în care trăim — obiectiv, prin structura ei — respinge tot mai mult minorul, me-

diocritatea, linia minimei rezistențe, nu numai în viața practică, de fiecare zi, ci și în domeniul literar-artistic?

Actualitatea cuvintelor lui V. I. Lenin, anume că oamenii societății socialiste „merită zău ceva mai mult decît distracții” întrucît „Ei au dobîndit dreptul la arta mare adevărată” (Lenin despre literatură, 1948), este extrem de evidentă. Se cuvine să reținem deci că tot ce nu se circumscrie în zonele majore ale artei — spre deosebire de alte epoci, este respins chiar de către prezent, de către contemporaneitate, ca să nu mai vorbim de ceea ce ne putem aștepta de la viitor, în această privință.

Realitatea este însă că, așa cum am mai accentuat, scîderi ca cele semnalate atrag atenția în chip deosebit tocmai pentru că, în ansamblu, literatura noastră, în etapa de față, se află într-un stadiu de dezvoltare deosebit de înșorilor.

Anul celei de a XX-a aniversări a Eliberării va aduce, neîndoiește, noi și trainice succese literaturii noastre noi.

NICOLAE CIOBANU

*E*u cred în generația de oameni
neconținute, și nu mint când
vă spun că-l văd pe Lenin
prin bătrînul Kremlin mergînd . . .

*Iată : cu ochii îl văd parcă —
e-n haina lui simplă de fiecare zi ;
intră, dă bună-ziua portarului,
și-i lasă paltonul și simpla lui șapcă.*

Pe săli un murmur :
Lenin . . . Lenin . . .
*Imi pare că iarăși se va opri
să stea o clipită pe-o treaptă a scării*

*să-și noteze-n bloc-notes o idee a sa
chibzuind, modificînd, pregătind
cuvîntarea care
mulțimi de oameni va înflăcăra.*

*Noi în inimi îl purtăm
mereu tot mai drag,
simțîndu-i duiosia nemuritoare,
suflul larg,
graiul adînc și plin de vigoare.*

În romînește de GEORGE DEMETRU-PAN

Anul douăzeci și patru. Ianuarie. Iarnă.
 Se-nfășură vișornia peste pământuri de cretă,
 Și chenarul de doliu împrejmue drapelul,
 Negru, asemeni durerii noastre.
 Iar el, marele, nemuritorul om
 Stătea nemișcat, culcat în sicriu.
 Pe frunte-i umbre și lumini, ca un fior de viață ...
 Și mergeau spre el toți oamenii a căror soartă
 A deslegat-o de durere pe veci.

Mergeau să-și ia rămas bun. Sute de mii mergeau.
 Aminind ceasul înmormintării
 Și cum să-l poți înmorminti,
 Cînd înspre el veneau, veneau, veneau
 Și trenurile aduceau și zi și noapte
 Oameni din toate țările, din toate zările? ...

Au aminat ceasul înmormintării,
 Și cum să-l poți înmorminti,
 Cînd tot curgeau torente de mulțimi,
 Cînd vin din toate-unghiurile pământului,
 Aducîndu-i iubirea inimilor vii?
 Și încă nici acum nu s-a sfîrșit torentul.
 Și asta durează de ani și ani.

Veacuri va dura — nu ani! —
 Și-nmormintarea nu va fi, niciodată.

In românește de ION POPA

*R*evoluuțiile sînt globule roșii
 Ce curg în arterele timpului.
 Lenin a schimbat structura lumii,
 A concentrat efortul a milioane de oameni
 În albia unei singure voințe,
 În constelația unei singure idei.
 Și cu înfeala cloroșilei
 Ideea lui a prins lumina zilei
 Și de aceea-nmuguresc rachete
 Și nave prin arborii cosmici
 Și frunțile au-nvățat de-atunci
 Lumina verticală.
 Ca o pădure albă de mesteceni,
 Arzînd sub focuri tinere de frunze,
 Ce-mpîntă rădăcini în alte plaiuri,
 Dar fiind cu virșul spre-acelaș purșet,
 Ca-ntr-un focar al unei mari lentile,
 Toți ochii de pe glob s-au concentrat
 Să vadă steaua ce-a-nceput să crească
 Din gestu-ardătorului lui Lenin
 O traiectorie din globule roșii,
 Sau un meridian spre comunism.

*C*u un capăt în mine și cu altul în vreme,
 Arde un nerv.
 Ce poate fi mai frumos decît
 Că trăiesc și observ?

*Izvoarele se nasc cu cerul în mîndă,
 Marea — cu pescărușii sub pleoape arcate.
 O față mi-a dat zîmbetul să scriu cu ei
 La admitere-n facultate.*

*Un prieten m-a noăfat
 Să-i rîd singurătății în față.
 Și cînd am numărat,
 Aveam o rază-n plus de la viață.*

*Pot să fiu una cu focul,
 Pot să mă confund cu vetrele,
 Cu crinii mă port violent
 Și mingii pietrele.*

*Cu un capăt în mine și cu altul în vreme,
 Arde un nerv.
 Ce e mai frumos decît
 Că trăiesc și observ?*

DAMIAN URECHE

*S*ubt fărături doarme zeul, — bronz vechi din veac, pătat ;
 când au prădat altarul, l-au răsturnat barbarii
 în sinul de lumină, pe-adinecul lopătat,
 unde-și întind la stele
 năvodul rupt
 pescarii.

Tulpini de piatră-n scoică, purtind frunți înflorite,
s-au prăvălit pe pragul de pași străvechi, scobit,
prin volburi împletite, pe cripte jefuite,
lingă izvorul dulce, subt lespezi putrezit.

La umedul descintec
dau umbre întâlnire :
prin furișate neguri, reluând în lungi săruturi,
din doruri istovite, stîrnită rennoire,
cu veche pătimire, bat dangăne de scuturi,
cînd cap de mort e stemă pe cenușății fluturi.

Jos, din abis, în lună, lung lînguit răzbate,
gemînd cadență-n cîntec viltoarea frămîntată,
pe cînd, încel, subt luciul, -n ghirlande de-altădată,
se urcă-n vis arcada cetății innecate.

ADRIAN MANIU

*I*n spațiu tainic, fără mărturie,
mă alegeai cândva făptură vie.
M-au făurit rîzînd, ciuțînd, părinții.
Ei, țesătorii vieții și ai morții,
mi-au dat ce-ngăduise soarta :
au pus în mine soarele și noaptea,
și mi-au adus un drum în fața porții.

„Acesta-i drumul tău“, mi-au zis părinții,
„pornești din văi s-ajungi în slava minții“.
Pe cale-n lumea neagră am plecat.
Umblam, vedeam, dar nu mă închegam.
Vedeam, umblam, dar încă nu eram.
Prin anul lung, ah lung, de altă dată
de-abia iubirea m-a întemeiat.

O D Ă S I M P L I S I M E I F L O R

*P*ădădie, ecumenică floare,
după a ta aurie ardore
— pe nescrisele țile —
anul își hotărăște fericitele zile.

De un păn te-norednicești
tu, neluată în seamă, floare de rînd.
Sămînță să faci pe pămînt
e tot ce dorești. Alt gînd nu porți.

Dar înflorești și așînjești
alcătuiind o aureolă de sînt.

*) Din „CE AUDE UNICORNUL“

*S*înt ca o moară lingă riu.
 Obijnuitu-s-a gîndul
 să doarmă în mine
 vîrste de-a rîndul.

*S*înt ca o moară lingă riu,
 la poalele grindului.
 Roțile mele bat
 în undele timpului.

*S*uștetul meu
 Se va trezi cîndva,
 cînd pietrele mele
 n-or mai umbra.

G I O R D A N O B R U N O C Î N T Ă
 B A L A D A P E R M A N E N T E I

E același, nu-s aceleași.
 E același unic soare
 răsărit din munte, gînd.
 Să se întrupeze-n vale
 alte umbre sînt la rînd.

E același, nu-s aceleași.
 E același unic soare
 albul inului sorbind.
 Să întindă pinza-n iarbă
 țete, alte sînt la rînd.

E același, nu-s aceleași.
 E același unic soare
 file suav înveterînd.
 Ca să coloreze ceasul
 fluturi — alții sînt la rînd.

*E același, nu-s aceleași.
E același unic soare
ce-nfierbîntă rouă, vînt.
Să îndure moartea-n vară
atle spice sînt la rînd.*

*E același, nu-s aceleași.
E același unic soare,
inimă prin lumi bătînd.
Să îngine-n vreme rugul
atle-amurguri sînt la rînd.*

LUCIAN BLAGA

*Înșurată în frunze golul acestui aer ars,
 în care-ai stat înalt și sumbru totodată,
 îl țin, să nu se piardă, strâns la piept
 cum fii mulajele-adîncite-n piatră.*

*Poate-am să bat monedă-n el, cu chipul tău,
 ca pe un ipsos palid, amintirea
 poate-am s-o torn pe-aceste reci nervuri
 și am să-i dau privirea mea, gândirea.*

*Înșurată în frunze golul acestui aer ars,
 îl port oricum, alături, și dorm cu el la gît
 și visurile nopții cu schimbătoare flambe
 le pun să-l populeze, să-i fină de urit.*

*Și nici la vama zilei cînd cresc pe cer lumini
 nu mi-l despart de mine, ci în tente
 mișcări ale gândirii, îl umplu și-i desferic
 anatomii ciudate, de țoste sentimente.*

NICHITA STĂNESCU

LUCEAFĂRUL DE ZIUĂ

Poezia este diminețea a omenirii, istorie a sentimentelor înălțătoare, indemnul permanent către Bine și Adevăr.

Oricine trece în timpul neastimpăratului April, dincolo de barierele orașului, vede cum berzele scriu cerul cu unghiurile staturilor, cum miriadele de picături de ploaie se transformă la contactul cu gheața, în tot atâtea fire de iarbă. Dacă am fi dotați cu instrumente de sesizare mai fine ca lumina, am auzi cum în sinul pământului se mișcă făcându-și loc spre suprafață, înfinito bilioane de rădăcini, troznind mai ușor ca lovirea razei de lună de unda tacutului. Chiar de-ar fi tare ca piatra, inima omenească tot va tresări măcar, uitându-se cum își mișcă penelul în pădurile jumurii mină genială a naturii, zugrăvind bolți, peristiluri, pridvoare, colonne, catapiesme, fără egal prin frumusețe în nici o evoluție a artelor. O vedem mereu pe geniata natură oferindu-ni-se ca model, și nu doar prin paleta unică, ci și prin răbdare, modestie, sobrietate...

Doi cărțicele am citit într-o primăvară; cărțica Naturii și poeziile lui Eminescu, și-mi aduc aminte cum deodată mi s-a părut că elementele din ambele s-au amestecat și s-au contopit desăvârșit, adevărind că versurile erau viață din viață. Era ca o unire a simțirii omenești cu inima nemuritoare a realității. Asta se întâmpla la mine în sal, acasă, sub mărul bătrîn, și în minte că atât de puternică fusese influența versurilor asupra-mi, încât am văzut cum un mugure învia; deodată, drept în virful unei crengușe, a zburcât primul fluture alb, parcă floarea de măr s-ar fi înaripat la contactul cu soarele... Mai apoi, cum s-a inserat, mergeam pe o cărare, printre plopii monumentali, ca printr-un tunel misterios, către o ieșire depărtată, mică și rotundă ca un ban de aramă. Cum am ajuns la capăt, am stat uimit în fața cimpiei scaldate în lumina de lună. Greierii cîntau slavă înaltă liniștii. Păsările și brodacii anunțeau corurile lui Aristofan. Privighetoarea numai nu se îneca în cîntări de palimă, și uruiau tamburinele porumbeilor sălbatici. Luceau în rouă catapiesme de porfiră. Ușoare și diafane pîiele luceau printre plantele adormite, parcă se desprinsese zeița Diana din poezia lui Eminescu, și abia i se zăreau vîlurile străvezii. Sălciile se răsfrînseseră în străfundul clar al unei bălți roșunde, numită Colacul Popii, și tot în acel adînc plopii păreau catarguri de corabii către tărîmurile fantasmelor. Fieea tăcea, așteptînd din toate fibrele și rădăcinile o minune, însă minunea se afla în sufletul meu, era vinul nepieritor al poeziilor citite: mă făcuseră mai bun, mă îndrăgostiseră mai tare de frumusețile din juru-mi. Lucruri pe lângă care pînă atunci trecusem fluierînd, acum își descoperiseră miliarde de frumuseți și sensuri, și în minte că m-am aplecat să sărut stropul de rouă de pe canașul unui spin... Poeziile lui Eminescu țeriseră la o parte, de pe sensuri, un vâl în ca iluzia și visul, arătîndu-mi înfinito orizonturi și culmi, descoperise înaintea ochilor mei monumentalul, discreția și genialitatea unui artist cu dăruire încă de la începutul mișcării, îmi invederase lumpele procesul extraordinar al transformării neconținute și succesivii, într-un cuvînt, mă ajutaseră să simt și să înțeleg evoluția în neconținută prezență în toate lucrurile... Numai decît apoi, tot sub imperiul versurilor eminesciene, am descoperit ce minuni conține pînă și cel mai neînsemnat dintre elemente: a apărut înaintea ochilor mei, în lumina zorilor, parcă dintr-un tărîm al adîncurilor înflăcărate, un peștișor obișnuit prin apele noastre de munte, dar pînă atunci nui deosebisem frumusețile de mozaic parcă adus de la slăvitele moschei ale Samarcandului. Într-o fulgerare de clipă, am văzut munca tacită a naturii, a nemuritorului artist, fratele evoluției, care împodobise peștișorul cu cerceluși roșii, în zeci de mii de milenii de răbdare, — i-am urmărit spița pe incomensurabila cărare a faunei, prin milul apelor, pînă în plinul civili-

zafiei noastre, sub ochii mei umiliți de admirație. Venea cu gura căscată, din mișurile mileniilor, din șiruri de generații cu vechimi nemaipomenite, trecind prin lupte și vinători înfricoșătoare, și pentru a-și putea dobândi hrana, și pentru a scăpa de colții vrăjmașilor, natura îl pictase magistrat, îl mozaicase ca pe-un monument, îi pusese și cercei, într-un scop numai de dinsa cunoscut, în virtutea miracolului numit „adaptare la mediu”.

Tot atunci mi-am adus aminte de-un erou al omenirii, numit Adapa, imortalizat în celebrele cărți de pământ din Mesopotamia antică. Cred că pomenitul Adapa a fost creat anume, de imaginația oamenilor vechinilor, spre a înălța veșnica neliniște umană, căutarea fără hodină, lupta cu sine și cu lumea, toate surori drepte ale talentelor reale. Ca și Adapa cel din nemuritoarele cărți de pământ, Eminescu a fost un neliniștit, un îndrăgostit veșnic de noutate, hărăzit să rămână la un prag numai o clipă: căci mereu trebuia să-l stăpânească jarmecul și atracția clipei următoare.

II

Lutul meștegurilor noastre din nord au dat culturii românești și universale trei coloși: Eminescu, Enescu și Sadoveanu. Enescu a scos la lumină din adâncurile vieții noastre, tezaure incalculabile, a exprimat în melodii și simfonii ceea ce Eminescu a exprimat în vers și Sadoveanu în proza lui negrăit de dulce. Cîntecete populare au fost odinioară exprimare unică a durerilor îndușite și speranțelor în zile mai bune. Ele au rătăcit prin secole, cu peregrinările ciobanilor, cu bejenile din fața năvălirilor. Deșeori au întârziat mult la jocurile din munte, pînă se alina vijorul în cîmp. Înainte de iscusirii copisti și înainte de scornirea tiparului, a viaț literatură rădăcitoare. Trebuia să nască pămîntul nostru rapsozi, meniți să adune tezaurele împrăstiate de vînturile istoriei, să le cîntărească cu mîgălă în balanța genului, să le rețoească în simfonii în stare să înfrunte eroziunea morilor timpului. Eminescu, Enescu și Sadoveanu se numără printre acești rapsozi. Tustrei și-au plecat auzul asupra lăutarului analfabet dar genial, tustrei au ascultat cum geme lăuta rudimentară, și au deslușit plînsul unui popor obidit, în adîncul lemnului trezit de strunele de sîrmă. Tustrei au ascultat poemul oamenilor și naturii noastre și s-au întristat de tristețea întinderilor și au oștat văzîndul sub streșina bordeiului acoperit cu paie, pe rapsozul desculț, care își culca tîmpla pe diblă, și cînd strunele oștau, se trezeau tristețele seculare și speranțele mari cîi secolii. Enescu i-a cîntat, cu aceeași genială putere, și pe Bach, și pe Toader-scripcarul, pentru care portativul era o taină: unicul portativ cunoscut îi era inima lui. Adunînd metodele poporului, Enescu le-a turnat în stane monumentale, după cum Eminescu a ridicat cîntecul, basmul și graiul popular, la înălțimea științelor a luceafărului.

III

Născut la Ipotesti, lângă Botoșani, în ziua de 15 ianuarie 1850, genialul poet avea să cunoască încă de mic multe din asprimile vieții. Tatăl său, Gheorghe, avînd chiar rang de căminar, și stăpînînd vremelnic o sferă din moșia lui Hurmuzachi, o ducea totuși greu. Starea lui s-a răsfîrît și asupra vieții de școlar a celui ce mai tirziu avea să fie cel mai mare dintre poeți. După cum bine știut este, Eminescu a învățat carte la Cernuși, Blaj și Sibiu, iar mai tirziu a plecat la Viena și Berlin, să-și desăvîrșească învățătura. Cîl a învățat și cîl a știut Eminescu, este de-a dreptul colosal! Capitoul vast al culturii lui se află încă în plină cercetare, dar se poate spune cu toată mindria că cel mai mare poet al nostru avea cunoștințe profunde despre filozofie, drept, economie politică, și nu i-a fost strădîn nimic din comorile culturale ale veacului. Încă de foarte tînr avea personalitate bine definită, orizonturi vaste și clare. Prin cultura lui îl putem așeza lingă cei mai renumiți oameni de pe-atunci. Iată cum ni-l descrie Ion Slavici: „Deși tînr de abia 20 de ani, el avusese pînă atunci o viață zbuciumată, umblase ani de zile de-a rîndul răzleț ca un copil pierdut, se abătuse pe la Sibiu, pe la Blaj, pe la Beiuș și ca sulleur la trupe călătore, la tel de tel de mizerii, cunoștea în toate amănuntele ei partea urîtă a vieții omeniești, și era oarecum copil înainte de vreme. Nu-și urmasse în mod regulat studiile secundare, dar citise mult și nu numai își făcuse reputație literală, ci știa totodată mullă carte și judeca cu capul lui. Cu deosebire largi îi erau cunoștințele în ceea ce privește literatura tuturor popoarelor, istoria universală și cea romînă indeosebi, filozofia tuturor timpurilor și limbile clasice și cea romînă... Iată un portret al lui Eminescu, din anii cînd forța lui creatoare era în plină mijire, vestindu-l pe genialul poet de mai tirziu. Aria poetică îi era diversă

și vastă, și cuprindea adinc patriotism, înflăcărată revolta socială, cunoașterea trecutului de luptă, cit și profunđa cunoaștere a literaturii populare. Pe atunci Eminescu scria versuri ca acestea:

„Binele? Cind ai pământul e ușor ca să fii bun!
Patria? Lor dă mărirea, ș'a puterii aspră vargă.
Pe ei cu aur și glorie, pe noi cu greul ne'ncareă,
Ah! Ei sint înșelătorii, noi înșelații nebuni...”

Dacă răsfoim manuscrisele lui Eminescu, ne dăm număidecît seama cît era de înrămintat de ideile cele mai înaintate ale timpului, și ne vom întreba cu legiuință revolta, cu ce drept l-au prezentat unii critici ca rupt de realitate?

Cum s-a întors din străinătate, a trăit nespuse de greu. A avut mai multe funcții: a fost bibliotecar la Iași, și revizor școlar. Cei mai întunecași ani i-a petrecut ca redactor la ziarul „Timpul” din București. Viața îl oboseașe pretimpuriu. Iată cum își arată într-o scrisoare către Veronica Micle, starea îngrozitoare din vremea cind lucra la ziarul „Timpul”: „Tu trebuie să-ți închipiuești astăzi, sub figura mea, un om foarte obosit, de vreme ce sint singur în negustoria asta de principii și peste aceasta bolnav, care ar avea nevoie de cel puțin șase luni repaos pentru a-și veni în fire...” *Și scrisoarea spune mai departe:* „... decepiune a urmat după decepiune și mă simt atît de bătrîn, atît de obosit, încît degeaba pun mîna pe condei să încerc să scriu ceva. Sint că nu mai pot, sint că am secal moralicește, și că mi-ar trebui, un lung repaos, ca să-mi vin în fire. Și cu toate acestea, ca lucrătorii cei de rînd din fabrici, un asemenea repaos nu-l pot avea nicăiri, și de la nimeni. Sint strivit, nu mă mai găsesc, și nu mă mai recunosc. Aștept telegramele Havas, ca să scriu, iar să scriu, de meserie, serie-mi-ar numele pe mormint și n-aș mai fi ajuns să trăiesc...” *Eminescu avea să mai reziste doar șase ani, de mizerie crîncenă. În anii 1889 avea să-l lovească fulgerul, și facla veacului s-a stins doar aparent. Ca o sinteză a excepționalei lui valori cităm cuvîntul lui Hașdeu: „Eminescu lăsat-a multe versuri admirabile, însă meritul lui cel mai covîșitor, un merit de principiu este acela de a fi voit să introducă și de a fi introdus, în poezia romînească, adevărata enigmată ca fond și adevărata artă cu formă, în locul acelei ușoare ciripiri de ani nainte...”*

IV

Geniile se nasc abia după multe epoci de zbucium, după cum fluviiile care fertilizează Globul își trag seva locmai din adîncimile straturilor geologice. Eminescu a sintetizat în poezie, experiența, darurile și bucuriile poporului român de demult, și i-a dat prilej să-și vadă în poemele lui măreția și puterea creatoare. Generații multe se vor răsfrînge în oglînzile stufare luminate de razele Luceafărului, și multe generații și-l vor imagina și-l vor iubi, pe Meșterul cu fața galbenă de insomme și cu ochii oboșiți ca de zeu murînd.

Mihail Eminescu s-a călătorit de la Ipotești, cu neînchipuit de bogatul tezaur adunat din inima pururi nesecată a simplității. Munca oamenilor, tradițiile, basmele, lucirile izvoarelor, codrii și răsăriturile de lună, toate aveau să primească într-un lirizm măsurat de stanțe unice prin armonie, dăruite cu o iscusință cum nu se mai aflase în zestrea creatoare a poporului român! Cu o putere extraordinară, din toate fibrele și rădăcinile ei, poezia eminesciand ne demonstrează că arta nu poate fi artă, dacă nu e izvorită din trăire și cunoaștere! Artistul trebuie să înregistreze totul, de la firul de iarbă la astre, și să transmită tuturor lucrurilor și acțiunilor, flacăra patimii. Fără această flacăra fierbințe ca inima Universului, cuvîntul și faptele au doar trănicia iluziilor. Prin poezia lui, Eminescu dovedește că pentru marele artist nu se află lucruri banale și excepționale, că totul poate fi înzestrat cu urpi de pajură magnifică, dacă artistul nu are în piept doar cîteva grame de lut zvicnitor... Așa ne învață genialul ipoteștean, și căutătorii cu luminarea ai excepționalului să fac bine dacă răsfoiesc cit de des biografiile oamenilor iluștri, căci așa află cum au fost create opere fără de moarte, din fapte în aparență „simple”. Marele ipoteștean ne stă exemplu vesnic, de scufundare pînă la grumaz în pulberea nu totdeauna caldă a realității. Să ni-l închipuim, încă în anii de tinerețe superbă, urmărînd fenomenele Universului, cu ochii lui de semizeu sub fruntea marmoreană! Încă din fragedă copilărie, culcusul acestei lumi nu i-a fost nici primitiv, nici cald. A pribegit, pareă în căutarea unei himerice nirvane, și unii contemporani l-au văzut într-un grajd din Giurgiu, dormînd într-o iesle, unde, în clipele de răgaz de la treburile rîndășiei, citea filozofie budhistă. Vesel uneori ca vîntul nestăvilil, alteori trist și întunecat, mulțumindu-se uneori cu nimic, alteori nemulțumit de

toate, acest Hyperion al poporului român avea să urce într-o traiectorie uimitoare pe deasupra tuturor timpurilor. Ochiul lui înflăcărași priveau într-o măreție statuară dina traiectoriei nemuritoare, către monumentele vii în eternitate. Așa arăta Eminescu când scria „Venere și Madonă”. —

„Venere, marmură caldă, ochi de piatră ce scintile,
Braț molatec ca giudirea unui împărat poet”, —

și așa l-au cunoscut contemporanii, pe acest neliniștit prometeic, fratele consingean al lui Adapa cel de la Golful Persic, alcătuit din furtuni culremurătoare, din seninătăți de nirvana și de întunecimi compacte. Cum și cit a participat el la viața contemporaneității, ne-o dovedesc indeosebi „Scrisorile” :

„Au, prezentul nu ni-i mare? N-o să-mi dea ce o să cer?
N-o să aflu între-ai noștri vreun falnic juvaer?
Au, la Sybaris, nu simtem lângă capștea spoielii,
Nu se nasc gloriei pe stradă și la ușa cafenelii?
N-avem oameni ce se luptă cu retoricele sulii,
În aplauzele grele a canaliei de ulii,
Panglicari în alte țării, care joacă ca pe funii,
Mășli cu toate de-o minune în comedia minciunii?
Au, de patrie, virtute, nu vorbește liberalul,
De ai crede că viața-i e curată ca cristalul?”

„Toți pe buze-avind virtute, iar în ei monedă calpă,
Clintisența de mizerii de la ereșlet pină-n talpă,
Și deasupra tuturor, oastea să și-o recunoască,
Își aruncă peccitura bulbucății ochi de broască”.

Și, oare poezia „Viața” înseamnă însingurare în solitudine?

„Colo, lângă lampă, într-un mic ietac,
Vezi o față care pune așa-n ac;
Fața ei e slabă, de-o paloare crudă,
Ochii ei sînt turburi, pleoapele asudă,
Degetele rezezi poartă acul fin:
Ea își coase ochii într-un tort de in”.

Dar oare poezia „Împărat și proletar”? Versuri ca acestea numai izolare nu pot însemna:

„De ce uitați că-n voi e și număr și putere?
Cînd vreți puleți prea bine pămîntul să-mpărțiți,
Nu le mai faceți ziduri unde să-nehid-avere,
Pe voi unde să-nehidă, cînd împinși de durere
Veți crede c-aveți dreptul și voi ca să trăiți...”

„De lege n-au nevoie, virtutea e ușoară,
Cînd ai ce-ți trebuiește, . . . Iar legi sînt pentru voi,
Vouă vă pune lehe, pedepse vă măsoară,
Ciad mina v-o întindeți la bunuri zimbătoare,
Căci nu-i iertat nici brațul teribilei nevoi!”

Opera lui Eminescu ne va fi întotdeauna exemplu de legătură cu contemporaneitatea. El și-a dat seama de puterea lui creatoare superioară, căci altfel ce noimă ar avea versuri ca acestea? :

„Dindu-mi din ochiul tău senin
O rază dinadins,
În calea timpurilor ce vin

O stea s-ar fi aprins ;
 Aj fi trăit în vezi de vezi
 Și rînduri de vieți,
 Cu ale tale brațe reci !
 Înărmureai măreț,
 Un clip de-apururi adorat
 Cum nu mai au perechi
 Acele zine ce străbat
 Din timpurile vechi . . ."

Nu putem accepta ideea izolării lui Eminescu, decât într-un sens, al izolării și al disprețului față de meschinăria unor contemporani :

"Trăind în cercul vostru strîm
 Norocul vă petrece,
 Ci eu în lumea mea mîă sînt
 Nemuritor și rece".

Să ni-l inchipuim deci, proaspăt ca o brazdă de pămînt, aducînd în cercul celor ce susțineau că asta n-are scop, — ecourile vînturilor și cîntecelor de țară, prospețimea ploilor și pădurilor — și aducînd în inima lui largă aspirațiile oamenilor simpli și buni, odată cu dangătele clopotelor în amurg, cu glasurile nespuse de dulci ale flîuerelor și tîlincilor, cu murmurale riurilor și izvoarelor, și cu tot ce alcătuya patria lui atît de frumousă dar atît de nefericită ! Să ni-l inchipuim și pe marele său prieten Ion Creangă, în strai de șicac, cu pălărie mare popească și cu toiaș noduros, împreună coborînd către soborul „seraficilor”, care poate tocmai atunci propovăduiau că arta nu are nici un fel pămîntesc. Auzindu-l, Eminescu se întoarce către jînta luceafărului de seară, în timp ce Ion Creangă își scoate pălăria largă și și-o pune drept pe masă predicatorilor, pină-și șterge fruntea de sudoare cu basmau popească. Și Eminescu și Creangă miroseau a jîn proaspăt, căci veneau de la o preumblare prin întinderile înflorite. Intirziaseră în Păcurari, într-o cramă cu vin bun, unde stătuseră sub umbrar de vișă, și vorbiseră despre busme, doajne, strigături și cimilituri, despre baladele cu răzbușători ai neajășilor. Amîndoi erau șermecați de frumuseșile pămîntului străbun, parcă mușcaseră din rîdăcina vieții nepieritoare, smulsă tocmai din cele mai dedesupt adîncuri geologice. Și Eminescu se întu mai departe la boldul luceafărului de seară, Ion Creangă își pusese pălăria pe cap, își lnase toiașul noduros, alăturîndu-se marelui său prieten. Apoi amîndoi au pornit, nu pe căile albe, australe, după îndemnul „seraficilor”, ci au apucat pe un drumușor de țară, împrejmuit cu nalbă și trișoi sălbatoc, și mai apoi îtală-i pe-o culme, privind satul în inserare . . . Eminescu sta ca turnat în marmură, iar antretele lui Creangă se vinzoleau în boarea caldă, șa niște vături întunecoase, robite de-o stîncă masivă. Prin muntea lui Eminescu treceau poate mugistrulele versuri cu măsură de îmn :

"Sara pe deal buciunul simă cu jale,
 Turnele-l urc, stelele scapăr în cale . . ."

"Și osteniți oameni cu coasa'n spinare
 Vin de la cîmp. Toaca răsună mai tare,
 Clopotul vechi împle cu glasul lui sara,
 Sufletul meu arde'n iubire ca para . . ."

La picioarele celor două monumente vii, cascadele răsunau solemn, ca un îmn antic. Și parcă se auzeau cum cîntă Hesiod, poetul plugar, din adîncul cel mai mare al veacurilor. Pe pinza albastră a văzduhului răsăriseră mî și răsmit de bolduri de argint, și cerul nemărginit părea mantie pe umerii nemuritorilor. Era lîrzie noaptea și vierii și vierifele dormeau pe pămîntul ferbinte, într-un somn greu ca lutul, ca'ntr'o rugă nespuse de profundă, a trudei. Și uncori cerul părea o carte de mătase, scrisă loată cu filigranele neste-matelor. Vîntul lîrziu clătina via și cimpile. Mai apoi, cei doi prieteni s-au așezat sub umbrar, și ridicau utcioarele și inchinau. Și cu cît Eminescu istorea mai cu șoc despre planurile unei mari poeme, Creangă numai nu plîngea de bucuria de a-l asculta ! După aceea, cînd din holde s-a ridicat ciocîrlia, ca un bulgăre înapoiat de prima rază a soarelui, amîndoi prietenii pornesc către Iașul încă adormit. Departe, răsăritul abia lucea în turlele biseri-cilor. Prietenii se despart, dar abia așteaptă să se revadă, la crama veche și cu vin bun, și'n seara următoare se așază iar în fața cărții de mătasă a văzduhului, și glasurile lor sînt

mai solemn cu cit se înfioară mai tare nestematele neantului. Și așa s-au tot întâlnit și au tot vorbit, nopți și nopți, legați de sentimentul unei prietenii încă fără egal în istoria vieții noastre literare.

V

Un frig ne cutremură când ne aducem aminte cum s-au secerat alțișia oamenii de valoare ai trecutului! Pleiade frumoase ca florile proaspete, au jinduț o bucată năzdrăvășică de pâine și de cele mai multe ori nu știau unde-și vor pune capul peste noapte. Mulți se opreau în zori în ușile brutăriilor, să tragă în nări mirosul pînii calde și să se sature cu el. Aceste condiții de-a-dreptul inumane, i-au secerat pe mulți în splendoarea anilor, și dacă treci prin cimitire vechi, vei citi pe cruci pătrede nume de oameni tineri care puteau ajunge artiști străluciți, dacă nu s-ar fi secerat ca floarea cimpului...

Dacă deschidem istoria vieții celui mai mare poet al nostru la filele anilor 1888, îl vom zări stînd în burnița rece de toamnă în fața Casei de Economii a orașului Botoșani, înghețat de frig, cu încălțămîntea scilciată, imbatrinit înainte de vreme. Il vom vedea ezitînd, între minărie și umilință, adică dacă să ia sau nu ajutorul cerut de la bogășii din Botoșani! Acasă, lângă soba rece de tablă, zăcea sora lui paralizică, Mariața, și demult nu se răsfrînseseră în odăuța aceea mizerabilă, flăcările focului! În vreme ce Eminescu sta în fața Casei de Economii, bogășii orașului se negociau întănturî între ei, dacă să-l ajute sau nu... I unul din ei, domnul Lecca — fie-i țarina ușoară! — spunea:

— „Domnilor, e destul să se pronunțe numele lui Eminescu pentru ca fiecare român să simtă durerea lui, și să dorească mai repede însănătoșirea lui! Inșă, cererea lui a greșit calea, căci bugetul județului este menit numai pentru trebuințele serviciului public județean, căci vor veni momente cînd se vor prezenta asemenea cereri, de la persoane care au servit direct județului, și nu o să se poată refuza...”

Și tot domnul Lecca — ușoară fie-i țarina! — spunea mai departe:

— „Domnul Eminescu este prea mare pentru județ, căci a servit țara. Și deci din acest punct de vedere, cred că consiliul dacă ar arăta dorința sa, ca Ministerul, cu mijloacele Statului, să-i dea pe viață un ajutor, nu ar face rău... căci altfel vom crea precedent...”

S-au aflat inșă, spre lauda botoșănenilor, și gîsuri care să ia apurarea nelericitului:

— „Eminescu a fost un bărbat eminent, (și) eu cred că noi să-i dăm măcar zîlnicele ajutoare de trai pînă îi va da țara, să-i dăm noi, să-i înlesnim viața, pînă i-o va înlesni țara...”

Și astfel, spre lauda orașului Botoșani, Eminescu a primit ajutorul de 1200 lei trecuți la... cheltuieli facultative! Iată cum a trăit și cum a trebuit să treacă prin umilințele veacului, cel mai mare dintre poeți! Multă vreme a trecut de-atunci. S-au mutat așezări din loc, și pulbere s-a ales de toți umilitorii lui. Pămîntul, pe care l-au îngrășat cu osînzete, a fost întors de-atunci, de-atîtea ori, de biruitoarele pluguri! Spini și buruiene au crescut din ei, iar amintirea li s-a risipit ca pleava! Așa s-au trecut toți și toate, inșă Eminescu nu are nici bătrînețe, nici moarte, ci e pururi nespus de tîndr în sufletul poporului român!

VI

Limba operelor eminesciene e cîntare de laudă adusă vrednicilor ei făuritori. Urmind calea bună deschisă de ceilalți clasici, Eminescu a pus în circulație fluviul imens al limbii romine, și abia în opera lui s-a văzut mai deplină cit de armonioasă e limba pe care n-au cunoscut-o ca el nici cronicarii, nici Văcăreștii, nici „veselul Alexandri”! Dacă poporul nostru n-ar fi născut un Eminescu, limba operelor noastre ar fi stagnat mult timp în fața cronicărească! Fără înaintași ca Eminescu nu ne-am fi putut mindri cu rapsozi ca Mihail Sadoveanu.

Pe măsură ce a cunoscut frumusețea și bogăția limbii, și opera marelui poet a crescut în frumusețe și bogăție. Opera lui ne îndeamnă necorderit să ne adăpăm la fîntînile pline de energie ale graiului popular, căci cu cit îl vom cunoaște mai bine, cu atît vom folosi mai puțin „invențiile” și deseori bizareriile verbale! Poporul cel mult care poate turta așa de patrioic în expresie plastică, orice simfămînt, orice idee, orice lucru și orice aducere-aminte, poartă nepieritoarea recunoștință lui Eminescu, cel ce s-a plecat cu atîta iubire asupra fîntînilor pline de apă vie ale limbii romine.

VII

Prin Eminescu poezia românească și-a deschis drum de la „național” la „universal”, — pentru prima dată un temerar a pătruns pînă la diamantul din cărbunele pădurilor erelor colosale, — și l-a extras, și l-a adus la lumină, și l-a șlefuit, depunindu-l apoi în tezaurul tuturor popoarelor, lingă piatra rară extrasă și depusă de Homer.

Marea poezie anihilează spațiile geografice și temporale, cîl și toate diferențele spirituale dintre popoare, și în toate împrejurările de colitură, oamenii n-ar greși dacă și-ar trimite în ambasada pe lingă elocință, — și poezia, această esență a vieții, căci nu se află ușă să nu se deschidă cînd ciocănește zîna cu degete de mătase... Odată cu uneltele de construcție, alături de utilajele petrolifere, tractoare și combine, în toate cele cinci continente a pătruns și Eminescu, finut și el în înapoiere ca și virtuțile de constructor ale poporului român! Numai astăzi, și numai așa, s-a adîngat și arta lui Eminescu, esența spiritului creator al poporului român, în colierul diamanților universale, lingă piatra cu strălucire eternă depusă de Homer.

Negalat și neîntrecut este Marele Ipoteștean, în forța de evocare a trecutului glorios! Se știe că el n-a deschis porțile timpurilor asfințite, din nostalgie pentru vine știe ce paradisuri pierdute, ci a vrut să arate poporului paginile vechi de glorie, spre a se svîrcoli mai cu îndrăzneală spre progres, înainte... Descrierea luptei de la Rovine rar își află seamăn chiar și-n poezia universală, căci descrierea e vie pînă la viață, încăl cîltitorul aude lupla, cu galopul cailor, cu chemarea cornurilor. Paginile acelea sînt demne să stea lingă episodul din tragedia „Perșii”, de Eschil, unde se descrie bătălia navală de la Salamina.

VIII

Acum cîțiva ani, aștindu-ne la cîmîrîrul Belu, sub Teiul sfînt, s-a apropiat de noi o femeie simplă. Tocmai răsărise Hyperion, cel ce

„Pe mișcătoarele cărări
Corăbii negre duce...”

— Cînd a domnît acest voievod? a întrebat femeia, arătînd spre mormîntul lui Eminescu.

Mulți dintre cei de Jața au zîmbit, la întrebarea naivă numai în aparență. De altfel mulți se și grăbeau, căci alinea seara printre monumente, ca umbre amîntînd armîile Dacilor venînd cu caii la pas, să se închine și ei celui ce le-a dat laudă. Prea pușini ne-am dat seama că Jără voia ei. Femeia aceea îl așezase pe Eminescu între voievozii nepieritori, lingă Ștefan cel Mare și Mîrcea. Tăcea. Apoi s-a tras mai la o parte și a rămas pe gînduri, după ce aflase că acolo dormea Eminescu. Ochii mari i se întorseseră de bunăseamă către anii tinereții ei. Eminescu? Dar cîl e, de cînd i se cînta la fereastră:

Pe lingă plopii Jără soj
Adesea am trecut,
Mă curioșteau vecinii foși
Tu nu m-ai curioșeuit...

Și poate auzea pe șopotul vîntului de seară, murmurul generațiilor adormite:

O oră să fi fost amici,
Să ne jubim eu dor,
S'ascult de glasul gurii miei
O oră și să mor...

Se lăsa noaptea peste monumente. Și cînd Luceafărul pilpîia mai tare, se destușeau coifurile armîei strînse compact în umbră.

După ce Jărina lui Eminescu s-a chinuit „ca Nessus”, știința genului s-a urcat la loc în stîncă fulgerelor, spre a se reintrupa cîndva în alt cotos.

Opera lui ne stă în față, mereu, carte pururi deschisă, arătîndu-ne tuturor cîl de contopit a fost cu poporul care l-a adus la lumina soarelui. Artă lui amînteste legenda creație a lumii. El a oficiat în Jața monumentului Jără moarte al Binelui și Adevărului.

Nu ni-l putem inchipui pe Eminescu decît nespus de tîndr. Și așa este, căci mereu își retrădește și își va retrăi vîrsta de aur, cu toate generațiile popoarelor pămîntului, după cum energia e tîndră mereu, în toate vîrstele elementelor.

EUSEBIU CAMILAR

D I N C O L O D E C U V I N T E

*N*e iubim ca plantele cind se infîlesc peste trupul aceluiaş riu,
ca neştiutoarele păsări în cuibul lunecător al aceluiaş vînt ;
ca nevăzutele astre în unghiul de josîor al aceleiaş secunde,
mereu şi pretutindeni, dincolo de cuvinte, fără cuvînt !

M A R E A

*Î*ntre pereţi de ceaţă şi fără de sfîrşit
ca-ntr-un cavou e-uchisă, surpată în tăcere.
Prin inima-i trec umbre, cohorte de himere
din turnurile vremii ce-n gol s-au prăbuşit.

Doar pletele-i de vături în vînturi se respiră
şi-aruncă pescăruşii cei fără somn în slavă ;
cu buze nevăzute sărută-un cer de lavă
cînd stele-abia născute în ochii ei respiră.

VASILE NICOLESCU

„Prometeu este cel mai nobil sfânt și martir din
calendarul filozofic” (Alfara).

I

*T*receau pe țărmul mării, în peisajul sterp,
Și orizontul got era și mut.
Călcău încet prin bolovanii triști
Lovindu-se de stinci cu umbrele și gândul,
Tirind tăcerea după ei ca o povară.
Întii veneau cei doi trimiși
Cu fețele groțefli de importanță,
Cu capetele mici și inutile
În care Zeus depunea porunci
Sau arunca vreoa laudă — simbrie.
În urma lor urca Titanul, nalt,
Cu fruntea largă și solară.
Avea privirea ageră și iute
Și-n umbra lui țărina se prefacea în stele . . .
Privea mai mult în sine și visa
Rupînd cu brațul cercurile reci
Ce i se-nfășurau pe șantezie.
Apoi venea, încovoiat și schiop,
Prietenul cu care împărțise
Ideile și arta și aerul băut.
Îi auzea cum suie, asurzit
De ezitări feroce și de dureri cumplite
Și Hefaistos blestema, înfrînt,
Ce-și prețuia mai mult în viață, meșteșugul.
Urcau toți patru printre stinci pleșuve
Cufreerați de mari singurătăți
Și între ei prăpăstii se cădeau
Cu fiecare pas făcut, iar ura
Mușca din fiecare în altfel. Ci gândurile lor
Lătrau în ei mai sumbru decît marea.

II

Am ajuns pe cea mai înaltă culme a Caucazului. În jur totul pare mort. Doar norii trec peste genuni. Hermes, una din cele două slugi ale lui Zeus, s-a apropiat de Prometeu și-i vorbește:

*Aici te vor incolăci de-a pururi
Serpii durerilor istovitoare
Și păsările spaimei, aiurind,
Cu aripi de aramă vor îngrozi văzduhul
Și doar pustiul va țipa în tine
Ca un frunziș metalic, nentrerupt.
Înlănțuit de-această stîncă mucedă,
Vei putezi în ploi asurzitoare.
În sloi de gheață iarna te-o preface
Cînd vînturile reci te-or biciui
Cu lungile vergele ascuțite.
În nesfîrșite veri caniculare
Vei arde-n soarele furnat din cer
Ca într-o lavă — aprins fosforescentă.
Te-or linge-ncet lascive cețuri negre
Și gîndurile tale s-or naște fără aripi
Și-or afirma în preajma ta, inerte,
Ca niște arbori lungi, carbonizați ;
Doar tunetul te va-nsoți de-a pururi
Rostogolît pe nervii tăi de ceară
Și, disperat, pe Zeus supus îl vei chema
Să-ți stingă chinul care niciodată
Nu va fi stîns, ci pururi înnoit.
Apropie-te grabnic, Hefaistos,
Cu lanțurile tale fără moarte
Pe care tu, cel ne-ntrecut în meșteșuguri,
Cu brațul tău la Lemnos te-ai călît,
Apropie-te și mîinile care-ndrăzniră
Să jure focul pentru muritori
Le logodește tu cu gresia cea aspră
Și-apoi, așa cum Zeus poruncit-a,
Piroiul de oțel în inimă-i înșinge-l
Ca nemișcat să mediteze veșnic
La șapta lui cea plină de ocară
Și sîngerînd la fiecare mișcare
Să-nalțe ode celui preaputernic.*

III

(MONOLOGUL LUI HEFAISTOS)

*Se sparg de țărîm avinturile mării,
Pămîntu-ntreg vutește de durere,
Dar cine poate oare să-nțealgă*

*Cum se surpră-n mine vechi credințe,
Cum dragostea mi se preface-n ură
Și lauda-n batjocură spurcată?*

*Azi mi se cere în noroi s-arunc
Tot ce-am mai sfințit în lume și mai bun,
Să blestem ce iubesc, să-mi scrip scribit
Prietenul și bucuria-mi rară,
O, Prometeu, cel mai frumos bărbat,
Cel mai deștept și cel mai nenfricat;
Tu, cel care te-ai rupt de zeii slabi
Și prin scinteletoarea-ți iscusință
Pe însuși Zeus l-ai înfrint în luptă,
Privește brațul meu nepuțincios
Pe care l-ai deprins cu meșteșugul
Și fruntea-mi arsă, strinsa toldeana
În țierăria mea, deasupra nicovalei,
Mă-nvrednițește iar ca altădată
C-un zîmbet bun sau c-o privire cruntă...*

Necruțător mă pelepsești cu aspra ta tăcere...

*Te blestem, Zeus, azi pe toldeana,
Că lumii îi răpești ce-i mai frumos
Și-mi blestem meșteșugul învâșat
Și inima și muntea prea săracă.*

*De l-aș înlânțui pe Prometeu
Pe mine însuși m-aș înlânțui
Și-ntrega viața aș simți pe piept
Labele reci ale rușinii
Și palmele acestea în veci n-ar mai putea
Să mîngîie copilul sau iubita
Iar vorbele mi-ar fi străine și-ar suna
Ca lanțurile-acestea, pustiitor, coclitate,
O, nu! Nu pot! Nu pot! Nu pot
De stînci să-mi țerec prietenul cînstit!*

*Dacă mai ai în tine-un strop de vlagă,
Dacă mai crezi în omenia ta,
În ochii tăi care alintă florile pe drum
Și cheamă silueta femeii la pieptul tău voinic,
Dacă mai crezi în tine și-n dreptate,
O, Helaistos, rupe-te de Zeus,
Aruncă în țărîină porunca lui murdară,
Lovește-n cer și-n zăi și sfarmă lanțul,
Imbrățișază-ți prietenul, cînsteste-l
Și laudați lumina prin care v-ași legat...*

Vă voi preface-n țandări, lanțuri grele!

Hefaistos ia barosul său uriaș și începe să lărime lanțurile. Deodată cerul se despică sub lovitura fulgerelor și a trăznetelor, pământul se clatină, mările ies din țărmuri, soarele alunecă pe orizont și se face întuneric. Pentru câteva clipe apar pe cer constelațiile care se clatină odată cu cerul. Hefaistos și slugile lui Zeus cad la pământ. Singur Prometeu rămâne drept, purtând un zimbet îngăduitor pe buzele lui desenate energic, de parc-ar vrea să spună: „apă de ploaie!”

Apoi se face din nou lumină. Hefaistos slab ridică brațele spre cer, implorînd:

*O, Zeus, stăpîn al fulgerelor toate,
Cruntă minie verși asupra mea
Și inima mi-e slabă și pușină,
Dar cît de-nalt și drept mi-e sentimentul
Cu care-l înconjor pe Prometeu!
Nevînșii-i umeri, fruntea lui bărbată
În fulgerele tale mari fulgere zvrîleau!
O, de-aș putea în carnea mea să-implint
Durerile, lui Prometeu sortite.*

IV

(MONOLOGUL LUI PROMETEU)

Înlănțuit de stîncă, cu pieptul sîngerînd, Prometeu privește depărtările, ferm, puternic, neînfrînt. Noaptea, el cîntă și stelele, ca niște păsări migratoare, se rotește în jurul lui. El cîntă împlinirea viselor în care crede. Ecoul cîntecelor lui și-l împrumută munții, cutreerînd pământul. Liniștit, privește secolele viitoare, stăpîn pe sine, vrednic de ideile sale, de increderea sa în oameni.

*Aud cum plînge marea și izbește
Cu valuri mari în stîncile pleșuve
De parc-ar vrea să spargă muntii lumii.
O, ce pustiu e-n jur . . . Și nu mă pot mișca.
Ar trebui să zac aici ca piatra,
Căci fiecărui gest în mine îi răspunde
Vocea metalică a unei seci dureri,
Nu pot să-mi șterg sudoarea și nici umbra
Care-mi plutește uneori pe față
Și nici să rid nu pot de Zeus,
Căci risul îmi trezește dureri în măruntaie.
Și ce duhoare-n jur . . . Din sîngele meu viu
Se scurg în văi miasme otrăvite . . .
Cîndva aram pământul dorian,
Cîndva, mai înainte de-a fi Zeus . . .
O, totdeauna am urit singurătatea
Și i-am creat pe oameni să-i aud
Cum vin prieteneste să-i învîl
Să stăpînească lumea fără margini.*

*Pământu-acesta bun, livezile cu fructe
Și Țiarele pădurilor, turbate.
Doar pentru ei am născocit, cu ei,
Alătea meșteșuguri și unelte,
Căci eu în ei mă oglindeam ca-n cer
Și doar prin ei trăiam — și năzuiam
Să-nfrîngem moartea și durerea oarbă . . .*

În această clipă depărtările se deschid și Vulturul vine spre Prometeu, întunecind zarea cu aripile lui largi, umplînd văzduhul de sunete sinistre. Munții se string, ca niște ziduri de cetate. Norii acoperă fața soarelui. Apele împietresc în vaduri. Jos, marea urlă ca o turmă imensă de tigri. Prometeu, senin, puțin fleğinatic, deși crispat, arborează un zîmbet indiferent:

*Incepe-ospățul durerilor, începe
Desfriul nelegiuit al Marelui Fricos.
Aceste aripi Țunerar vor bate
Deasupra mea și ciocul ascuțit
Va încerca să-mi smulgă esența mea umauă —
Țăria și Voința, pe care niciodată
N-am să le pierd, căci eu
Sînt Om și nu-î nimic în lume
Mai bun și mai puternic decît Omul . . .*

*În clipele acestea de chin, în cerul lui,
Neputinciosul bea și mă privește
Rizînd în umbra slugilor fără de care
Ar fi un pumn de cirpe aruncate,
Ce singur e Cronidul și ce jalnic! . . .
În urma lui se lîrîie durerea
Și Țrica și-ndoiala și doar Țipînd într-una
Înceareă să-și cirpească lingavul tron de ceară . . .
Eu voi trăi prin Țaptele-ndrăznețe
Pe care azi le cîntă mulțimile în cor,
Și am să pot ce pot numai bărbații vajnici —
Necruțător voi smulge durerea care Țipă
În mușchii mei și-n sîngele-mi de Țoc,
Gîndindu-mă la oameni, la acei
Ce la Mecone mă serbează, liberi . . .*

*Eu văd acele curse cu torțe străbătînd
Pământul vast de-a lungul și de-a latul
Și văd cum noaptea planetei se aprinde
Și-n oameni moare bezna milenară,
Țar toți acei ce-au încercat să urce
În ceru-nchis de mituri și-ntuneric
Țmi vor urma asaltul către soare.*

O, vād cu ochii mei ce spintecară cerul
Că nu există cer, ci numai slaba frică
Trezită-n noi de cei ce ne reprimă.

Un singur zeu adevărat e-n lume : Omul !

Ah, mințea mea deschisă veșniciei
Apropie prin timp acele vremuri —
Din șapta mea s-or naște alte șapte
Și vād cum oamenii întregului pământ
Preșac în pluguri lanțurile grele
Și trec pe mări și continente, liberi,
Purtind nestinsă torța pentru care
Am fost siliți să-ndur aceste anotimpuri.

Vād limpede acete vremuri mari când Omul
Învinge spațiul și triumfă-n cer
Și pretutindeni, liber și stăpîn.
În clipele acestea când țara mă sfișie
În loc să plîng, eu cînt nemuritor
Și glasul meu l-aud în mii de oameni
Și pumnii lor de piatră i-aud cum tună-n cer
Și-i vād cum trec pe pieptul planetei, în lumină.

O, nu sînt singur. Niciodată
Eu n-am fost singur. Mari mulțimi de oameni
M-au însoțit în drum întotdeauna,
Iar azi priviți, priviți în jurul meu —
Puternicii mei ochi ce spintecară cerul
Sărută fruntea soțară și brațul neînfrînt
Al tuturor acestor mulțimi de Prometei...

ANGHEL DUMBRĂVEANU

VARĂ TIRZIE

Strandul era vechi, dar în fiecare vară vopsea o întinerea. De altfel, chiar vechi fiind soarele și apa sînt soare și apă pretutindeni. Era spre sfîrșitul verii, nopțile cădeau reci, cu cețuri subțiri, și apa din bazin, peste noapte, devenea foarte răcoasă, parcă ar fi fost fiindă la frigider. Dar lui Sebi tocmai asta îi plăcea că apa devenea foarte răcoasă și că el apărea primul, singur, la strandul vechi pe care doar vopseaua îl mai întinerea. Femeia de servici, care îi da și biletul de intrare și care-l și rupea, la ora aceea matinală, de obicei, mătura prin cabine. Cînd îl vedea, exclama:

— Tot primul, tot primul?

Întotdeauna primul, suridea el și privea fascinat apa verde ca o piele de șopirlă, neîncrețită, care exala un abur abia vizibil. Cerul se întindea ulitor de transparent încît lui i se părea că soarele diluase tot albastrul de deasupra. Femeia mătura prin cabine, grebla meticolos plaja cu nisip, apoi, cu o sită culegea de pe suprafața apei resturi de hirtii sau ierburi uscate. Abia după vreo oră lăsa luna înăuntru. În aceea oră el își făcea baie.

Apa îl primea încremenită, neîncercată încă de nici o bătaie. Nici briza nu sufla și el o simțea vapoasă, înviorătoare. Din cîteva mișcări, febril, se dezbrăca, urca trambulina improvizată din scînduri, care vibra la sărituri, și săcea de sus, deschizînd brațele în aer, plutînd și pătrunzînd apoi vertiginos în apa rece ce improspăta. Deschidea uneori ochii în apă și zărea cerul răsturnat, scînteietor, pătrunzînd prin unde, vibrînd pînă în adînc. Făcea mișcări leșee, își pastra respirația și ajungea pînă la fundul de ciment al bazinului, unde un mîl fin, depus, și coloritul de un verde dens al apei îi da senzația tăcerii mării, în care el naviga ca un colegător de perle. Împingea cu piciorul și reșea la suprafață, cu timpanele fiind, finite mult sub presiune. Traversa de cîteva ori bazinul. Bătea viguros crawl, inola și pe spate și flutore, se epuiza conștient, prin mișcări puternice, continue, vroia să pîndă oțeză în apă și abia cînd respirația i se îngreuna reșea afară la duș. Dușul îl primea cu pinza lui lichidă și mai rece ca a bazinului. Dar totul dura doar clipe, ieșea înviorat și strălucitor de sub duș, cu trupul atins de o reșea de picături transparente. Atunci alerga pe plajă, își întindea prosopul pușos și se arunca pe el, fără gînduri, în știpul mie și decolorat.

Lua cu el o carte, în sacoașă, citea cîteva zeci de pagini în care interval transpira, alerga de cîteva ori sub duș, dar mai ales răminea cu ochii închiși, pe plaja fierbinte, dorînd să fie fără gînduri. „De ce neapărat fără gînduri” îi spunea citeodată și fără voie reșăcea una din diferitele scene care mai stăruiau în el și nici nu aveau de gînd să dispară în curînd, deși venise concediul, deși dorea cu tot dinadînsul ca ele să dispară. Alunțise timp lung și greu (era vorba despre descoperirea principiilor funcționării unor sonde salifere) avusese parte de nenumărate controverse, de eșecuri, dar pînă la urmă învinsese punctul său de vedere. „Nu, cum va trebui neapărat să scoți toate astea din cap, își spunea privind prin ochelarii de soare drept la soare, măcar cît timp voi fi acasă... Măcar cît timp voi fi singur pe plaja asta. De-acum totul e început. Totul e terminat și poate că și lupșa mea e terminată. Așa-și porunceea, dar înșimplările năvăteau în el cu putere. Și asta se întimpla fiindcă el se găsea din nou acasă, lângă salinile vechi, în care coborise de nenumărate ori, lângă mirosul acesta de sare și saramură care-i aducea aminte de multe și mai ales de bunicul său, tăietorul de sare. Uite, auzea vocea flască, voalată, a aceluia candidat în științe Vulpescu, trimisul unui Institut de cercetări din capitală. Se găseau amîndoi pe teritoriul pustiu, deasupra salinelor și a masivului de sare. Sub ei, la o sută și ceva de metri, se

deschidea ultima dintre nenumăratele mine care găuriseră teritoriul vast al oraşului. Era aproape de începutul iernii, mainte cu o săptămână Julguise, apoi timpul fusese îngheţat şi acum trăgea un vânt rece, glacial, peste cîmpul deschis. Vulpescu îşi ridica mereu gulerul de blană, presîndu-l peste urechile roşii. Era un ins palid şi lung, cu picioare subţiri, din care tropăia mărunţ şi des, să şi le încălzească. Purta ochelari în rame delicate de aur, pe care-i ridica din cînd în cînd pe nasul subţire. Vorbea cu acea voce flască, fără energie bărbătească în ea, îşi amintea acum Sebi. Al fi zis că nu era făcut, cu o asemenea voce, să repeadă pe cineva sau să conteste ceva. Venise la ei la nună, cercetase totul, văzuse proiectul, în mare, al viitorului principiu al sondelor salifere şi în ultima zi, la întîlnire, îl întîmpinase pe Sebi cu un suris aşabil şi cu voce uşor melancolizată: „Prietene, începuse el, ridicîndu-şi cu un gest reflex ochelarii lunecaşi de pe nasul subţire. Creî că principitul dumentale salifer, vreau să zic principitul sondelor salifere, se anunşă de pe acum drept o mare utopie”. El îl asculta cum vorbea atît de puşin nuanşat, monoton, fără pasiune în voce, egal, parcă ar fi ieşit din gura lui nişte bucăşi de ciocolată pe blană. “Inşă acest fapt urmase Vulpescu, sper să nu aibe asupra spiritului dumentale incandescent, fiindcă pozezi un bun spirit incandescent, un soc dezastruos. În ştiinşă, dragul meu prieten, lupta şi eșecul sint subordonate biruinşei.” Vorbea deci cam în felul acesta, îşi amintea Sebi, cu fraze foarte pompoase, academice, încheiînd aşabil şi voit apropiat pentru interlocutor, vrînd să pară intim cu el şi să-i arate că participă la dezastrul lui. Inşă Sebi ghicea sub aceste cuvînte aşabile o judecată rece, de fier, definitivă. Il ascultase atent şi urmărise umănuşil prin sticlele ochelarilor neclintirea ochilor săi mici, albaştri, care semănuu cu două bucăşi de sticlă frumose colorate. Il privise deci amănuşil şi-şi spusese că oamenii de genul ăstuiu judecă aici lucrurile mari şi importante ca şi cum ar judeca nişte obiecte şi bucăşi de sare şi de fier şi uită că în dosul lor se ascund oameni vii, în carne şi oase, care coboară pe strat să taie în sare. Ei uită deasemenea, îşi spusese Sebi atunci, că metodele învechite, cu o tehnică rudimentară de extragere a saramurei din mină, sint înşinuit mai costisitoare, şi cu un mai mare efort, pierderi şi intirzieri decît acest principiu, chiar dacă ar fi utopic încă, al său.” Eu am să prezînt, oricum, proiectul în faşa comisiei, desi, fi-o spun deschis, contraşine principilor mele ştiinşifice şi prin simplismul şi erorile lui mi se pare absurd. Dar, oricum, eu am să-l prezînt, dragul meu prieten, mai ales pentru spiritul dumentale incandescent, cum spuneam, şi mai ales pentru a-fi dovedit utopia principului pe care-l cauţi cu asiduitate. „Mulşumesc,” încheiase atunci Sebi, retezînd orice fel de discuşie care s-ar fi înghebut în continuare. Privise peste cîmp şi văzuse acolo, ceva mai departe, garnitura trenului: local care ducea un şir de vagoane albe de sare. Privea după tren şi-şi spunea că la acest punct trebuia el să încheie eșforturile şi căutările sale, la acest punct la care se ivise în faşa sa acest candidat în ştiinşă... Şi, bineînşele, proiectul său începu să zacă apoi undeva într-un birou al Institutului, fiindcă primise un referat sceptic din partea unui candidat în ştiinşă. El făcu noi intervenşii, scrisori, memorii şi reuşi, după toate acestea, să fie invitat la Minister să-şi susşină propriul proiect, avînd în vedere, scriau ei, că „mai există un asemenea proiect pe aceleaşi baze ştiinşifice.” El alergase într-un suflet la Bucu-reşti, văzuse schişa aceluşi proiect şi-şi dăduse seama că nu era altceva decît acelaşi principiu, la care se ajunsese doar prin alte formulări, îmbrăcat deci doar în alte haine. Autorul lui nu reuşi inşă să-l afle. Se prezentase atunci în faşa comisiei întăritat şi hotărît să demaşte totul. Lucra de ani de zile, cănta febril soluşii ca unul „din interiorul problemei” şi soluşia lui, respinsă pe baza unui referat, se găsea acum la baza unui proiect străin... Intrase într-un birou vast, elegant, cu fotolii în piele vişinie, cu tapete de plastic în culori policrome care acopereau pereşii. Nu-şi auzise paşii de la uşă pînă în faşa comisiei. În faşa somităşilor, el, un simplu inginer de mină pentru care munca vie, cercetarea deveniseră inşă o necesitate vitală, se pomeni cu o parte din etan retezat. Privea feşele aceste impasibile sau poate numai preocupate de cu totul alte probleme decît ale lui (discutarea proiectului său era a treia pe ordinea de zi a comisiei şi membrii dădeau semne de obuseală). Văzu şi surisul sceptic al cuiva, aşa i se părea lui că era neapărat sceptic. Altul îşi curăşa preocupat pipă într-o scrumieră, răzuînd-o cu o lingurişă specială. Toate aceste amănuşite pentru el, care ardea să-şi prezînte proiectul, jură dezurmante. Se jumase mult acolo, se băuseră cafele şi se simşea izul cafelei prăşite împregnat dulceag în aer. Cuprînzînd întreaga comisie în priviri, ochii i se stabiliră deodată pe faşa şefului comisiei, un profesor academician, cunoscut de el, cu mari lucrări de specialitate, apreciat mult de conştraşi din jură şi strănătate, participant la dişerite congrese. Era un om mărunţel, cu faşa mică, uscăşivă, în care fruntea bombată, sclipitoare, domînu ca şi ochelarii săi enormi, în rame groase, care copleşeau parcă nasul minuscul. Îşi freca mîinile osoase şi ridicîndu-şi ochelarii uşor de pe nas îl poşti să ia loc. Ii suridea într-un mod apropiat, ştrengăreşte, cel puşin aşa i se

părea lui Sebi, și se vedea că era singurul dintre toți acei membri ai comisiei care se păstra bine, nu dădea încă semne de oboseală și aștepta ca cel invitat să intre în subiect. Faptul că era scund, îi silca să stea aplecat cu pieptul pe dînga mesei, ridicat pe marginea fotoliului, împingîndu-și fața mult înainte și cercetîndu-l pe cel intrat. „Ați putea să ne expuneți proiectul dumneavoastră” întrebasese deodată academicianul și toți ceilalți sîrșiră cu ocupațiile laterale, devenind atenți, sau vrînd să pară atenți. El întrebasese cu o voce profundă, stranie pentru trupul acela firav și uscățiv, și-și luase ochelarii jos de pe nas, legîndu-i prin fața ochilor... „Proiectul dumneavoastră?” se întrebasese Sebi. Vasăzică mai exista și proiectul altcuiva. Dar desigur că exista. Aflase doar și el de existența lui. Privi direct în ochii bătrînului și-și spuse că trebuie să se liniștească. Liniștea omului din fața sa îi cerea neapărat să se liniștească și el, să fie sobru și clar și explicit. Expuse deci pe te se baza proiectul său. Saramura extrasă pînă acum prin mari și costisitoare eforturi din minele de sare, unde în bazine practice acolo se decanta apa, care devenea saramura, se va extrage de azi încolo, după principiul său, prin sondele salifere. „Sonde salifere?” întrebasese cineva de la masă, surprins. Ar putea exista așa ceva în domeniul minier?” Sebi privise la acel bărbat robust, cu părul retezat scurt, negru, la fața lui lată, stacojie, și la gura mare, în care se legăna o pipă fumegîndă. „Nu-i o utopie, spusese el calm, cum mi-a dat să înțeleg cineva e-ar fi, zău că nu-i o utopie”, „Credeti-l pe enom”, surise binevoitor academicianul. „V-asigur că nu e, tovarăși, se aprinse el în continuare și nu mai reuși să fie sobru și rece cum își propusese. Sonda salifera e o sondă ca toate sondele, perora el, forăm însă în masivul de sare, nu forăm pentru a descoperi pungi de petrol.” „Evident că nu” surise altcineva de lângă insul robust care-și mișca pipă în gura ciocnindu-și dinți cu ea. „Forăm în masiv, continuase Sebi, introducem în coloana respectivă de metal o altă coloană, în interior, prin care vom trimite apa în masiv. Apa va începe procesul ei de eroziune în sare, se va forma saramura în mari pungi subpannifice, uitați, ca aici în desenul de pe proiect, apoi, după principiul sondelor, o vom extrage la suprafață și o vom trimite spre fabricile de sodă. Fără mină, fără abutașe, fără săpături în masiv”. Termină încălzit cerînd de la cei care, preocupăți, ascultau la masa aceea lungă încărcată, o aprobare. „Simplu ca oul lui Columb”, spusese academicianul și cișiva găstră că era locul să se ridice copios ca să-i facă plăcere șelului deși se putea vedea împede că acest ris bătrînului nu-i făcuse nici o plăcere deosebită. „Principiul e simplu în adevăr și impresionant, prin faptul că elimină mina. Elimină deci și efortul uman, greu, și condițiile de subteran și alte cîteva dificultăți. Nu găsiți, tovarăși, se adresase academicianul, în final, cu o voce joasă, celor din jurul mesei, nu găsiți ca-i un principiu sanatos, apt pentru o bază de discuție, care trebuie susținut și experimental?”. Urmase o tăcere în care cișiva din comisie se consultară, apoi cineva anunță: „Ni se pare e-am primit spre discutare și un alt proiect al unui membru al catedrei.” Bătrînelul se răsucise spre cel care vorbea și la un mod implacabil i-o releză: „Nu interesează. E al unui candidat în științe de la catedra mea, l-am studiat și l-am găsit chiar interesant, pînă chiar în acest moment”... Se opri, privi în stînga și în dreapta, își luă ochelarii de pe nas, făcu apoi cu ei o piruetă prin aer, și continuă: „Da, pînă în acest moment, fiindcă în acest moment constat că acel proiect nu a fost decît o copie banală a celui prezentat noua de acest tînar inginer. Asta o spun abia acum cînd am studiat și am audiat principiul tovarășului inginer”. Nu mai continuase cu nimic altceva, nu amintise numele candidatului în științe, îi surise doar încurajator lui Sebi și-și puse peste nasul minuscul ochelarii săi enormi. Urmase o tăcere de gheață, el se ridicase de pe scaun și ieșise în acea tăcere mare. În urma lui, auzise doar glasul profund al academicianului, care punea totuși o întrebare și el se mira din nou de unde putea fișii din acel trup o voce impresionantă... „Vasăzică asta e totul sau aproape totul” își spuse el mergînd pe coridorul tăcut, mirosînd a linoleum, al Institutului. I se părea că e mult prea rapid să creadă că ideea proiectului său fusese acceptată în principiu, că nu fusese ră, cel puțin pe față, opoziții. Își aminti cîte tergiversări, cîte ciocniri și deziluzii avusese cu diferiți „specialiști” pînă cînd această comisie să-i accepte proiectul și să i-l treacă, concret, în experimentare și apoi în exploatare. O bucurie, o voluptate neștiută îl devastă, i se părea că ar trebui să sară într-un picior, ca la jocurile lor știute de mult, sau să se dea tumba, sau să stuiere, sau să facă ceva care să atragă atenția asupra bucuriei lui. „Acum deci vom putea termina cu hrubele”, strigă în el, pe dinăuntru, și în acel moment, îi trecu pe dinaintea figura uscățivă, mirosînd a sare, a bunîcului său. El obișnuia să spună ocnelor de sare hrube. El vedea, ca în anii aceia ai copilăriei, în după amiezile cînd revenea de la ocnă, cu barosul pe umăr, cu scutele în traistă, în hainele impregnate de sare, mirosînd a fier, a rugină de fier, a sare și a umezeală. Bunul său coborise o viață de om în adînc cu barosul și revenise la lumină cu barosul. Suna dudu la

patru dimineața și suna dudu la două după masa și bunul său tăia cu barosul, în tot acest timp. Așa tăiașe el toată viața cu barosul în sare și umezeala îi intrase în oase și umezeala îi supsese apoi și pe el în pântâc, sub pământ, fără să mai ajungă la pensie. „De ce mă gândesc acum la bunul?” își spuse el fericit și nefericit mergind pe coridoarele lungi și lăcute ale Institutului. Își aminti că tatăl său se împotriviuse ca el să urmeze inginerie minieră. Și-și mai aminti că se revoltase. Vroise să dea o replică bunului său? Lucrase și în mine de cărbuni, apoi se ceruse în minele de sare și, în tot timpul, în anii din urmă, se luptase cu el și cu alții să învingă inercia din el și din alții, să găsească metode noi, principii noi în munca de subteran...

„Dar acum destul, își spuse Sebi, privind de pe plaja incinsă, prin ochelarii verzi, cerul albastru care devenise deodată și el verde. Acum trebuie să fii singur, să fii liber de tot și de toate, să fii singur cu apa, cu strandul, cu soarele, singur...”

„Obișnuții” strandului, în acele zile de vară lirie, se reduceau la cițiva copii și tineri din oraș, elevi și studenți în vacanță, o pereche sau două de străini, rădăciți cu motocicletele. Și cei veniți acasă la părinți, în concedii, așa cum venise și el. Restul localnicilor frecvențeau strandul mai ales duminică. Când apăreau „obișnuții”, el se plimba pe plajă printre ei sau intra în vorbă cu cineva. Se legăna uneori în dăunășul pentru copii sau făcea mișcări supte prin aer, la inele, și toate acestea îi aminteau, îl duceau la anii când asemenea lucruri erau făcute pentru plăcerea și farmecul în sine, dar acum, la vârsta lui, deveniseră doar o repetare banală a unor gesturi altădată știute și iubite.

De fapt, aici totul era foarte liniștit și neled, cit timp el rămânea pentru cei mai mulți un necunoscut și copiii îi spuneau „sărut-mină”. Asta însemna că tinerețea lui dintii fugise și că trebuia să se comporte ca „un om mare”, ceea ce putea să-l și bucure dar să-l și întristeze. La strand însă era bine tocmai fiindcă el făcea de gânduri prea multe și de amicitri prea apropiate. Lume colorată, apă, soare, aer, nisip, dus, valanșoare, inele, țete drăguțe și sportive, în dresuri foarte mici și sportive și cam atât era totul. Sau nu. Mai era ceva. Undeva, afară, în fața strandului, se deschisese un mic chișoc improvizat pe timpul verii. Un fel de bar deschis, în plin aer, sau ce va fi fost, cu înghețate și sucuri, cu bere, cafea, cocktailuri și sandoaiciuri, unde servea o singură fată, ce manevra din cind în cind și un picup. Avea plăci bune cu muzică sud-americană, cu Modugno, cu Margareta Pislaru, care cînta o bucată foarte bine: „Iubire... Iubire...” Un difuzor fusese înșepent în cițeva cuie la intrarea strandului și în tăcerea dimineții se auzeau, sonore, cițecetele acelea puse de fata de la chișoc. Uneori, seara, pușinii vizitatori, la mesele mici, rotunde, de metal, beau citronade sau bere și puteau și dansa (cel mult zece perechi). Fata bătea cu degetele în leighea, suridea și urmărea, transportată, pe cei care dansau sub platanii giganti, lângă chișocul ei cu răcoritoare.

Totul se dovedea liniștit și neled ca un sfirșit de anotimp estival, și el mai avea puțin de stat acasă, dar acel puțin ar fi vrut să fie tot cu soare, apoi avea să plece de la părinți și de la acest strand vechi care-i deștepta fără voie destule nostalgii și amintiri, dintre care nu toate erau neapdrat vesele.

În dimineața aceea apăru o femeie foarte încărcată cu ustensile de plajă. Tira și un copil după ea, de mină, prin nisip, parcă ar fi tirat un pește pe undiță. Își întinse o covertură, scoase, dintr-o masivă geantă un univers întreg de obiecte pentru plajă, apoi începu să se ungă pe tot corpul, metodic, cu un ulei foarte parfumat, fiindcă Sebi îi simți de la distanță. Copilului îi înmină jucăriile avatice, din plastic, o mingă, un colac albastru, o rașușcă albă cu trupul perforat și-l invită să se joace, dar „în ajara apei, mână, pe nisip, și prin apropiere”. Ea își scoase figări, o brichetă strălucitoare, niște reviste ilustrate și, dichisită, se întinse oșind la soare.

El o urmărise de departe, venind, iar cind ea se apropie, cum sta întins pe burtă, o fixă discret prin sticlele ochelariilor și-și dădu seama că era ea, Lucreția. Era ea, dar nu ea cea din anii săi de tinerețe, ci ea cea de acum, devenită o doamnă oarecare, corpulentă și sigură în mișcări, cu ceva nerușinat dar și stăpinit în priviri, stringindu-și perfect cărnurile, în izbucnirea lor de sub dresul elastic, la sîni, coapse și abdomen. Privind-o, el își dădi obrazul, involuntar, ca să nu-l recunoască. Așa rămase lângă ea aproape un ceas, urmărind-o pe juris, ascunzindu-și fața mereu, cu toate că nu era nevoie, fiindcă femeia nu-i arunca nici cea mai elementară privire de curiozitate. Tirziu, se ridică și mersese spre copilul ei ce se da huța în leagăn. Îl împinse din spate și copilul, extaziat, știa ușurel, ori de cite ori ajungea cu piciorarele aproape de grinda de sus a leagănului. Sebi opri leagănul fiindcă i ze păru că femeia strigase la copil. Dar nu, nu strigase. O văzu tot lungită la soare, cu ochii închiși, știindu-și, sigură, bătaul în leagăn.

— Al cui ești tu? îl luă de mină pe băiat.

Copilul surise intimidat și nu-i raspunse. Era alb la piele și cam firav. Stringea răzușca la piept.

— Cum te cheună? încearcă din nou.

— Heracle.

— Aha... și pe tata?

— Heracle.

— Și pe mama?

— Mama...

— Și mai cum?

— Mama Lueresia.

— Și tu ai mai fost la strand, Eracle?

— Am fost la strand.

— Dar unde locuiești tu?

— În orașul București.

— Aha... Acolo sint stranduri mari și frumoase, nu ca ăsta, așa-i?

— Nu știu... Vrei să intrăm în apă? întrebă el conspirativ, șușotind. Da' să nu ne vadă mama.

— De ce să nu ne vadă mama?

— Ne spune tu' tata.

— Aha... Păcat.

— Ție îți dau colacul. Eu am rața asta, conspira el în continuare

— Eu mot și fără colac, dar dacă tu vrei, tot intru cu tine în apă, conspira și Sebi.

Copilul privi cu surprindere și interes sau mai de grabă cu extaz la nenea care știa înota fără colac. Spuse:

— Tata meu nu inoală fără colac, da' mama inoală.

— Zău? se miră Sebi și-l luă de mână.

Trecura peste nisipul arzător, spre bazinul cu apa pînă la genunchi.

— Au, ce arde! rise copilul, topăind prin nisip, trăgîndu-l de mână pe Sebi și Juginul spre bazin.

Femeia, toropită de soare, tot nu-i văzu. Apoi cei doi intrară în apă. Copilul țipa, mușca dezordonat din mîini, era fericit ca broțacelul ce se trezea înotînd înția oară în apă. Îi striga tînarului, întretaîat, printre respirații:

— Vhezi cum mot... Vhezi? Și mai trăgea cite o gură de apă, după care tusea, scuipa și-și ștergea lacrimile aparute în ochi.

— Văd, inoși bine, îl felicita tînarul, dar vino în bazinul ăstalat, unde nu dai cu picioarele de fund.

— Da' nu mă nec? Acholo?

— Cum o să te neci? Nu sintem noi amîndoi inotători?

Copilul rise superior, amuzat, parcă ar fi spus: „Da, ai dreptate, sintem inotători” și-i întinse mîna să-l treacă și pe el în bazinul mare. Răzușca își legăna capul de plastic inoace și incolo și ciocul ei roșu atîngea uneori apa.

— Thata... zice... zice... sufla repede copilul, că acholo se inoacă oamenii...

— Zău? Dar unde e tata?

— Achusă...

— Aha, acasă... Uite, vezi cum știi tu de bine să inoși? Vezi? Uite așa, ușor, nu te grabi, mușcă rar mîinile și respiră pe nas. Numai pe nas. În trei zile ai să inoși cu mine.

Copilul sufla precipitat, inota fericit și dezordonat, plutînd pe răzușca lui, lingă brațul vîguros al lui Sebi. Inoțară așa, alăturat, traversară bazinul cot la cot, ca un tată cu fiul, și copilul ridea extrem de luminos, iar el, Sebi, încerca un simțămînt straniu. La trepte se opriră. Luă copilul în brațe și spuse:

— Ajunge! Ai obosit. Mîine continuăm!

— Nu, nu, scînci copilul. Mai inotăm! Mai inotăm! și începu să se zbată în brațele lui.

— Mîine continuăm, repetă Sebi fără drept de apel. Uite cum îți bate inima. Pune și tu mîna...

Copilul tăcu și-l întrebă trist:

— Pînă mîine nu mai inotăm?

În acel moment se auzi glasul femeii. Aruncase o privire spre leagăn și nu-și văzuse copilul. Nu-l zărise nici la bazinul mic și, buimăcită, se ridică și cercetă malul și tot nu-l zări. Se sperie de-a binelea și atergă de-a lungul bazinului mare și de abia atunci îl distînse, după răzușca lui albă, agîtîndu-se în brațele unui străin bronzat, cu spatele întors spre ea. Strigă de pe mal:

— *Heracle! Cum ai ajuns, mamă, acolo, vin iuta afară!*

Sebi se întoarce, cu copilul în brațe, și ea la un instantaneu fotografic, cu recunoșca fața aceea expresivă a lui, ochii alungși de orientat, părul castaniu, pe care acum însă îl purta tăiat scurt, bătește. Cum stă rezemată de balustradă, privește la el într-un fel deosebit, fără multă îndrăzneală, cu o șfială care-i ședea rău unei doamne bine ca ea.

— *Vai de mine, ești tu, surise ea alb și-și trecu degetele lungi pe fața înfierbintată de soare, unsă cu uleiul aromată pentru plajă.*

— *Vezi, prinde copilul să nu-l scapi, înalță el spre malul de piatră al bazinului copilul. Și ea îl ridică din brațele lui întinse. Apoi sari și el sprinten din apă, dădu mina cu ea, i-o sărută și rise degajat, sau, în orice caz, într-un fel care vroia să arate că nu e prea emoționat.*

— *Și munții se mai întâlnesc, dar oamenii, repetă formula știută. O privi fix în ochi jâncea așa i se părea că va fi mai stăpîn pe el.*

— *Noi am fost acasă aproape în fiecare vară, dar nu te-am văzut niciodată.*

— *Vara are trei luni, zise.*

— *Așa-i, surise ea slab. Copilul rămăsese într-o mină cu rafa, într-alta cu colacul și privea acum perplex la amindoi. — Unde stai pe plajă?*

— *Acolo, arătă spre prosopul său singuratic ca o oază.*

— *Aproue de mine și n-ai dat nici un semn de viață, raule, îl amenință cu un deget lung, la care unghia lucea ascuțită și vișinie. După ce spuse ce spuse, ea se simți mai degajată. Copilul alergă înaintea lor și se trînti pe pledul peștriș, lângă țigări și reviste ilustrate. De departe, strigă spre ei:*

— *Aici, haideți aici!*

— *De cînd nu ne-am văzut, întreba femeia.*

— *De șapte ani.*

— *Mi s-a părut că de un secol, rise ea.*

— *Și șapte ani pot fi un secol.*

— *Vai, cînd veneam la ai mei, mereu întrebam de tine, spuse femeia vrînd să pară sinceră sau să-l magulească. Apoi urmă, parcă i-ar fi fost rușine de sinceritatea ei aruncată prea ușor sau de faptul că se lăsase ispășită de o asemenea declarație. — De fapt întrebam de tine așa, în glumă, în fond ce rost mai avea să știu sau să nu știu...*

— *Desigur, zise Sebi, nu mai avea nici un rost.*

— *Nu vii cu prosopul mai aproape de noi? întrebă rîzînd nepăsătoare, amuzîndu-se de această întîlnire neașteptată, vrînd să pară binevoitoare cu el. La rîndul său și el o privea și știa că devenise nepăsătoare la tot ce fusese odată între ei. (Și fusese ceva frumos, care arse și luminase cu puterea albastră a unui fulger, consumînd și scrutînd totul într-o secundă sau în chiar mai puțin de o secundă). Și acum îl chemase să vină cu prosopul mai aproape de ea, dar tot cu un aer de nepăsare, vroînd doar, din plictiseală, să se amuze. El citea ușor în ea, așa cum citise întodeauna, ghicea undeva o lumină străvă, ca această țîrzie vară oboșită. Și știa că poate avea lumină s-ar mai putea aprinde. Dar el nu mai vroia să fie cel care să i-o aprindă.*

— *Am să mi trag prosopul mai lângă voi, spuse.*

— *Aici, haideți aici! le făcea semn copilul.*

— *Te-a îndrăgît și copilul, te cheamă, zise femeia, afectată puțin că băcătul ei se împrietenișe cu un necunoscut.*

Se îndreptară spre pledul peștriș și cîțiva de pe plajă priviră lung după ei. Poate că aceia îi văzuseră împreună și în urmă cu mulți ani, la începutul dragostei lor, și acum, surprinși, îi vedeau acasă din nou împreună și nu mai știau ce să creadă. Peste nisip, cîțiva băieți și fete bateau o minge roză de cauciuc. Spre ea alergă și copilul, dar femeia îi strigă, autoritar:

— *Heracle, vin la mama! Ai alergat destul astăzi!*

Copilul înșepeni și o așteptă.

— *De ce nu lași copilul să zburde?*

— *Oh, de-ai avea și tu unul, să-i dai educație, atunci să vezi... După ce spuse asta se așeză, aștînd, pe pledul colorat, își masă puțin obrajii și enunță o sentință banală:*

— *Cu copiii trebuie să fii sever, dacă vrei să te respecte.*

— *În altfel de respect nu crezi?*

— *O!, doar nu ai aerul că ai devenit și pedagog?*

El nu-i mai răspunse. Dar, într-adevăr, nu, nu vroia să aibă nici un fel de „aer”. Își aprinse o țigare și făcarea chibritului, în lumina soarelui, abia se distingeau, pîlpînd. Mîngea

roză a grupului de fineri zbură și-o izbi pe Lucreția în ceață. Ea fresări, se țistici și se intoarse violent, făcînd o grimasă, spre cei cu mîngea.

— Ce nerușinați, bolborosi. Ce mari nerușinați!

Un tinăr veni aproape și-și ceru scuze, dar ea se făcu lividă. Nici nu-l ascultă ce spune și izbucni:

— Ce maniere-s astea? Unde vă găsiți, mitocanilor?

— Doamnă! Dar iertăți-ne, se întimplă pe plajă...

— Da, se întimplă. Nui nimic grav, îl liniști Sebi, surizîndu-i tinărului, apoi către Lucreția: — Adu-ți aminte că se întimplă pe plajă, cum s-a întimplat și cu noi, nu chiar de mult. Pe plaja asta, în ștrandul ăsta...

— Nu mi-aduc aminte, spuse ea inciudată, legîndu-și cocul desjăcut cu degete ner-voase, virîndu-și la loc șuvițele de păr care-i lunecaseră pe gît, la spate, după lovitură.

— Eu mi-aduc aminte, zise Sebi și se lăsă încet pe spate. Fumul alburii abia se zărea în lumina intensă a amiezii: „Acum așa putea s-o fac, aici, să-și aducă aminte”, își spuse el și sorbi din țigară. Cercul, prin ochelari, se face verde. Cineva sări de pe trambulina de scînduri și trupul lui pleoscă în apă. De la difuzor, o voce masculină cîntă: Mî corazon, mî corazon... Muzica se auzea cînd mai vibrant și distinct, cînd mai potolît, după cum o aducea briza pe plajă. Alături de el, femeia fuma și ea, nerboasă, se gindea la lovitura aceea timpită de mînge. Sebi nu se gindea la mînge, ci la diminețile însoțite din vacanțele lor de vară. Veneau ei, primii, pe plaja pustie, intrau în ștrand încă înainte de a se fi deschis, lăsați înăuntru clandestin de femeia de servicii, care mătura prin cabine. Rămîneau repede în dresurile de baie, se aruncau în apa răcoroasă și inotau voinicește amîndoi, pînă se epuizau. Și Lucreția inota ca un bărbat, cot la cot cu el. Îșeau apoi și se tolăneau în nisipul încă umed de roua nopții, alergau pe plaja neîncopută, se băteau în leagăne sau se băteau cu apă, sub dușuri. Apa-i lovea rece și densă și ei rideau amîndoi, uzi și zgri-buliți, sub dușuri.

— Nu-mi place deloc apa din ștrandul ăsta, spuse femeia după un timp, jumînd lenes, pe spate. Nu e curată deloc. Miroase urît a nu știu ce.

— Înainte îți plăcea, spuse Sebi și urmări un nor sideșiu, lung, ca un cap de șar, care se destrămă iute devenînd ciîng sau poate altceva: „Aș putea, desigur că aș putea s-o fac să-și aducă aminte, așa putea deasemeni să-i spun tot despre mine, dar nu vreau” își zise și dădu drumul șumului în văzduhul alb.

— Cum o mai duci? întrebă ea.

— Destul de bine, cu munca, ingineria, cu cercetările...

— Și altceva?

— Altceva ce?

— Tot singur? surise ea cu subînfeles.

— Tot singur.

— Credeam că n-ai să stai mult timp singur.

— De fapt nici nu sînt singur, spuse el.

— Zău? Dar cu cine? întrebă și se ridică curioasă, într-un cot.

— Cu mine, aruncă el.

— Ei lasă, lasă parabolele, dădu ea evaziv din mînă.

„Ai, ai, mî corazon, mî corazon” răsuna vocea bărbătească la difuzor. Copilul se așezase între ei, pe pled, și-i întrebă cînd pe unul, cînd pe celălalt.

— În cîte zile înodă să înot?

— În trei zile ai să înveți, îl încuraja Sebi, mîngîndu-l pe creștel.

— Nu-i voie în apa adîncă, ne bate tafa, spuse mama. Acolo înodă numai oamenii mari. Cînd ai să crești și tu mare...

Copilul tăcea, se ridica, făcea cîțiva pași pe nisip, îngîndurat, pornea spre leagăn, apoi se întorcea lîngă ei, tăcut și intristat.

— Auzi, îl întrebă ea, ce crezi, m-am schimbat mult?

— Depinde ce înțelegi prin asta.

— Ei, lasă, știi tu ce înțeleg și ce înțeleg în general toate femeile prin asta. Acum se ridică el într-un cot, o privi insistent, însă fără cea mai elementară pasiune, ci doar la modul rece, obiectiv, și după acest control spuse:

— Fizic te-ai schimbat foarte mult.

— Și cum mă găsești așa? se alintă ea pe cuvertură fiind sigură că place. El vru să zică: „Foarte prost” însă tăcu și urmă:

— Ori cum, nu mai ești jata de ieri.

— O!, dar bineînțeles că nu, râde, rise femeia cu poftă și-l bătu pe omoplași. Tu ai fi vrut să rămîn aceeași? Genul asta de bărbați ca tine, zău că mor incremențiți în ei. Nu se mișcă nimic în ei. Slau ca niște lei de pătră la înfrânte monumentale ale palatelor și nici nu știu măcar dacă păzesc ceva acolo.

— Mersi pentru comparație, zise și se ridică în picioare.

— Doar nu cumva pleci? se miră ea.

— Mă ud puțin la duș, mi s-a făcut cald.

Femeia rise ușor în urma lui, apoi ascultă vocea aceea nostalgică, dramatică și hărbătească de la difuzor, care se încheia foarte trist. El plecase de lângă ea spre dusuri și Lucreția îl urmărea abia acum, pufin învoldindă pe trupul lui rămas încă tot suplu și tânăr, față de care, comparativ, trupul bărbatului ei devenise puhaș și decăzut: „La ce mă gândesc și eu, își spuse. El a rămas încă tot un copil, un sentimental. Poate că mă iubeste încă și acum, așa cum știe el iubi. Pe cînd Iheracle e un om pe picioare, e omul meu, are un loc sigur în societate, mi-a dat o familie, un copil, o siguranță... Toate femeile vor să se simtă mai ales în siguranță...”

— E bună apa? întrebă cînd se întoarse, cu trupul ud și lucitor, rămînind drept în fața ei.

— E udă, zise. Vrei să-mi aprinzi o țigare?

— Cu plăcere.

Seoase o țigare din portofigaretul ei, scăpără brigheta și o aprinse. Apoi i-o vîri în gură.

— Neu, tu jumezi și tata nu jumează, spuse copilul și aruncă mînea în brațele lui Sebi. Dar mama jumează...

— Foarte bine, zise Sebi și aruncă mînea îndărăt.

— Vrei să ne jucăm cu mînea? îl imploră copilul.

— Du-te și joacă-te frumos cu fetița aceea, îi arătă mama și-l împinse de spate spre o fetiță din apropiere.

— Vrei să ne jucăm? o întrebă băiețelul pe fetiță.

Fetița nu-i răspunse, dar lovi mînea ce se rostogolea spre ea prin nisip.

— Ai un copil drăguț și deștept, vorbi Sebi.

— Are cui semăna, zise ea fără modestie. Apoi, deodată, tam-nesam începu să vorbească despre bărbatul ei. Cîl de superior era bărbatul ei. Se realizase. Devenise fericită prin el. Da, da, fericită, dacă acesta e cuvîntul de ce să nu-l spună. Fericită! El o priet surizător, o ascultă mult timp elogiîndu-și bărbatul și fericirea. În nisip, cu un beligaș descînd niște stori, niște animale domestice, o căsuță, o grădiniță și deasupra scrise: „Vila Fericirea”. Iu șterse cu talpa piciorului totul. „Nu crezi, așa-i, nu crezi nimic?” Sorbea din țigară, foșticicată, și se lăsa pe cuvertură. El simțea cum ea se topea toată în descrierile roze („De ce neapărat roze, că doar eu sînt un străin acum pentru ea și ar putea să fie mai sinceră. Nu pierde nimic”). Da, abia tirziu s-a deșteptat, spunea ea. Și a înțeles tot tirziu care e rostul unei fete pe pămînt. El, Sebi, n-are de ce să se supere că ea a ajuns bine. N-are de ce s-o invidieze. („O!, de-ai putea avea măcar acest sentiment față de tine”). Ei doi au fost foarte proști și sentimentali, spunea ea. Iar ceea ce a fost frumos între ei doi a fost tocmai fiindcă ei au putut să fie foarte proști și sentimentali și au crezut, naîvi, în frumusețea acelei dragoste. El o ascultă, surise malițios, apoi deveni trist că ea nu înțelegea nimic și căuta să-l convingă pe el de fericirea ei ca și cum poți convinge pe cineva de acest lucru. („Ea nu s-a schimbat, își spuse el. Nu s-a întîmplat nimic în ea. Ea nu s-a schimbat”). Femeia pricepu deodată de pe fizionomia lui că el nu crezuse nimic din relatările ei și astu o inversună mai mult.

— N-are rost să-ți închipui nimic. Eu sînt foarte fericită.

— Dar nu-mi închipui absolut nimic. Da, știu, tu ești foarte fericită, zise. Te întreb doar ceva banal: ai știut tu vreodată, cînd eram noi împreună și acum, pentru ce ai trăit și pentru ce vei trăi de azi înainte?

— O!, nu-mi pune asemenea întrebări capitale, se eschivă. Noi, femeile, cînd avem un soț, un copil, un rost în familie, un rost bine stabilit, nu ne mai aventurăm în asemenea întrebări...

Tăcură amîndoi. La difuzor, cînta acumă Margareta Pislaru melodia aceea: „Iubire, iubire...” Plaja se gotea încet. Copilul rămăsese și el fără parteneră de joc și, plictisit, se plimba cu mîinile la spate, ca un om bătrîn, pe plaja aproape pustie. Soarele murea printre arborii înalți, cenuși. Femeia mai trase un fum din țigare și o înfundă cu jarul

în nisip. Se șterse cu un prosop pe piept și pe spate, se masă pe obraji, pe sub pleoape și privi distrată după copil, cum se plimba el de unul singur, dar nu-l strigă la ea. Se intristase.

— Pe vremuri pictai mult. Visai să devii o pictorișă renumită, sau, în orice caz, un artist onest care spunea totuși ceva. Am auzit însă că ai renunțat repede, imediat ce... Am și un portret de la tine. Cred că mai ști minte când l-ai pictat și cit m-ai chinat cu ședințele... E tot ce mi-a rămas de la tine, spuse și cum stă pe spate, cu mâinile sub cap, revăzu în memorie, viu, portretul acela în ulei, când el, foarte frău și foarte linar, privea undeva foarte departe, foarte pierdut, și foarte prost.

Femeia își aprinse o nouă țigare și spuse lumina lozată, după ce trase un fum.

— Atunci ai foarte puțin de la mine.

— Pentrucă mi-ai lasat puțin... După o tăcere, zise: Uneori îmi place când îmi rămâne ceva nelămurit în propria-mă viață. Tu mi-ai rămas și azi ca ceva nelămurit.

— Hai să jucem o baie, vrei? se ridică ea repede în picioare, drept orice răspuns. Ce crezi, mai știu, oare, inota?

— Cred că un sport ca inotul nu se uită niciodată și e foarte complex și-și dă, cine-l il practică, senzația plenitudinii fizice și de ce nu și spirituale, perora el, jumătate serios jumătate glumind.

— Vorbești ca un pedagog, și-am mai spus. Hai! îl luă repede de mână. Privește rapid în jur și văzu plaja pustie. îl juca atent pe copil: „Tu, mama, să nu te miști de pe plajă. Uită-te la noi cum înotăm! Bine?”

— Nu-l luăm și pe el? întrebă Sebi.

— l-a ajuns pentru azi. Hai!

Copilul făcu o nutrișoară, juși după ei pînă la balustrada de lemn, cu ochii înlacrimați. Sebi îl încurajă din priviri: „Lasa, în trei zile devii înnotător. Te asigur eu”.

Intrară în bazinul lung și apa îi străfulgeră cu răcoarea ei.

— Pe vremuri inotam zdravăn, lângă ungarul tău, își aminti acum femeia. Făceam trei tururi.

— Ba nu, patru, o corectă el.

— Acum la un tur suflu ca o joacă.

— Bine că măcar recunoști.

Inotară alături, se luată la întrecere, însă ea, deși inota încă și acum elegant și lejer, obosea repede, sufla greu și striga, improșcându-l.

— M-ai întrecut, gata, mă pedeau, raula, tu în-ai chiar mai bine ca înainte.

— Ți se pare, rise el cu poșta și-o stropi în față, o făcu să inghită puțină apă.

Se răcoriră și ieșiră la dus. Se jucara și la dus și prin puza de apă transparentă el îi zări chipul, care mai păstrase în luminile ochilor, în ovalul feței, ceva din fața de ieri. Purta chiar aceeași casca albastră care-i stringea parul greu. „Mai păstrează casca veche. Are o mișcă de nimicuri, dar casca veche și-a păstrat-o. Acum așa putea să-o fac să-și aducă aminte de tot. Aș putea să-i spun și despre mine tot. Aș putea”.

Căzura umbrelor și strandul se închise în urma lor. Abia atunci plecară. El îi conduse pînă în centrul orașului, unde copilul zise:

— Mane inotăm, nene?

— Ți-am spus, în trei zile ajungi înnotător vestit.

— Nu prosti copilul, îi ceru ea.

— Eu spun numai adevărul. „Față palidă” întotdeauna adevărul, făcu el o reverență, ca la jocurile lor știute, demult.

— Ai rămas tot copil, zise Lucreția, și-i înlina mîna să i-o sărute.

Se văzură mereu, în acele dimineți, la strandul vechi. Vara își arunca ultimul zăcănit și zilele adunau tot aurul ei greu, care mai rămăsese din risipirea generoasă de trei luni. Copilul învășă în trei zile, într-adevăr, să inote. Pînă la urmă, Lucreția se convinge și ea că e mai bine așa. La aceeași vîrstă știuse și ea să inote, ca un băiețel. Totuși nu se putea abține să nu remarce: „E un risc să te joci de-a inotul cu un copil ca el”. „Lasă-mi mie riscul acesta, în astă vară” zise el. „Ție și-e ușor. Nu-i copilul tău”. El nu mai avusese nici un răspuns la acest argument și pierdu terenul, rînit. Totuși, de unde ea, la început, îl striga stereotip băiatului: „Ferește-te de mașini pe drum! Ferește-te de apă! Ferește-te de copii murdări! Ferește-te de cîini, pisici, bicicliști și viespi! Ai grijă, copilul mamei! Bagă de seamă, Heracle” acum se lasase în grija lui, a lui Sebi. Își lăsase copilul pe plajă și cu alți copii, și în apă, și pe strada lor, cu alți puradei, la joacă, printre pisici și cîini și bicicliști, devenise aproape, cea dinainte, mai spontană și mai largă.

Diminețile ea îi cerea lui Sebi să-i aștepte în centrul orașului. De-acolo, o luau prin parcul vechi, părăsit, „printre argași” cum își aduceau aminte că se numise locul de joacă al copilăriei. Acolo fusese un chioșc pentru fanjara Salinei, unde duminicile ea cînta, lumea se aduna și se plimba pe alei, în tactul valsurilor lui Strauss și al jopăitoarelor potci. De cîțiva ani se ridicaseră însă un șir de blocuri naștive, terenul fusese sfîrtecat apoi se nivelase terenul, se tăiaseră salcîmii și nucii bătrîni, gîmboși, iar chioșcul putrezit al fostei fanjare dispărură peste noapte. Treceau tustrei, cu copilul alergînd înaintea lor, pe aleile inundate de verdeața, în acel parc de mult părăsit, al vechii Saline. Pasărilor jopăiau prin frunzișul sclipitor de verde, mureșea așîfător a floare de soc și a celină de brad și copilul întreba mereu:

— Nu ne-am rătăcit? Nu ne-am rătăcit?

Ea îi cerea într-una din dimineți să revadă locurile lor de scaldă, de la riu. Bătura un drum lung, peste un cîmp pustiu, gauri de hirciugi, cu terenuri sterpe, bune doar pentru turmele de capre și de oi, cu ciulinii și tufe de spini săraci. Sălcii scorburoase, aplecate peste riu, parca ar fi fost niște babe girbove la sînt, priveau aceleași unde liniștite și aceleași scocuri cu apă adîncă, în virtecusi pe care le priviseră și ei.

— Îți aduci aminte cum ne-a prins aici, în cîmp, într-o vară, o furtună nemeapomenită, își aduse el aminte, scrutînd orizontul, care se dilua într-un albastru pal, deasupra riului, departe.

— Îmi aduc aminte, zise ea mijîndu-și ochii la soare, cu ținara în gură. Se ridicase o furtună cu herghelii de praș. Încintam cu mîna la ochi, ca orbii...

— Cum mai miroșea pămîntul, cum mai miroșea, în așteptarea furtunii, se extazie el.

— Ne-am adăpostit într-o livadă cu meri. N-o fi aceea de colo? arătă ea spre un col al riului, unde se distingeau siluetele unor copaci. Meriele erau coapte, miroșeau bine și aveau o ceară șumurie pe ele, rise ea, și pocnea coaja lor cînd le mușcam și am început să înfulec mere și tu spuncai: „Încetează, tu mînci mere și furtuna e aici”. Ce-ai vrea să fac să nu mai fie aici furtuna? Să nu mai mîntinc mere?”

— Ne-am lăsat jos sub un măr bătrîn. Avea scoarța crăpată și aromată, își reamînti el. Tăceam și așteptam furtuna. De fapt nici nu aveam unde fugi. Tot ne-ar fi prins furtuna din urmă, pe cîmpul asta întins și fără adăpost. Așa că mai bine să rămînem sub meri, ne-am zis.

— Norul era gata să crape, o simțeam asta după tremurul frunzelor și după tremurul lucrurilor din jur. Cole dîntă picături au și căzut, grele, cu ecoul lor puternic, în răstimpuri, spuse femeia cu ochii stralucindu-i de o febră necunoscută la amintirea furtunii.

— Nici n-am prins așa o furtună de cînd simi, zise el.

— Nici eu. Îți amintesci? Am inventat atunci pe loc un joc, ca să nu ne fie frica de ploaie. Știam că vom fi udați la piele și am inventat un joc. Pe cine îl va picura primul acela trebuia să se socotească slabul, învînsul, și urma să-i dea o sărutare celui alt, victoriosului.

— Cîte sărutări am primit oare așa? întrebă el.

— Cine numără vreodată săruturile? zise ea. Apoi lăcu brusc, cu glasul relezat, ca trezită dintr-o viziune. Privi disperată în jur, după copil. Se oprise la un mușuroi de hirciugi „urîș”, scormonind pămîntul umed. „Plecăm, spuse ea derdăta. Haide, trebuie să plecăm”. Spuse asta și o tuă voinicește înainte, își prinse brutal copilul de mîna și începu să alerge. El o privi cum alerga, strigă ceva în urma ei, apoi o porni și el mai repede, s-o ajungă. O ajunse abia pe la digul mare al riului. Lunecase jos pe iarbă, cu fața în iarbă. Cînd îl auzi aproape se ridică și, fără o vorbă, știind că el o urmează, o luă înapoi spre parc, sau spre ștrand.

În acea dimineață ea plecă însă direct acasă. El rămase singur la ștrand. Seara, cînd ieși printre ultimii, o zări la o masă, la chioșcul unde servea fața aceea singură. Consuma niște bere, iar copilului îi comandase o citronadă. Se așeză și el, neînțit la masa lor, după ce o salută cu o simplă mișcare din cap, și comandă un mazagrîn la gheață. Se înserase și fața puse cîteva plăci de dans. Erau vreo șase perechi acolo, parcul părea aproape pustiu și lumina de la chioșc, veselă, se strecura printre arborii înalți, niște vechi platani, rămași de pe timpuri cu auguste rămășițe ale vechii stațiuni balneare, care fusese odată și odată orașul lor. Lumina curgea, verde, pe mese, pe chipuri și chiar pe berea din pahare. El o întrebă dacă nu vroia să danseze. Vroia. Dansară, tăcuși, într-un ritm lent de slow, și copilul, singur la masă, îi urmări cu ochii vii, fericiți, iar în răstimpuri bătînd din palme, pînă cînd mama puse un deget la buze, semn să fie mai potolit. Fata de la picup, care-i și servea, suridea, transportată, suridea poate destul de fără motiv și prosteste, bătea tactul în teighea și schimba plăcile cu o plăcere mică.

- Ce-a fost cu tine azi? întrebă el.
- Nimic, zise ea.
- Chiar nimic?
- Nimic, zise ea. Apoi schimbă vorba: cred că n-am mai dansat nici de șase ani...
- Se simte, zise el.
- Răule, îi clupi femeia de spate, destul de intim.
- De la chișoc, prin întunericul parcului, pe alei se îndreptară spre oraș. Plutea în aer mireasmă de coajă și de cafea arsă. Ea părea să fie foarte bine dispusă, sau, în orice caz, se forța să fie. De aceea, spunea:
- M-am simțit extrem de bine. Nici nu știu cum se întâmplă că m-am simțit așa. Apoi, tot ea, parcă speriată că a uitat ceva, că a exagerat, continuă: bietul soțul meu se voace în București, și eu mă distrez aici. Dar el se simte fericit și așa. Păcat că nu-l cunoști, ai vedea cât se simte el de fericit și ce om vesel e...
- Merseră, prin întuneric, ducând copilul de mână și femeia vorbe din nou:
- Dar și cu tine m-am simțit bine întotdeauna.
- Afară de o singură dată: cînd ai plecat, zise el.
- Trebuia. Nu mai puteam scăpa de părinți. Mă cicăleau. Aveau o lozincă pe care încetul cu încetul mi-au inoculat-o și mie: „omul tău să fie drăguț, să-l poți iubi și să iubească situație”.
- Eu nu împlăneam a treia condiție pe atunci...
- Nici noi, fetele, nu ne putem mărita oricum, dragă, și nici nu puteam aștepta la înșinii, se eschivă ea să-i dea un răspuns. Heracle era un om serios, așezat. Oamenii de genul lui impresionează plăcut la fete. Avea academia comercială... București, București... Băiatul ăsta nu era, îl puteam iubi și, la urma urmei, știam, din mii de exemple, că primele iubiri sînt sortite să rămînă nefericite. Asta e legea. Cu noi crezi că trebuia să se întimplă altfel?
- Că e lege? ridică el vocea, încît copilul privi speriat la amîndoi. Apoi tăcu, păsîră mai departe prin întunericul aleii. O mașină cu farurile aprinse zbură pe șoseaua din apropiere, gonind liniștea parcului cu vîietul dur al motorului. Il și luminează, brusc, vopsind parcă trunchiurile arborilor cu platină. După un timp, el spuse, recules: acum serile se fac tot mai reci. Sintem aproape de munte aici. Nu vă e frig? Femeia tăcea și copilul întrebă:
- De ce nu-i lumină în parc?
- Că s-au spart becurile, zise bărbatul și o tristete nouă puse stăpînire pe sine. Iși aminti că de puternic se completaseră ei doi, în iubirea lor, și totuși ea îl abandonase: „Asta e legea. Cu noi trebuia să se întimplă altfel?”
- Căfătoreau în tramvai, ridea tramvaiul cu ei: arunca el un spirit, ea îl completa cu un alt spirit. Mergeau într-un local, între prieteni, la facultate, sau pe străzi, ridea strada cu ei, rideau prietenii. El fusese un pianist desăvîrșit care cîntase pe clapele pianului suflotului ei. Și acum ea venea cu „asta e legea”. Care lege? A cui lege?
- Îți aduci aminte cum am zburat înția oară cu avionul?
- Ea îl prîni nîmîdă, prin întuneric, și se sperie de întrebarea lui neprevăzută. Da, sigur își aducea aminte, fiindcă trăsese o frică să-i fie pe-o viață. Trecuseră Carpații, pe la începutul verii. Erau goluri mari de aer și avionul dansa, cădea în acele goluri și ea se agăța de brațul lui, stringîndu-l convulsiv, cu respirația tăiată, cu accese de vomitare de la stomac. Pierduse întregul peisaj unic din pricina acelei stări stupide. Muntii luceau orbitor în lumina solară, cu crestele lor albe, scintilăntoare, de zăpezi eterne. Apele, albastre, păreau niște panglici inguste, ca acelea cu care ea, Lucreția, se lega uneori în păr. Ea simțise atunci, în avion, în puritatea atmosferei care-i înconjură, că fără el, sau departe de el, viața ei își va pierde sensul și interesul, că va cădea undeva în afară de timp, că se va consuma zadarnic și steril într-o zbatere fără leac. „Și totuși, totuși, cînd a început totuși?” se gîndea Sebi acum ascultînd pietrișul de pe alee scrișnînd sub pantofii lor... Continuă acelei zile, cu un mîlaj, după ani, se pietrificase, se năstruse intact în el. Fusese o zi rece de noiembrie cu cerul posomorit, care prevestea frigul apropiat. O ceață greoaie și înformă se ridica deasupra orașului mișcîndu-se monoton peste acoperișuri. Măturătorii de stradă, somnoroși, care începuseră această treabă de pe la patru dimineața, se îndreptau spre casă. El mergea sprinten și întovîrat de aerul acelei dimineți spre garda fetei, a Lucreției. Mergea ca în fiecare dimineață, s-o insolcaseă pînă la Institut. I se părea că acest drum în doi, al lor, devenise un ritual matinal, la care nu mai putea renunța. Uneori, cînd el ajungea

mai devreme, și ea încă nu terminase cu dejunul și îmbrăcățul, îl invita îndreptându-se și-i prepara rapid o cafea neagră. Avea o gazda fină, discretă, plătită gras de părinși „numai să nu stea fata noastră la cămin cu toate țoapele”. Atunci, în dimineața aceea când intrase la ea, gazda îi preparase, servabilă, o cafeluță și el, sorbind satisfăcut cafeaua neagră, amărâie, asculta și ciripitul Lucreției, din camera vecină, în timp ce se îmbrăca de orăș.

Deodată, în pacea acestei odăi călduțe, în care respirația animală din timpul nopții se mai păstrase acrușă și mirosul de trupuri încălzite și rușe calde era sensibil persistent în aer, intră, masiv, tatăl ei. Venise cu trenul de dimineață, neanunțat, sperase s-o mai prindă încă acasă pe fie-sa și uite că o prinsese. Surpriza lui, când îl văzu pe Sebi, nu fusese decât de el de mic, care se ridicase imediat în picioare, cu ceașca de cafea în mână, nu fu chiar extrordinară. Sau dacă chiar a fost, el știu s-o dosească, precaut. Își îmbrățișă fata, dezinvolt, o sărută zgomotos pe obraji și-o bătu protector peste funduleț. Era un ins păsos ca o gorilă, cu pielea în permanență arsă de soare. Culoarea maro a pielii sale se păstra și iarna și vara el fiind un recunoscut maniac al plajei. În februarie, printre zăpezi, cum prindea un picuț de soare, el făcea plajă. Acasă, în odaia lui, din care-i izonise pe toți, inclusiv nevasta, își spărșese tavantul și-și trăsese altul în loc, din sticlă, exact deasupra patului, să-l inunde soarele. Unui vorbeau că ar fi avut o boală incurabilă de piele care nu putea fi vindecată la distanță decît de soare. Era medic ginecolog bătrîn, cu reputație și își deschisese încă după război un cabinet bine utilitat. În relațiile cu pacientele se dovedea de o coloratură pornografică cronică. Cîneva, o femeie simplă, greșise și intrase odată la el în cabinet. El o întrebase, cu eleganță:

— Ce vă doare, doamnă?

— Stomahul, domnule doctor, mă înjunghie stomahul, spusese ea cu inocență neștiind la ce medic picase.

— Regret atunci, doamnă, dar ați greșit. Eu sînt medic de... și amînti direct și surizător și cu mindrie organul genital feminin. Bine înțeles că asemenea „perle” circula în expuse chiar de el la diferite reuniuni între amici. În ultimul timp, doctor Cristina (purta nume de familie feminin) căuta disperat un urmaș la cabinet. Se simțea oșobit și dator să treacă în rezervă și urma să-și lase ginerele la aparatura modernă care-l costase o groază de bani. În oraș, venise de vreun an un asemenea medic tînăr pe care îl pusese ochii. Intrase la Policlinică, era burlac și Cristina îl ochise. Bea cu el, se întîlnea „fără să vrea” cu el, îl atrăsese într-o societate formată din virjurite rămășiței burghize, care acum lua o formă și o coloratură mult mai abilă și mai subtilă, ascunsă în frîmiutul noilor relații sociale, sub măști inocente atașate vieții. Fusese cu el și la femei, dar, discret, îi șoptise mercu la ureche că-i este simpatic și că pune să-i prezinte fata, care acum e la facultate, va deveni pictorișă, „pictează de trăznește, deși dacă nu va deveni pictorișă n-are să se întîmple nimic. Talentul e talent și fără facultatea lor. Nu-i așa?”...

Cînd tatăl Lucreției apărî decît pe neprevăzute în cameră, acolo, fata lipa, înainte de a-l îmbrăși și pînă azi Sebi nu știa din ce pricină lipase ea, de surpriza plăcută că-și vedea tatăl sau de spaima că o prinsese cu un bărbat la ea. Ea îi scrisese cite ceva, de dragoste lor, care fusese o urmare firească a prieteniei copilărești ce-i legase tot timpul, însă tatăl spunea, filozof, rîzînd, înfocdecauna rîzînd la adresa acestei legături: „Las-o, dragă, să se joace, că ea se joacă încă tot ca pe vremea păpușilor și băiatul ăsta seamănă cu o păpușă de-a ei, să se joace cu el cit va fi joacă”...

Avîndu-l acum în fața lui, pe tînărul acesta intimidat de apariția neașteptată, de dezinvoltura sa, doctor Cristina, scrufîndu-l pe sub sprincenele sale păroase, măsurlîndu-l, cîntărîndu-l își spuse că a sasit momentul ca fata lui să nu se mai joace, fiindcă băiatul ăsta începe să inuie, să părăvească jocul de păpuși și să devină bărbat și încă unul prea frumos ca să nu fie și periculos. Îl cerceta decît cu minufie cum ar fi cercetat la microscop pe o lamelă, un preparat nou, care îi ardea curiozitatea. Și tot ca o reacțiune la acel preparat, vreau să zic, la tînărul acela, el gîndi: „Dar tu ce poștești, tinere, alături de sîtica-mea? Unde crezi că te găsești de prelungești joaca în ceva ce poate deveni grav?”

Lucreția rîdea tot timpul, se întorcea prin odaie, îmbujorată, afectată și nișet atinsă că „ne-ai prins în flagrant delict, tătucule”. Părăsîră casa și tatăl ieși ceva mai înaintea lor. În aceste secunde, fata, disperată, îi înfundă lui Sebi în buzunar citeva bancnote, fiindcă îl știa mai mult lefter și-i șopti într-o mare fierbînteală: „Ai grijă, plimbă-te cu mașina! Invită-l la un local și fă-i totul pe voie. Poartă-te afectuos cu el. Nu-l stăbi. Îți ajung banii? Ia stai, să nu creadă că n-ai bani” și-i mai vîri o hirtie în buzunar. El simți hîrtiile mototoțite, aspre, foșînd în buzunarul sacoului, le strînsese în pumn, o privi cu niște ochi incît ea făcu fețe-fețe, nu-l văzuse niciodată atît de violent în priviri, dar renunță să-i înapoieze, spuse doar mașina! „Da, bine, bine” și-l luase pe doctor Cristina de braț.

Nici nu mersese la cursuri în acea zi. Se plimbase cu bătrînul, fusese ghidul lui. Băuseră pe banii jetei, văzură muzee și o grădină botanică, unică pe țară, urcaseră pe dealul Celății, la un restaurant de unde se zărea panorama orașului, cheltuiseră cu el, cu dărnicie, aproape toți banii și bătrînul, tatăl, se purtase umitor de elegant. Cînd se despărșiră, tîrziu, eleganța lui nu-l opri să fie sincer :

— Nu ți-am spus că Lucreția renunșă la pictură? O aducem în sînul familiei. Și togodnicul ei e de acord. Propo, ia spune-mi ce-ai vindut de-ai prădat atîșia bani cu mine? îl întrebă el cu șiretenie și ironie, rîzind grosier.

— N-am vindut nimic, zise Sebi la țel de sincer. Mi i-a dat șica d-voastră, să vă pot primi cum se cuvine. Poștin, aici aveți restul. Ce-a mai rămas din ei...

Îi întinse cîteva hîrtii și monede de metal. Doctor Cristina primise în priviri, în acel moment, un aer de bestialitate, de cavernă, încît și azi Sebi se gîndea că dacă ar fi rămas undeva cu el, singur, doctorul l-ar fi înșălcat cu dinții de beregată, ca un lup. Însă doctor Cristina spusese tot elegant și surizător :

— Mersi, băiete, mersi, și făcuse stînga-mprejur. Lucreția auzind, repovestită de tatăl său, scena respectivă se pare că spusese : „Tot el s-a supărat? Tot el? În loc să-mi mulțumească că m-am zbatut să ți-l prezint așa cum nu e? Ah, tătucule, cit sufăr, tătucule” Și asta fusese tot și ei nu mai apărură unul în fața altuia.

Pînă la urmă tîndru doctor ales pentru fată renunșă la Lucreția pentru o partidă și mai bună, fiindcă noua fată era și licențiată. Or Lucreția nu era. Uimitor cum în orașele de provincie, pînă nu de mult, cite un licențiat, dar mai ales medicii și inginerii, nou venit era literalmente răpit de familiile de vază, ce-și perpetuau, nostalgic, auzița și rangul. Lucreția rănăsesse pe dinafară fiindcă erau familii și mai bune ca a ei. Îndențonase și facultatea și, deodată, se trezi îngrozită și singură și părăsită, alarmată că nu se va mai mărița în „această meschină provincie”. Așa se făcu imediat că ea se aruncă cu viteza fulgerului în brațele mușia cu academia comercială „adică Academia Comercială” precizase rîzind dr. Cristina, un funcționar oarecare prin București, cunoscut de doctor Cristina și adus la fată lui mai mult pe sus, ghîștuit cu o sumă de bani frumuseică, drept zestre, lăsată jetei soie. Se aruncase asadar totu, vindu și cabinetul, încă înainte de-a fi predat statului prin lege, fiindcă el miroșise din timp, și acum rămăsese doar cu o pensie modestă, primită de la spitalul orășenesc, și cu o vilă discretă, gemind de mobile, covoare, tablouri fără valoare însă încadrate în rame scumpe, de valoare, tip Blondel, și tot soiul de bibelouri de prost gust, vilă în care găzduia și fata lor, în timpul verilor lungi, cînd nu vroia să se coacă în București...

La toate acestea se pare că gîndi Sebi ascultînd pietrișul sonor de sub pașii lor. Undeva, aproape de ei, prin aerul cald, zburau licurici fosforescenți, scînteind scurt prin întuneric, ca o părere, dispărînd apoi rapid în iarba grasă. „Da, totul a fost asemenea unor licurici” își spuse și prîsi, peste umăr, la femeia de lingă el :

— Ai spus ceva? întrebă femeia

— Nu, am văzut zburînd și pierînd niște licurici, zise el.

— Să-i prîndem, să-i prîndem, se entuziasmă copilul.

— Nu-i poți prînde că ei mor repede, moare repede și lumina lor, observă barbatul. După cîteva pași, ajunseră în stradă. Aproape de tot, îi întîmpină centrul orașului, cu becuri fluorescente, intense, parcă ar fi fost ziudă. Acolo, sub luminile albe, ei se despărșiră...

A doua zi ea sosi la plajă însoțită de doi Heracle. Tatăl și fiul. Soțul ei se „aruncase pe-o zi, două”, fiind în delegație, să-și vadă soția și copilul. Apăru și el, de dimineață, cu Lucreția de braț. Era un ins masiv, cu o burtă bine reliefată, impunătoare, o burtă de bărbat de 45 de ani, pe care chiloșii de baie stăteau întinși ca pe o toabă. Avea chipul rotund, destul de frumos, însă o frumusețe unsă, peste care se citea un aer de aspră nepăsare cazonă, o rigiditate clasică, și un suris de conveniență. Purta părul foarte lîns, negru, cu fire albe la temple, care contrasta mult cu pielea întregului său trup, alb-albăstrui, de parcă atunci l-ar fi adus cineva la plajă de pe un pat de spital.

— Salut, tinere, salut. Lucreția mi-a vorbit de dumneata. Te cunosc și din poze, că eu sîu la pozele primei iubiri a nevastei mele, îl întîmpină el direct, cu nonșalanță și cu o anumită impetuoșitate care trebuie să impună interlocutorului, lui Sebi. Nevastă-mea așa e, zise el. Mi-a spus tot. Trecutul și prezentul. Însă calitatea mea e că nu sînt gelos. Cum o duci? Bine? Foarte bine. Ce lucrezi? Inginer cercetător? Grozav. Am visat și eu cîndva la asta, dar pe urmă am visat la Academia comercială, fiindcă era ceva mai sigur pe termenii. Dar eu iubesc cercetătorii, acești cosmotaufi, ca să zic așa, ai necunoscutului din

știință. Avem și noi cîțeva la institut. Băieți jaini, dar trăznîți. Dar eu tot îi iubesc. Eu iubesc toată lumea care-și face datoria cum mi-o fac eu. Omul, în primul rînd să-și facă datoria, așa-i, Lucreția, chiticî el și o ciupă pe nevastă de burtă, încît se văzu urma roșie a degetelor lui. Ea se strîmbă și jăcu: *Au! Termină, Heracle. Apoi aruncă o privire fugitivă, ocolindu-l parcă, spre Sebi.*

Soțul atese, pe plajă, în primul rînd o umbră deasă. Acolo întinse cuvertura și Lucreția prioi la el fără să-i reproșeze nimic. Făcea totul ce i se spunea, cu mișcări mașinate, tăcută, învinsă.

— Soarele ăsta nu-i de mine, dragii mei. Prăjește. La noi la București parcă nu prăjește așa.

— Dar mergi tu vreodată la vreun ștrand în București să-l simți cum arde? încercă Lucreția o replică.

— Heracle, vin aici, tată, jerește-te de băieții ăia. Îți pot da cu nisip în ochi și orbeshi. Și nu te apropia așa tare de apă. Trage curent de pe apă, răcești și tai o bronșită. Vină aici la tata, la umbră, e tare bine la umbră...

Sebi rămăsese în picioare și-i urmărea pe ei, tolnăniți pe cuvertură, la umbră. Heracle, tatăl, vorbea, avea un debit verbal unic și ei doi și copilul puteau să asculte mult și bine și eventual să arunce întrebări. Însă soțul nu asculta de fapt întrebările lor. El vorbea din plăcerea de a se auzi vorbind și ascultat. Din dorința de a împune și fascina, de a silii pe ceilalți să tacă, ca el să biruie și să fie ascultat.

— La noi la serpiei, vorbea el, în lunile de vară am întotdeauna mult de jurec. Toțuși, ieri mi-am zis: Ia hai, Heracle, aruncă-te pînă la socri. Îți vezi nevasta, copilul. Și uite că sînt aici cu voi. Eu, vara, din principiu, rămîn în București. Sînt cavaler vara, că Lucreția nu suportă vara, ea plecînd de obicei cu ăla micul. Eu ies serile cu colegii, mai precis cu un singur coleg, șeful meu direct. Bem o bere, mai precis, două beri, ne răcorim și cine mai vrea să plece la mare sau la munte cu toți nebunii? Vă spun eu: Bucureștiul e mai frumos vara ca oricînd, mai precis, în iunie, iulie și august. Și birourile sînt aproape goale. Mie asta îmi place. Poate omul munci mai în regulă, mai precis, poate să-și pună lucrările în ordine. Nu mai e pronosportul, meciurile, foto. Vine toamna, vin și nebunii de la mare și munte. Mai precis, colegii de birou. Nu mai e ordine. Heracle, nu te apropia de apă. Trage, tată, curentul acolo... Eu, pentru ordine, intru și în păcat. Îi spun cîteodată și soției: „Lucreția, ordinea e mama lucrurilor pe pămînt”. Am eu un coleg de birou, dar e mai mic în grad ca mine. Eu îl patronez și el îmi prezintă mie lucrările. Greșeste, nu e în ordine, gata, cu mine s-a ars. Mai precis, nu vede prima cu lunile... Heracle, vin, tată, aci, nu fugi atîta pe plajă, te tai în vre-o sticlă. Lucreția, vezi tu de el că se pare că acasă la bătrîni nu mai e ordine. Mai precis, îl cam lăsași de capul lui... Oamenii, dragii mei, sînt ticăloși, mai precis, nu trăiesc în ordine. Toți sînt ticăloși, mai precis aproape sînt la sută. Numai că pozează. Ori eu n-am de ce să pozez. Lucreția știe. I-am spus tot, trecutul și prezentul. Mai precis, iubirile mele. Fîntoa am avut și eu, ca orice om, iubiri. Cînd eram tîndr, așa ca dumneata, mai precis, la vreo douăzeci și cinci, treizeci de ani, știam să iubesc foarte puternic. Eu eram tîndr, fîră bani, burlac și ușă de biserică nu m-a făcut mama. Iubeam o fată care trăia cu un bătrîn. Bani, știți? Bani erau la mijloc. Mai precis, ea îl iubea pentru bani. Dar ea șinea, nebuna, și la mine. Eu eram radu ei, în fața bătrînului. Mai precis... Ei, lasă, lasă Lucreția, nu face și tu țete, țete, doar ti-am mai povestit povestea. Eu vreau să fie ordine în biografia mea. Cu dînsul de ce să pozăm. Să nu pozăm. Mai precis, să fim sinceri... Îl luam pe bătrîn la o bodegă, șlii, îl îmbătăm și-l lăsam acolo sîjurînd la o masă. Rideam amîndoi de el și plecam acasă singuri. Și rămîneam singuri. Mai precis, știți despre ce e vorba, Lucreția, dar ce-i cu tine, dragii. Nu te mai recunosc! Nu tac, dragă, de ce să tac? De ce să nu vorbim? Tu, dacă vrei, poți să faci o baie, iar noi vorbim... Mergeam cu fata aceea uneori și la cinema, împreună, mergeam însă tot în tref, dar la casă găseam numai locuri separate. Cîrta de locuri, ce vrei. Pîrii întineric, noi ne ridicam și o ștergeam, iar bătrînul vedea filmul. Mai precis... Da așa e azi. Parcă s-a schimbat ceva azi? Mai precis n-am eu o funcționară pe care am văzut-o cu ochii mei cu șeful meu direct? Mai precis, am văzut-o pe geam, acasă la ea, cum se jucau. Mai precis... dar nu-l demasc, că e un om mîrnat și ca șef e grozav. Așa că, dragii mei, să nu pozăm. Vă rog să nu pozăm... Heracle, vin tată, că dușul e prea rece.

Nu te apropia de el. Poți lua o pneumonie și te cureși. Dragă, dar tu vezi? De ce-l lași? Mai precis, de ce nu-i dai vre-o două la fund?

Lucreția nu se ridică de pe cuvertură. Stătea întoarsă cu spatetele la bărbatul ei și cu jașa chinută ca o mască, ridicată spre Sebi, care înfepenise în nisip, în picioare. Heracle dacă văzu că ea nu se ridică, se ridică el, alb și masiv și fopdi caraghios peste nisipul fierbinte, spre copil, și-l trase de sub duș, după ce-i altci două labe peste fund, să-l aducă la ordine, mai precis... pe cuvertură.

— Copilul să-l educi cu palma că ea, săraca, e sfântă. Cind mă uit la familia mea și mă gândesc la alții cit sint ei de nefericiți, mai precis, fără fericire, imi vine să rid. Ce ne lipsește nouă? Nimic. Așa-i, Lucreția? Apartament, har domnului, am primit, că am fost al cincilea pe listă, stăm sus, avem balcon și vedere frumoasă către parcul copiilor, ne vin vecinii în vizită, bem cafeleuze, și ei se miră de fericirea noastră și ne bat pe umeri. Anul viitor avansez sigur cu un grad. Șeful e un șef grozav, mai precis, un om și jumătate și se sprijină pe noi,ăștia, vechii, cei cu academia la bază... A, dar vorbește numai eu singur? Ce-i asta, Lucreție? Voi nu vorbiți nimic? Mai precis, de ce tăceți? Ce e nou prin orașul vostru?

— Măne plec, spuse deodată neted Sebi, dacă asta ar putea fi o noutate.

— Cum? întrebă pălind femeia.

Bărbatul ei tocmai își ștergea meliculos ochelarii de soare. El întrebuse numai ca să întrebe ceva. Dar, de fapt, era obișnuit, nu aștepta de la nimeni răspunsurile. De aceea nu prinse nici ceea ce întrebuse femeia sa.

— Cum de te-ai gândit să pleci? Parcă spuneai că mai ai trei zile? vorbi femeia.

— Ce, dragă, pleacă? se dumiri abia acum Heracle. Nu măi spune? De ce pleci, domnule? Se poate să ne lași așa? Jăcu el pe rânitul. De ce să ne părăsești?

— E o playă minunată în aceste zile și tu pleci, zise femeia fără să-și mai poată ascunde total emoția.

— Datoria, zise tinărul și ea înțelese că de fapt era și altceva. Acum, dintr-o ambiție ascunsă, dintr-o durere care o covirsea pentru tot ce se întâmpla cu ea, ar fi vrut să nu-l lase să plece, să-l mai rețină, să-l silească să nu plece. Să vadă că rămâne pentru ea. Că-l atrage ceva la ea.

— Intrăm în apă! zise deodată, hotărîtă, ridicându-se în picioare.

— Cum vrei, dragă, spuse soful. Eu de aici nu mă mișc. Ceva gustări ai adus?

— Caută în geantă.

— Mersi, dragă, te-ai gândit tu ca întotdeauna la omul tău. Se întinse lenes pe cuvertură, cu burta spre cer, și-i spuse copilului: lată, vind să dormi și tu aici la umbră și să mîncăm sanviciuri...

Sebi se îndreptă deja spre bazin. Ea își trase cascheta de cauciuc peste părul ars de soare, aspru și mirosind a apă, și-l urmă. Intrară tăcuși în bazin. Găsiră o plută și se lăsară duși doar de mișcarea valurilor mici, agitate, stîrnite de cei din apă.

— Spune că nu pleci, zise ea încet, însă hotărît.

— Spun că plec, zise el decis.

Tăcură. Pe sub apă, li se întâlură degetele picioarelor, fără voie. Ea ar fi dorit acum ca acele picioare ale lor să se atingă și mîinile la fel. Și el tot să revină al ei, ca înainte. Ceva din toată mindria și rezistența ei de femeie fericită, bine dispusă, așezată, se fleșcăise în această dimineață sau poate încă înainte de această dimineață. Dar el nu dori acest simpu început de joc periculos și se retrase.

— A fost o vară frumoasă, zise, cu ochii la cer, lungit pe plută, urmărind cițiva norișori albi, vaporosi, care se destrămau.

— A fost o vară chinătoare, zise ea și mișcă din picioare, pe sub apă, să-l atingă, dar el se feri, nu-l alinse. Prin București nu dai niciodată? întrebă femeia cu sufletul la gură.

— Rar, foarte rar.

— Păcat, foarte păcat.

— Mamă, strigă copilul de pe mal, nu mă luați cu voi?

— Rămii acolo! îi ceru ea autoritar.

— Lasă copilul să vină aici, interveni el. Intră, Heracle. Intră că te întâmpin eu. Copilul își introduse rața și se aruncă după ea în apă.

— Spune că nu pleci, ceru ea din nou și ochii, vizibil, i se umplură de un fel de lacrimi. O privi și o silă tulbură îl cuprinsese. „Cum se coboară? De ce se coboară? Înainte era frumoasă și altfel și dentină”. Își spunea că ceea ce nu putuse refina lângă ea prin stătornicie, acum încerca să recâștige prin altfel de farmece. Privi scrutător la ea și spuse, decis:

— Spun că plec. Nu se mai poate face nimic. Nu mai putem începe nimic. Nu mai merge. Tu nu-ți dai seama că nu mai merge?

— Nu, nu-mi dau seama, scînci și-și ascunse ochii de prăbirea nevinovată a copilului, care inola undeva aproape de ei.

Deodată lui îi fu milă. Un fel de milă curioasă, spontană încît ar fi vroît să o ajute cumva, dar nu știa cum. I se părea straniu, dar ea, Lucreția, fericită, veselă, doamna Lucreția, trebuia ajutată acum de el, un singuratic «sentimental», un cercetător aiurii, care în afara tratatelor și a laboratorului nu prea vedea sensul existenței. Trebuia s-o ajute el în nefericirea ei, el, pentru care o iubire însemnase o singură planetă care se învîrtise pe cerul lui, iar nu o constelație întreagă care te orbește mereu, de fiecare dată și la fiecare vîrstă. Poate de aceea, privind-o, ascultînd-o, încercă să fie mai bun și spuse:

— Apoi a și trecut vara... Azi în zori am găsit o apă de gheață. A trecut vara și tot ceea ce a fost frumos. De fapt, e o vară tîrzie, tu nu simți?

— Aș avea nevoie de cineva, de un suflet, spuse femeia acum, mai liniștită, dar cu aceeași suferință în priviri.

— Ar fi proa ușor să împrumuși sufletele gata făcute, zise el. Cînd m-ai cunoscut, eu abia mă nașteam la suflet! Spunea cineva că a trăi înseamnă a te naște încet. Eu m-am născut încet și tu nu aveai de unde să știi asta...

— Așa-i, așa-i că eu nu aveam de unde să știu? încerca ea o ultimă salvare.

— Nu aveai de unde să știi, dar trebuia să presimți... În iubire, dacă e iubire, totul trebuie să se presimțea și cea mai abilită mișcare de vînt și de apă... Heracle, Heracle, se adresă el copilului, întinde mîinile, întinde-le... Așa, vezi că ai ajuns înotător? Tatei i-ai spus că ești înotător?

Copilul inota lângă plută, respira precipitat și vorbea:

— Thata nu vede că eu inhot... Nene, de ce nu vede thata?

— Are să vadă, îi spun eu că are să vadă.

Lucreția îi urma, finindu-se cu mîinile de plută, cu ochelarii de soare pe nas, ocoloritori, tăcută și foarte liniștită. Își urmărea copilul și pe acest bărbat pe care-l pierduse pentru totdeauna: „Ar fi prea ușor să împrumuși sufletele gata făcute”. Copilul șipa, fericit, în apă...

— Nene, inhot bine... Nu-i așa că inhot bine?

— Înopi perfect, îl finca Sebi aproape de el, lângă umărul său.

— Dar cînd mă învești să sar cap, nene?

— Mai tîrziu.

— Cînd mai tîrziu?

— Poate la anul, poate peste doi ani, poate mai tîrziu... Sau poate te învață mama. Eu am învățat-o și pe ea. Ea să te învețe acum și pe tine că ea știe sări bine, cînd era mică sărea foarte bine „Jeies”, pe unguște... Mai precis... cap.

Băiatul rise spre mama lui, că ea, vezi bine, avea să-l învețe, așa ceva, dar mama nu-i răspunse la ris. Nici nu-i dadu vre-o incurajare pentru viitor...

Se despărțiră în aceeași după amiază, lângă chioșcul cu răcoritoare. Băură împreună niște bere, dar acum erau în patru, și Heracle-tatăl remarcă: „Berea asta e zglobie, mai precis, e de la gheață” și începuse să ridă cu poftă încît cei de la mese înțoarseră capetele spre ei. Fata de la picup puse plăcile ei obișnuite, cu Modugno și Margareta Pistraru, ascultă muzica, bătu tactul în teighea și surise, transportată. Sunetele se pierdeau pe sub bolțile platanilor, treceau mai departe și se stingeau, parcă ar fi fost înghițite de niște pereți invizibili de piatră. Se insera și de la ochelari vechi, părăsiți, venea miras aspru, salin. Acolo se

deschidea un cimp deșert, rămas ca în urma unui cutremur sau a unui incendiu care devastase totul. De fapt acolo erau ocnele vechi de sare, exploatare încă din epoca romană, acum inundate de apă. De zece de ani ascensorul nu mai coborise în adânc, nici oamenii nu mai târaseră în sare. Locul, în jur, se surpase, o dată cu clădirile din preajmă. Pământul albise, sarea cristalizase la suprafață, albă, iarba și plantele pieriseră. Acum se întindea pe locul vechilor ocne un lac neted, saturat de sare, cu apa de un verde de cafea neprăjită. Orașul ocolise locul cu un gard de sirmă, ocnarii vechi narau amintiri despre salinile vechi, iar orașul purta o cicatrice pe trupul lui sănătos. Departe, știința modernă ridicase de pușin timp primele sonde salifere, un întreg cimp profilindu-se pe liliachiul cerului, care liorau saramura fabricii de sodă din localitate. În vecinătatea lor, a pompelor și a motoarelor Diesel care purtau sapele perforatoare, lacul pustiu, încrămenit, pământul zbircit, ars și secătuit de sare, părea și mai dezolant. De unde erau, Sebi privi scrutător acele locuri moarte, peste care știința modernă a epocii descoperise un procedeu nou de extracție a saramurii, procedeu care trecuse și prin efortul său de cercetător și despre care femeia aceea și bărbatul acela nu știau nimic fiindcă nu le spusese el nimic, privi deci lung aceea cicatrice închisă de apă și tăcere, și se gândi la o asemănare cu cicatricea din sine însuși. Dar acum știa precis că n-avea să-i amintească nimic Lucreșiei despre așa ceva. Și nici nu era nevoie. Trecuse timpul. Și viața lui se împlinise de alte sensuri și pe alte căi. Iar pentru ea nu mai păstrase vie decât indifferența. Și aceasta era, la urma urmei, un sentiment.

Era sfârșit de vară târzie și serile, acum, cădeau repezi și reci. Strandul avea să se închidă în curînd și chiocșul la fel. Fata cu picupul ei avea să plece și, undeva, trenurile, care goneau prin țară, aveau să ducă cu ele și pe acești ultimi întîrziși ai sfîrșitului de anotîmp.

ION ARIEȘANU

*A*stăzi gindurile mele din nou te-au căutat.
 Cum de nu le-ai simțit în trecerea vântului,
 Ori în geamurile mici de pe ulița mare
 Când mergeai către casă?
 Cum de nu le-ai văzut în sala de clasă?
 Ele-au fost acolo tot timpul
 Scrise cu litere mari
 Deasupra gazetei de perete, deasupra tablei,
 Ca niște lozinci pătimate de dragoste.
 Ele au venit din nou să te-ntrebe
 Ce faci tu în satul acela mărunț
 Cu sufletul tău atîta de mare?
 Ce faci cînd vin carele cu porumb de pe cîmp?
 Ce faci cînd flutură amiaza, steag, pe la uși,
 Dar mai ales seara, cînd plouă?

*Atunci desigur rămîi acasă și-ascuți muzică
 Sau fi-ascuți doar bătăile inimii,
 Cum stai la masă citind sau visînd
 Cu degetul mic în colțul din dreapta al gurii.*

*Pesemne ai elevi mai înalți decît tine,
 Deși ești la clasele mici,
 Și porți tocuri înalte,
 Ei însă privindu-te înțeleg,
 Că oamenii nu trebuie judecați după statură.*

*Eu știu că ești ultima care adoarme din sat
 Și prima
 Care i-a citit pe aproape toți filozofii;
 Știu că oamenii de-acolo toți te iubesc
 (Parcă cine nu te iubeste pe tine?!)
 Și văzîndu-te așa comunicativă și simplă
 — O, simplitatea ta cu atîtea valențe! —
 „Sărmana — își spun — și plîpîndă și străină și fără de dragoste,
 Cum e crescută departe-ș oraș,
 Într-o zi va pleca de la noi“.*

*Ei însă nu știu
Că satul acela tu îl porți mai de mult
Pe-o vastă orbită a inimii,
Vrînd să-l ridici pin' la sufletul tău,
Pînă la dragoste ;
Ei însă nici măcar nu bănuiesc,
Că tu poți transforma ulicioarele-n mari bulevarde
Și țigara Țrămîntată-ntre degete
În suplu bec cu neon ;
Că distanța dintre noi o știi risipi
C-o simplă bătaie de aripă.*

DIM. RACHICI

În numărul de față al revistei, în șantier literar, prezentăm cititorilor pe tînărul prozator Sorin Titel, al cărui solum de debut, *Cașacul, colecția Lucrărilor* s-a bucurat de o primire deosebit de bună, atât în presă cât și din partea cititorilor. Acest volum a reținut atenția mai ales prin acuitatea sa tematică — dorința de a pătrunde în zonele etice ale omului contemporan, după cum și prin trăsăturile stilistice specifice, de natură să dețină un prozator de autentică vocație pentru epica de sugesție.

Refractar, în genere, conflictelor tari, prozatorul cultivă mai degrabă un epic cotidian, fiind interesat de surprinderea faptelor de viață aparent banale, insignifiante, dar care, în fond, în urma unui examen mai atent, sînt în măsură să dezvăluie dimensiuni de caracter revelatoare. Nota de originalitate, în proza lui Sorin Titel, tocmai în urechia noastră. O stare înclinată, în acest timp, determină în plan stilistic o oralitate de desinoltură de o netăgăduită intelorționalitate și pregnanță în observație.

Capitolele din romanul aflat în lucru, pe care le publicăm în continuare, sînt în măsură să indice noi loturi ale prozei lui Sorin Titel.

Aceiașea romanului se petrece într-un oraș de provincie în zilele noastre. Erorii sînt tineri ingineri aflați în primul an de producție. Autorul își propune să urmărească evoluția acestor „stajieri” abia intrați în viață. Într-o simțență cu alții și cu ei înșiși, ei vor cuprinde împotrivă carierismului, a conformismului, împotriva vechinului pe care îl arde din tot sufletul. Cel care povestește sînt doi eroi ai cărți: un adolescent sînt în ultima clasă de liceu, și un tînăr inginer zilnic. Este vorba, așadar, de nu numai al unui oraș de provincie, dar nu despre unul în care „nu se întîmplă nimic”, ca atîtădată. Autorul își propune să dezbate mai ales probleme de morală, interesându-l concepțiile acestor tineri despre dragoste, despre prietenie. Pentru că ei nu au sentimente ambigue: ei urisc sau iubesc cu pasiunea specifică tinereții.

N. C.

STAGIARIII*

Cazacu era bine informat. Intră direct în subiect.

— Dumneata ești proprietarul autobazei din oraș, îl întrebă el pe Mutașcu, de cum intrară.

— Cum proprietar? făcu Mutașcu ușor nedumerit.

— Ești un fel de patron, adică ce un fel, patron în toată regula. Altfel cu ce drept ai concedia muncitorii, vorbi Cazacu ușor ironic privind-l drept în față.

— Eu concediez muncitorii? se miră din nou Mutașcu.

— Dumneata, tovarășe Mutașcu. Vin oamenii la mine și se pling că-i dai afară. Ce-ai făcut cu Moatăr?

— Care Moatăr?... Aha... făcu el după un timp și se luminează. Conducerea a hotărît să i se desfacă contractul de muncă.

— Conducerea sau dumneata? întrebă Cazacu.

Discuția continuă, Mutașcu se ținea destul de bine. Nicu nu putu să nu-i admire dibăcia. La un moment dat însă Cazacu se întoarse spre el și-i ceru părerea, privind undeva afară, pe geam, înceit lui Nicu i se părură că nu-l prea interesează răspunsul lui, că-l întrebă doar așa, din politețe.

— Jumătate din mașinile care ies din garaj sînt stricate, tovarășe secretar, se auzi el vorbind. În fiecare clipă se pot întîmpla accidente. (Văzu cum deodată Cazacu începu să fie

* Fragment de roman

atent. Se încercă, totuși continuă să vorbească) Tovarășul Mutașcu, spuse el, e cel mai vechi din conducerea autobazel, are prestigiu în fața conducerii...

— Păi conducerea îi e, îl întrerupse Cazacu.

— Nu numai el, îl contrazise Nicu. Dar asigurările sunt în stare bună sînt crezute de toți. Eu sînt nou venit și tovarășul Mutașcu a avut grijă să nu mă luate prea în serios. Dacă îndrăznesc să obiectez ceva, mi se da în cap cu planul. (Am început să mă plîng ca un băiețuș prost, îi trecu lui Nicu prin cap). Dar nu eu contez în toată povestea asta...

— Dar cum să nu contezi, se infuriă Cazacu deodată. Ești Inginerul autobazei, tovarășe. Lasă la o parte modestia. Nu cumva crezi că sîntem la călugărițe...

— N-am vrut să spun asta, dar...

— Cine e șeful garajului? întrebă Cazacu.

— Răduța... a fost șoferul IRL-ului.

— Il știu...

— Nu-i Răduța de vină, interveni Nicu. Se gîndi că, cine știe, Cazacu ar putea să-și închipuie că ține neapărat să-l apere pe Răduța. Totuși, continuă:

— Răduța e un fricos, tovarășe secretar. A fost de cîteva ori amenințat că i se desface contractul de muncă. Îi cam place să tragă la mîscă.

— Păi așa oameni țineți voi să răspundă de viața șoferilor? întrebă Cazacu. Privi din nou pe geam la stejarul care își scutura frunzele în fața ferestrei. Nicu simți că nu regretă nici o vorbă din cele pe care le spusese, era inginerul autobazei, acolo lucrurile nu mergeau cum trebuie, trebuia să le facă să meargă. În același timp simți ura omului care stătea lângă el, ura lui Mutașcu.

O simți în privirea inexpressivă a acestuia care se opri pentru o singură clipă pe fața lui. Ura aceasta lă început îl sperie. În clipele astea el contribuia într-un fel la prăbușirea unui om care se zbatuse mult să-și facă o situație. Iată de ce cînd plecară fu ușor descumpănit, iar cînd îl auzi pe Mutașcu șoptindu-i „Să nu crezi că mă poți doborî chiar atît de ușor” nu-i răspunde nimic. Mutașcu se îndepărtă, el rămase însă în fața Comitetului raional și-l urmări cu privirea. „S-ar putea totuși să greșesc” își spuse el în ciuda evidenței faptelor. „Oamenii au suferit de multe ori din cauza unor judecăți prea pripite”. Mutașcu era destul de departe, hainele erau prea strîmte pe el... Continuă să vină în hainele astea strîmte la autobaza și se comporta în așa fel de parcă nu s-ar fi întimplat nimic. Într-o dimineață, îl întreba pe Nicu:

— Dimneata nu porți salopetă, tovarășe inginer?

— Nu, nu port, făcuse Nicu ușor mirat.

— Nu ești obișnuit în salopetă, îi spuse Mutașcu și zîmbi privind-l cu aceeași ochi inexpressivi... Noi în ea am crescut, adaugă el. Nouă nu ne e rușine s-o purtăm.

— Nici mie nu mi-e rușine, spuse Nicu. Tata-i miner la Petroșani și bunicul tot miner a fost. Dar conștiința lor muncitorească nu stătea în salopetă.

Peste cîteva zile plecară amîndoi în interes de serviciu la Timișoara. Dormiră la hotel în aceeași cameră. „Poate că s-a cercetat cazul și l-au găsit nevinovat” își spuse Nicu văzînd că deocamdată nimeni la regiune nu se leagă de felul în care merg lucrurile la autobază. Pe la ora cinci se întoarseră la hotel și se trîntiră pe paturile care miroseau a naftalină. Mutașcu începu să citească ziarul și Nicu care își ținea ochii închiși auzea fiecare mișcare a acestuia. „Așa, citînd ziarul, lângă mine în pat zău că nu seamănă a personaj negativ” își spuse el și-și zîmbi sub pătură. Ura lui împotriva unor carieristi de felul lui Mutașcu era totuși mai puternică decît bunăvoința asta obosită. Cîneva bătu la ușă. Mutașcu sări din pat, picioarele-i lipăiră descușițe pe covorul persian. Nicu auzi zgomotul metalic al ialelor, apoi cineva intră în odaie și cei doi se sărutară. Era desigur băiatul lui Mutașcu. Mutașcu avea un fiu care era student la mecanică. Nu mi-l puteam închipuie ca tată, se gîndi Nicu, poate că-i un fată duios, își spuse și adormi. Il trezi peste cîteva ore zgomotul unui tramvai. Deschise ochii și privi fața băiatului care dormea lângă el. Avea o față supție, cu fălcile cam mari, părul îl avea blond cu cărare. Gura era frumos conturată, acum ușor întredeschisă.

— Lasă-l să doarmă, îi șopti Mutașcu. E obosit.

Nicu se gîndi cît de mîndru era el de taică-su și-i păru rău de băiatul care dormea. Simți pentru aceasta afecțiunea unui frate mai mare. Ar fi vrut, atît cît i-ar fi fost posibil, să-l ferească de Mutașcu ori cît de calde i-ar fi fost acestuia cuvintele. Tinerețea era nevinovată.

Seara Nicu avu prilejul să-l cunoască mai bine pe băiatul lui Mutașcu. S-au dus împreună la operă, după aceea au trecut pe la „Miorița” și au băut o cafea. Acesta vorbea mult

și Nicu află o mulțime de lucruri despre el. Femeia la care locuise în primul an de studenție era văduva unui farmacist, o femeie care la 40 de ani arăta foarte bine, înaltă, blondă, elegantă întotdeauna, o femeie care-l intimidă. Mutașcu îl dăduse în gazdă pentru că la cămin, considera el, era prea multă gălăgie și nu putea să învețe. Telefonul era în camera lui și în fiecare dimineață Mircea era martorul aceleiași discuții cu domnul Nae, un vechi adorator din tinerețe al femeii. Telefonul era în dosul ferestrei și în lumina dimineții fața femeii abia trezită din somn, nearanjată încă, nu mai era tânără. Uneori femeia îl chema seara să joace împreună tabinet. Pe la 11 pe Mircea îl cuprindea somnul și ar fi vrut să plece. Femeia îl ruga să mai rămână, avea insomnii și nu putea să doarmă. Până la urmă femeia se îndrăgosti de el și dragostea asta îl transformă pe Mircea subit. Renunță la 3-miditate, ca la o haină veche care i-a rămas prea mică, își descoperi calități de băiat trumos, pe care nu și le știa, era chiar mindru de legătura asta cu o femeie așa de subțire. Începu să facă gimnastică și să poarte pantaloni foarte strâmți, cu finte. După puțin timp femeia îl părăsi, fostul ei adorator obținuse divorțul și ea se căsătorii cu el. În vara aceea Mutașcu îi cumpără motocicletă. Mircea reuși totuși să-și ia toamna examenele și trecu în anul II. Venea la facultate cu motocicleta, evita să lege prietenii cu colegii în schimb avu câteva aventuri care-l umplură de mindrie. De data asta Mutașcu îi găsi o cameră la un tabăcar din Ioselin. Își cumpără magnetofon și făcu rost de câteva benzi bune. Pierdea mult timp imprimind muzică de la radioul gazdei. O cunoscuse pe Sanda și în serile în care nu erau împreună cu „gașca”, se duceau amândoi la Central, cinau și dansau până la ora de închidere. Mircea avea întotdeauna bani și cind nu avea îi scria lui Mutașcu, pretextând că mîncarea la cantină era proastă și avea nevoie de supraalimentație. Se potriveau la dans și erau mindri cind treceau privirile admirative ale consumatorilor. Erau frumoși amândoi și conștienți de acest lucru simțeau o mulțumire tainică... În sesiunea de iarnă, Mircea nu se mai prezentă la examene.

Apoi la începutul lui martie totul se termină, toată viața asta a lui se prăbuși dintr-odată, într-o seară care ar fi putut să fie ca celelalte. Sanda îl invitasese la o prietenă, o pictoriță se pare — Sanda era foarte mîndră de cunoștințele ei din lumea artiștilor — acolo se asculta muzică simfonică, lumina era slînsă și prin geamul întîbis se zărea luna mare și uimită. Prin întuneric se vedea doar jarul țigărilor. Mircea se strădui din răsputeri să înțeleagă muzica asta, dar nu fu în stare, i se părea uniformă și monotună. Datorită eforturilor pe care le făcea începu să transpire. Linga el stătea o fală pe care el n-o mai văzuse pînă atunci, verișoara unuia dintre băieți, una mică și slăbuță. Cînta la vioară în orchestra filarmonicii, nu era prea frumoasă, prea subțire poate și prea palidă.

- Ce instrument îi asta, întrebă el în șoaptă ca să nu conturbo reculegerea celorlalți.
- Chitară, îi răspunse fata tot în șoaptă și întorcînd spre el fața ei micuță.
- Credeam că e vioară, spuse el din nou.

Fata nu-i răspunse și Mircea iar se aplecă spre ea și-o întrebă:

- Cum se cheamă chestia asta?
- Sonatina pentru chitară și orchestră de Paganini.
- Aha... făcu el. Nu înțelegea nimic, dar se străduia în continuare să asculte.

Cînd se aprinse lumina, dansă cu ea și era alt de firavă încît lui Mircea îi era teamă s-o atingă. Fu cuprins de un val de tristețe și de o acută singurătate. N-o întrebă nimic, dar în timp ce dansa cu ea își simțea tot corpul încordat, se mișca cu o rigiditate caraghioasă pe care nu și-o înțelegea.

Înainte de 12, Mircea îi șopti Sandei că vrea să plece acasă. Sanda nu obiectă nimic, îl privi doar mirată. În tramvai îl întrebă ceva, dar el nu-i răspunse. Era foarte distrat. „Vezi că ai uitat să îți bilete” îi spuse Sanda. „A, da, exact” își aminti el. „Ce-i cu tine?” îl întrebă ea. „Nimic”, spuse el. Ce să fie, nu e nimic”. O conduse pe Sanda acasă și se intoarse pe jos spre odăița lui. Era cuprins de o tristețe ciudată, se simțea foarte singur. Ajuns acasă se uita în oglindă și se întrebă:

- Ce-i cu tine?... Nimic, ce să fie... Cum nimic?... Mă doare capul.

Peste o săptămînă se întîlniră din nou cu fata. De data asta cînd dansul se termină o invită la un film. Din ziua aceea începură să se vadă mai des, se plimbeau amândoi, dar cînd vorbeau unul cu altul își spuneau lucruri banale, fără importanță.

- Ai pe cineva? o întrebă el în slîrșit într-o seară.
- Nu, nu am, spuse ea repede.
- Credeam că... înii era teamă să-ți spun... cred că te iubesc.
- Nu-i adevărat, îi răspunse fata.

Totuși în ziua aceea se crease între ei o legătură de care erau conștienți...

Îi povesti toate acestea stînd în fața cafelei care se răcise în cești. Ochișii se făcuseră foarte mici, îi străluceau și colunțile gurii îi tremurau în timp ce vorbea. Fața lui regăsisese parcă o bunălată pe care era gata s-o piardă. Se gîndea chinat de îndoială dacă fetița aceea slăbuită din orchestra filarmonicii îl iubește sau nu, se simțea vinovat în fața ei, și lucrul acesta devenise cel mai important din viața. În fața lui Nicu nu mai stătea băiatul lui Mutașcu care-și risipea banii în stînga și în dreapta, puștiul care se legăna în mers, băiatul cu pantalonii strîmți care-și lua cu greu examenele.

★

Începea să se insereze, copiii se adunaseră în fața blocului și se jucau de-a vikingii. Printre ei era și o fată; purtau săbii de lemn și vocile lor tulburau liniștea înserării calde de toamnă. Se întîlniră în magazin. Nicu cumpărase niște conserve de pește. Ana, săpîn de spălat rușe, un kilogram de orez și celofan pentru legat borcanele. În timp ce făceau coadă la casă el îi spuse: „Sînt bolnav, mă cam doare capul”. Ea căută în poșetă, îi dădu un piramidon și el îl înghiți fără apă, de parcă i-ar fi dat o bomboană. Plecară împreună, se opriră în ușa blocului și el o întrebă:

— Aveți cursuri după masă? Că nu vă mai văd în ultimul timp.

— Da. După masă. Ciclul întii are cursuri după masă.

— La ce clasă predați?

— La a doua.

— Astăzi am cam băut, spuse el și se sprijini de ușă. Am băut de supărare. Pentru asta sînt așa de guraliv.

Stătea sprijinit de ușă de la intrarea în bloc, cu mîinile în buzunare și cu mirosul acela de coniac pe care ea nu-l putea suferi.

— Și am băut încă pentru ceva, adăugă el, și-și căută în buzunar pachetul cu țigări. Își aprinse ultima țigară, apoi molotoli pachetul și-l aruncă.

— Pentru ce? întrebă ea.

— Astăzi împlinesc douăzeci și cinci de ani. Știu că nu te interesează dar vroiam și eu să știe cineva.

— La mulți ani! și dădu să intre în bloc.

El n-o lăasă să intre. Se așeză jos de-a curmezișul ușii.

— Sîntem de o vîrstă, spuse ea. Ba nu. Eu sînt mai bătrînă eu o lună.

— Ce-am făcut pînă acum? se întrebă Nicu.

Ea stătea proptită de ușă. Privirea-i cădea pe pămîntul lui des și aspru, iar el vorbind îi privea — în fond fără să le observe — tot timpul picioarele.

— Am terminat liceul, m-am înscris la facultate și în șase ani, nu în cinci, am terminat facultatea.

— Ai repetat un an? întrebă ea mirată.

— Am fost bolnav, spuse el. M-am îmbolnăvit de scarlatină tocmai în sesiunea de examene. Asta s-a întimplat în anul doi. Am făcut complicații din scarlatină, am dat în gâlbenare și așa am pierdut anul.

O familie care locuia la etajul doi se întorea din oraș și Nicu se ridică de jos ca să facă loc. Discuția dintre ei doi continuă fără să-i mai deranjeze cineva. Stăteau amîndoi sprijiniți de ușă și, lucru curios, Ana uită că după nouă bărbații i se întoarce acasă și ea nu-i pregătise cina.

— Cum asta-i biografia mea, spuse Nicu, apoi tăcură, urmărind zgomotul pașilor care urcau scările: pașii precipitați ai femeii, cei apăsați și calmi ai bărbatului.

— Ba mai sînt și cele două luni de stagiatură, adăugă el după ce pașii se slînseră în dosul mîei ușii. Discuțiile cu Mutașcu, camionetele pe care le-am primit zilele astea... o biografie toluși frumoasă, recunoscu el.

— Cine-i Mutașcu? întrebă Ana.

El nu-i răspunse nimic, rămăseră un timp în tăcere privind-se cu multă atenție. Descoperindu-se parcă, niemiși, că niciodată nu se gîndiseră pînă atunci unul la altul. „E înalț și puternic”, își spuse ea și-i privi mîinile mari cu degetele boante, cu gîtul scurt, pieptul lat care se vedea prin cămașa deschisă. Privirile lui se opriră pe sînii femeii care se reliefa prin puloverul subțire, apoi îi privi mîinile, mîini de gospodină, și se miră el însuși cum femeia asta așezată și-ar pierde timpul acum cu el, în loc să-și pregătească, ca în fiecare seară de altfel, cina.

Femeii îi era frig, lui îi fu milă de ea, își scoase haina și i-o dădu.

Decodată totul se termină, își dădu imediat seama de asta. Citi acest lucru în ochii femeii care-l privi ușor speriată întinzându-i cu un gest pripit baia înapoi. Se întristă brusc fără să știe de ce.

Se gândi că are și el nevoie de o femeie rare să-l asculte când era trist, o femeie care să suporte neazurile. Peste câteva zile ne invitarăm singuri la ei la televizor. Se transmîtea meciul cu Spania. După meci, Ana, soția agronomului, ne servi prăjitură și afinată, îi laudaram prăjura și ea se îmbujoră de plăcere. Incepu să-mi spună rețeta, bineînțeles n-am reținut nimic, sînt „bărbătuș” cum spune Nicu, nu femeie. Nicu era pomozoritul și cînd ne-am întors acasă mi-a spus :

— N-am fost degeaba, am învățat o rețeta de prăjitură și am văzut un meci cu Spania.

— Meciul a fost grozav, comenta el.

— Și prăjitura, fu el de părere.

După amiaza de toamnă era destul de tristă. Incepuse școala și din odaia noastră mică, prin fereastra deschisă, vedeam cum elevii așteaptă să se deschidă librăria. Stăteau sprijiniți de grilajul de fier al parcului din fața librăriei. „Poate că Nicu îl invidiază puțin pe agronom, mă gândeam eu. La douăzeci și cinci de ani îți dorești și tu o familie, o soție care să te iubească, o soție rare să-ți facă prăjituri și să te aștepte cu cina. Există o astfel de dorință pe care un puști ca mine n-are cum s-o înțeleagă”.

— Și, totuși, atunci seara a fost astfel. Mi-a amintit de colegile de liceu. Il auzii pe Nicu spunînd și mi-am dat seama că se gîndește la același lucru ca și mine. Apoi schîmbă vorba. Ca întotdeauna seara incepu să-mi povestească noutățile de la autobază.

— Astăzi, directorul Concealului m-a chemat la el. — îmi povesti Nicu. Era bine dispus și avea chef de vorbă. Cum să-ți descriu? E un bărbat cam de cincizeci de ani, cu părul alb, cred că în tinerețea lui a fost un bărbat frumos. Am vorbit de una și de alta, dar de cite ori încercam să aduc vorba despre autobaza noastră, lua alte vorbe. Totuși nu m-am lăsat bătut și pînă la urmă tot despre autobază am vorbit. Am înțeles atunci de ce evita discuția asta. Era străin de toate pollogările de la autobază și nici nu vroia să le afle. Asta-i politica lui : „nu știu nimic, nu pot fi inovat. Deocamdată stăm bine cu plaoul, criticați nu sîntem”. Am adus vorba despre Mutașcu. Știi ce mi-a spus? „Are nevastă, doi copii, cel mai mare îi student, nu-l putem schimba așa de ușor. Rămîne omul pe drumuri”. Era la curent cu discuția pe care am avut-o la raion. „Ne mai cheamă cîteodată să ne spele” mi-a spus destul de îngrijorat. „Lucrurile nu merg bine, dar nici prost nu merg”. Mi-a mai spus : „Să știi că la toate autobazele din țară ai să găsești greutăți. Astea-s întreprinderi noi, de un an-doi înființate peste tot, și la început așa-i, mai cu gropi, mai cu bolovanii”. Ceva îl determină totuși să se scuze : „Să nu crezi că intenționez să-l susțin pe Mutașcu. Nu mă supăr nici eu dacă î se face vînt. Dar e bine, cel puțin de ochii lumii, să ne înțelegem între noi”. Asta-i, frate — îmi spuse Nicu — așa-s oamenii ce să le faci

Incepă să se întereze și eram amîndoi conștienți e-a venit toamna. O simțeam mai ales după miros, mirosurile nu pot niciodată să te mintă. Mirosea a vînt, aș spune eu, conștient că fac o metaforă, care ar lăsa cu gura căscată pe profesorul de romină. Și mirosea și a frig, frigul care va veni, dacă frigul poate avea și el miros. Aș spune că mirosea și a frunze uscate(iată o metaforă banală ar spune același profesor de romină).

★

Se întîlniră, după citeva zile, din nou ; se opriră pe scară, unul în fața altuia. Jos la parter se jucas niște copii și tocmai în clipa în care unul ajunsese în fața celuilalt se auzi zgomotul unui geam spart. Se aplecaseră deasupra balustradei și el spuse :

— Au spart geamul ușii de la intrare.

— Așa copii răi ca în blocul ăsta n-am mai văzut, îi răspunse Ana.

Urcară amîndoi scările.

— Mi-am luat un fier de călcat, îi comunică ea bucurată, cînd ajunseră în dreptul apartamentului nostru.

— N-am să-l necăjească pe Dan, rugîndu-l să-mi repare fierul, a adăogat, dar poate că Nicu nici nu asculta ce spune. Poate că observa atunci pentru prima dată cum cînta ea ușor cuvintele, la fel ca un copil care știe bine lecția.

Mă întreb dacă un puștan ca mine poate să vorbească despre dragostea lor, dacă poate s-o înțeleagă. Ce știam eu despre dragoste, eu care nu am decît citeva amintiri — legate de un sfîrșit de vacanță. Dragostea pentru mine n-a fost decît un joc frumos, o mare bucurie și o dorință de a păstra totul, de a nu risipi nimic : ploaia cu soare și siguranța că totul ne aparține, alți ploaia cîi și soarele.

Despre toate astea îmi vine ușor să vorbesc, dar nu despre dragostea care începea să se strecoare în sufletul fratelui meu. În tot cazul el nu prea avea chef să se lase prins. Era un bărbat de douăzeci și cinci de ani, destul de matur ca să-și dea seama de situație. Ana era o femeie măritată, mulțumită de căsnicia ei, cu un soț înțeleghător, adunau amândoi bani pentru mașină, și nici nu-i trecea prin cap să se îndrăgostească de Nicu. El încercă să se ferească de dragostea asta și-o făcu așa cum credea el că-i mai bine. Într-o după masă mă rugă să mă duc să învăț la Internal și să nu vin pînă după nouă acasă. Mi-am dat imediat seama despre ce era vorba, știam și eu unele lucruri. Fata pe care o aducea Nicu acasă, lărmînase în vara aceea cursurile de pediatrie și era soră la spital. Fusese căsătorită dar soțul îi fusese închis și după un an avusese grijă să divorțeze. Era mică, blondă, veselă, și părea grozav de nevinovată. Cînd mă întorceam acasă, Nicu se simțea ușor jenat, și evita să mă privească. Eram însă un bărbătuș cum spunea Nicu, și uneori imaginația mea o lua razna. Și mi-era milă de mine. Știam alt de puține lucruri despre femei. Într-una din zile, la autobază, Mutașcu îi spuse lui Nicu :

— Ai trecut pe post de aviator, tovarășe inginer (de cînd cu discuția de la raion Mutașcu îi spunea lui Nicu tovarășe inginer, avînd grijă să strecoare, așa, în nuanțele vocii, și o ușoară ironie).

— De ce? întrebuse Nicu.

— Zina prefera aviatorii. Sînteți primul civil mi se pare.

Discuția cu Mutașcu l-a făcut să renunțe la Zina. Căutase un remediu de care nici el nu era prea convins. Era începutul lui septembrie. Orașul se umpluse de elevi, elevi în uniforme noi, încă nepătulate de cerpeală, seara coletăria era plină, la o masă niște studenți care mai aveau o săptămîină de vacanță, la alta, doctorul Ionescu, chirurgul, care în tinerețe studiasc la Paris, cu o cafea și un coniac în față, la alta, trei elevi abia venite de la sat cu uniforme lungi care stăteau alandala pe ele, trei elevi care mînceau prăjitură cu frîgă și beau suc cald și stătut, seara albastră cu un cer alb deasupra orașului... Așa arăta orașul la începutul lui septembrie, în acele zile în care Nicu se îndrăgostise de vecina lui de bloc, soția inginerului care strîngea bani să-și cumpere mașină. El descoperise în ea aceea candoare pe care era gata să și-o piardă și probabil se simți cel ales. Cel care va trebui să-i amintească lucruri pe care ea era gata să le uite. Cel care o va smulge îndiferenței ei, care, ca să îiu sincer, pe mine mă revolta. Deocamdată în fața lui stăteau desigur multe piedici : mașina, — banii erau puși la cîorap — televizorul, concepțiile ei despre morală și perspectivele ca soțul să ajungă inginer șef.

Ana lărmînase școala pedagogică în '55. În toamna aceleiași an încease să intre la facultate, la filologie. N-a reușit însă și toamna a intrat în învățămînt într-un sat de lângă Timișoara. Locuia în Timișoara la niște rude și făcea naveta în fiecare zi. Satul era la trei kilometri de calea ferată. Dimineața ajungea la școală prima, înainte de șapte. Cancelaria era goală, doar omul de serviciu pe care zilele de iarnă îl găsea îngenucheat înaintea sobei străduindu-se să facă focul. Încet, încet, în cancelarie se făcea cald, geamurile se desghețeau, prin fața ferestrei treceau copiii cu căciuli miștoase, se strigau unul pe altul, se mai luau la bătaie. La opt, intra în clasă ; trei ani a predat la ciclul doi limba rusă și limba română, pînă a venit un cadru calificat și au trecut-o la clasa doua. Zilele semănau mult una cu alta : la școală erau doar cadre mai în vîrstă, oameni căsătorii, dar ei îi plăcea meseria și se bucura cînd intra în clasă. La început nu se gîndi la căsătorie. Vroia să-și găsească și ea un băiat ; îi era urît singură. Cel mult aștepta întîrzia să vină și dintr-o fată visătoare, o fată care-și făurise ca oricare alta o mulțime de visuri, deveni o fată speriată de singurătate. Într-o după amiază de toamnă, la sfîrșitul trimestrului întii, Ana pierdu trenul din cauza cursucilor pedagogice. Inginerul agronom al raionului, care tocmai se afla la sediul gospodăriei, se oferî s-o ia el cu mașina dar să-l mai aștepte o jumătate de oră, pînă se termină o ședință. Așa îl cunoscu pe viitorul ei soț. Peste o lună, se căsătoriseră.

— Îi iubesti ? o întrebuse o prietenă.

— Nu, îi răspunse.

— Atunci de ce le măriți cu el ?

— Nu vreau să rămîn fată bătrînă. M-am săturat și de navelă. Așa poate că ajung și eu la oraș.

Adevărul era însă că se săturase să fie tot singură.

Toate lucrurile astea le-am aflat mult mai tîrziu, dar am ținut să le povestesc acum pentru că altfel n-ar mai fi avut nici o importanță.

SORIN TITEL

Cîmp însetat

*Un copil ne-a adus apă.
Cerul se rotea cu soarele prins în găteată ;
Soare cristalin, de adîncuri lichide.
Infanteristul îi bea marginile, cu grijă,
De teamă să nu-l înebunească bucuria primară.*

*Tranșeele tremură-nduioșate
Zimbînd cu crăpăturile lor tăiate de-arșiță.
Armele se odihnesc ca reptilele
Cînd beau apă oamenii.
Găteata aburită trece prin mîinile asprite
Condusă de mina copilului,
De mina întinsă spre noi a orașului
Alit de aproape . . .*

*Să trăiești, copile !
Nu pentru trăgaci vor crește șalangele tale.
Curînd, toți oamenii
Vor bea apă adusă de tine
Și armele nu vor mai fi,
Nu vor mai fi armele.*

*Dă-mi să beau.
Mă e sete, năpraznică sete îmi e
De apă neotrăvîită,
În care să-mi cușund înții o mină
Apoi un umăr
Apoi o omenire întreagă . . .
Și să înot cu cercei de meduze
Prin soarele răcoros de pe liberul cer.
Îți mulțumesc.
Mă-am pus iarăși casca și te văd depărlîndu-te.
Îți apăr pașii, evaporarea picurilor căzuți.
Și-n cîmpul incins bestial
Mă cred ultimul soldat al timpurilor.*

LUCIAN BURERIU

Măturătorul

E prieten cu pisicile,
Cu băncile goale deasupra cărora
Au rămas intipărite în aer urmele sărutului ;
e prieten cu becurile de care alină
iurtele pufoase de lumină ;
e prietenul celor doi salcâmi din capătul străzii
care-și petrec noaptea jucând cărți
cu numerele desprinse de pe porți.

Măturătorul adună în căruciorul său cojile zilei,
resturile mucegăite ale jignirii aruncate în treacăt,
staniolul boțit al ojei,
sub care se ascund unghiile crescute,
care la stringerea miinilor
înseamnă creștături dureroase în palmă.
El adună hirtia unsuroasă a zîmbetelor lingușitoare
și moneda fiecărui „eu” fals
introdus în telefonul public.
E prieten cu ceasornicul lunii,
afirmat deasupra pieții pustii,
care arată mereu ora contemporaneității,
între noutate și împlinire.

Măturătorul își împinge căruciorul prin noapte
Și mătură, mătură.
Noi ne grăbim dimineața spre stația de tramvai
uitîndu-ne mereu la ceas.
Și trecem pe lângă el, înghiontindu-l uneori din greșeală,
pe urmă cerîndu-ne scuze.
El e prietenul nostru, anonimul nostru prieten,
care nici nu dorește măcar să fie luat în seamă.
În noaptea aceasta, măturătorul cutreeră străzile
cu gîndul la florile sale,
iar pisicile aleargă
după nasturii de alamă ai salopetei.
Dimineața albă e învelită-n noapte
și noaptea se leagănă suprem,
ca o capsulă de bumbac, coaptă,
spre care se-nalță, ca o mîină întinsă,
eода lustruită a măturii.

CRIȘU DASCĂLIU

Intîlnire

*A*m fost din nou două zile împreună
Atît de aproape încît nici o rază
De soare, sau lună,
Nu a putut să ne despartă
Frumoasele vise
Și frumoasele trupuri ...

*Eram amîndoi o împlinire a materiei ;
În nopți eram eu, o stalagmită,
Tu, o stalactită,
Eram amîndoi un imn al bucuriei ;
În zi erai tu, un vîzduh,
Eu, un zbor nemărginit,
Și peste timp eram împletirea
Pămîntului cu apele !*

GEORGE SURU

Farul

*C*înd furtunile ară marea
Pînă în adîncuri,
Farul vestește,
Cu voce albă :
Pămînt.

*Farul,
Un soare creat de oameni
Din neliniștea lor,
Să facă toate țărmurile bune ...
Omul, ce l-ai aprins
În lîia oară,*

*Cînd au rămas femeile pe țărni,
Ai ivit o constelație
Pentru marinarii lumii ...
Și fiecare mal
E un cer luminat ...*

BORIA GURA

CONTRIBUȚIA LUI THOMAS MANN LA LUPTA ÎMPOTRIVA FASCISMULUI

F ire mai reținută, mai interiorizată decât fratele său Heinrich, celălalt reprezentant cu renume mondial al familiei, Thomas Mann a avut o dezvoltare complicată, pe un drum sinuos, care l-a dus de la influențele decadentismului și scepticismului la pozițiile unui militantism social din ce în ce mai accentuat. Fiul senatorului din Lübeck a cunoscut după faștul de suprafață al Germaniei imperiale, viltărea războiului, răsunetul Revoluției din Octombrie, revoluția și contrarevoluția germană, șubreda Republică de la Weimar. El a trăit înscăunarea fascismului în Germania și ororile celui de-al III-lea Reich, viața din emigrație, al doilea război mondial, scindarea Germaniei, renașterea militarismului în Germania occidentală și, în sfârșit, lupta pentru coexistența pașnică și înlăturarea războiului, dusa de popoarele lumii în frunte cu Uniunea Sovietică. Pe această amplă traiectorie, lucrările sale se înscriu ca tot atâtea momente ale unei neobosite tensiuni intelectuale; ele sînt pătrunse de ecoul pe care evenimentele vremii l-au avut în conștiința marelui prozator. De la o etapă la alta Thomas Mann se afirmă tot mai mult ca un scriitor care luptă să se situeze la înălțimea sarcinilor vremii lui. A consemnat răcilele epocii de declin a clasei sale și, fără a fi revoluționar, a luptat pentru rațiune împotriva obscurantismului, pentru omenie împotriva neomeniei. În aceasta constă contribuția sa pozitivă la progresul social al umanității.

Deosebite și de neprețuit sînt meritele pe care și le-a cîștigat celebrul scriitor prin aportul adus la lupta antifascistă. De-a lungul a aproape trei decenii creatorul lui *Buddenbrooks* a fost unul din cei mai redutabili adversari fascismului. A biciuit cu eficacitate manifestările sale odioase, scoțînd în relief opoziția totală a acestuia față de trăsăturile autentice ale culturii umaniste. Thomas Mann a prevăzut de timpuriu primejdia răspîndirii acestei molime și a pornit cu pași hotărîți pe calea combaterii ei. El a fost unul din primii poeți germani care s-au înregimentat în rîndurile frontului antifascist și a avertizat omenirea de pericolul ce se contura la orizont. Luptînd împotriva fascismului, Thomas Mann s-a ridicat pe treapta umanismului militant și a ajuns să dovedească în anii maturității o înțelegere înaintată a realităților vremii sale. El și-a dat seama că însănătoșirea politică și morală a societății nu poate veni decît prin înlocuirea vechilor așezări și asociiază respingerea ideologiei fasciste cu profesiunea de credință pentru ideile socialismului.

Viața și opera lui Thomas Mann au mers pe făgașul mai sus schițat, nu fără ocolișuri și lătonări, ca urmare a unui proces de acumulari treptate care începe cu renunțarea definitivă la concepțiile conservatoare din timpul războiului și culminează cu trecerea pe pozițiile democratismului militant. Însăși evoluția istorică și, o dată cu aceasta, posibilitatea de a confrunta curentele ideologice contemporane în consecințele lor, l-au făcut să adopte o nouă atitudine, pozitivă, față de democrație, să întrevadă pentru arta sa perspectiva unor răspunderi active. Proporțiile catastrofei și consecințele ei dezastruoase pentru omenire i-au sporit simțul de responsabilitate; cotitura din istoria europeană a devenit și pentru Thomas Mann o cotitură în sensul renunțării definitive la estetism și al adoptării unei atitudini mai apropiate de sarcinile imperioase ale vremii.

Ceea ce l-a determinat în primul rând să opteze pentru democrație este prețuirea vieții. Vechiul conservatorism al lui Thomas Mann se asocia cu „simpatia pentru moarte”, care se face simțită și în nvela *Der Tod in Venedig* (*Moartea la Veneția*, 1912). Grozăviile războiului l-au învățat însă să iubească viața și această iubire e forța care-l smulge definitiv din rețeaua de tendințe care-i influențaseră tinerețea. Schimbarea survenită în concepțiile autorului, noua sa atitudine în fața vieții, iese clar în evidență dacă comparăm romanul *Der Zauberberg* (*Muntele vrăjii*), care apare în anul 1924, cu nvela *Der Tod in Venedig* (*Moartea la Veneția*). În nvela venețiană lupta dintre viață și moarte se decide în favoarea morții: fără a opune rezistență, Gustav Aschenbach gustă voluptatea căderii în neant. Hans Castorp, eroul romanului *Der Zauberberg*, ajunge însă la o convingere nouă: „... credința în moarte și trecut, devenind pivotul gândirii și acțiunilor noastre, e tot una cu răul, cu voluptatea tulburătoare și cu ura de om. În numele binelui și al dragostei între oameni, nu trebuie să acordăm morții putere asupra gândurilor noastre”¹).

În evoluția lui Thomas Mann acesta este primul pas spre democratism. Autorul se desprinde cu hotărâre de orice manifestări ale antiumanismului, pledând decandată pentru o atitudine apolitică. Trecerea sa pe pozițiile umanismului militant va fi marcată în mod strălucit de nvela *Mario und der Zauberer* (*Mario vrăjitorul*) (1930), unul din cele mai puternice parafleze antifasciste din literatura germană. Această scriere reprezintă un moment culminant în evoluția ideologică a lui Thomas Mann. După 1930 scriitorul se menține consecvent pe aceeași linie a umanismului militant, având ca notă dominantă lupta împotriva fascismului.

Despre nvela *Mario und der Zauberer*, Thomas Mann scria în anul 1948 că este „o povestire care înclină mult spre politic și care analizează psihologia fascismului și cea psihologică a „libertății”, ce se caracterizează printr-o slăbiciune a voinței — neputințoasă în fața voinței viguroase a adversarului.”² Nvela este într-adevăr, singura lucrare a lui Thomas Mann în domeniul prozei scurte, cu o notă politică puternic subliniată. Contemporanii recunoșteau ușor în persoana hidosului Cipolla, trăsăturile demagogilor fasciști, iar în influența sa hipnotică asupra spectatorilor, rezultatele propagandei fasciste. Supunerea sau rezistența persoanelor din public față de presiunea morală exercitată de Cipolla însemna de fapt supunerea sau rezistența diverselor pături ale poporului în fața fascismului. Fasciștii italieni și-au dat, de altfel, foarte repede seama de înțelesul adine al lucrării și nu interzis-o în Italia chiar în anul apariției. După instaurarea dictaturii naziste în Germania, cartea a circulat pe ascuns în rândurile antifasciștilor din această țară, care-și dădeau seama că Cipolla e un personaj reprezentativ și pentru țara lor.

Nvela, scrisă la persoana întâia, relatează, după eum arată și subtitlul, „o întâmplare tragică dintr-o călătorie”. În anul 1927 marele prozator își petrecea vacanța împreună cu soția și doi dintre copiii săi într-o localitate balneară din Italia. Lucrarea consemnează o seamă de întâmplări survenite în timpul vilegiaturii, întâmplări ce puseseră pe gânduri pe scriitorul-vilegiaturist, ca semne ale pătrunderii ideilor fasciste în conștiința unor contemporani ai săi. Chiar de la început vilegiaturistii germani înregistrează simptome ale deumanizării datorate fascismului, sub forma unei mândrii nejustificate, a unei aroganțe naționaliste agresive. O doamnă din inalta aristocrație a Romei determină administrația „Grand-Hôtel”-ului unde locuia familia Mann, să-i invite sub un pretext străveziu să părăsească hotelul. Cu altă ocazie, fetița scriitorului, în vîrstă de opt ani, „firavă ca un pițigoi”, fuge goală pînă la malul apei ca să-și spele costumul de nisip și provoacă prin aceasta „un șuvoi de ocară, de scribă și de indignare la cei din jur”³). Gestul firesc al fetiței e calificat drept „jignire adusă demnității naționale”: autoritățile sînt puse în mișcare și impun părinților, fiind seama de „gravitatea” cazului, o amendă de cincizeci de lire.

Ingrrijorarea ce l-a cuprins pe autor în fața „lentării primejdioase pe care o remarcăse la o parte din populația țării, coruptă de morala și spiritul fascismului, e subliniată chiar din prima pagină. „Necaz, cînd și încordare pluteau în aer chiar de la început și pe urmă a mai venit și zguduirea de la sfîrșit cu groznieul acela de Cipolla în care pareă s-a adunat ca o amenințare și s-a intruchipat toată ciudațenia primejdioasă a stării noastre de spirit și asta într-un chip fatal...”⁴). În felul acesta se stabilește nemijlocit legătura dintre întâmplările relatate în introducere și episodul principal, spectacolul dat de hipnotiza-

¹ Thomas Mann, *Gesammelte Werke*, vol. 2, Berlin, Aufbau Verlag, 1955, pag. 701.

² *Ibidem*, vol. 12, pag. 471.

³ *Ibidem*, vol. 9, pag. 719.

⁴ *Ibidem*, vol. 9, pag. 719.

torul Cipolla. Episoadele introductive sînt menite să pregătească pe cititor asupra semnificației adinței a personajului și a scenei centrale cu caracter simbolic.

Spectacolul lui Cipolla, care-și spune prestidigitator, fiind însă în realitate un hipnotizator, are loc în fața unui public compus din vilegiaturisți italieni și străini, precum și din localnici pescari, chelneri, și alți oameni din popor.

Cipolla are o înfățișare respingătoare și alicșează aere de superioritate, menite să mascheze nesiguranța sa interioară. Cu ajutorul cravașei cu mîncărul în chip de gheară și stimulat mereu de alcool, el începe să-și exercite acțiunea de înjosire a demnității umane, folosind în tiradele cu care-și însoțește spectacolul, argumente scoase din arsenalul ideologiei fasciste. Cipolla încearcă, de pildă, să-și convingă spectatori că „aptitudinea de a te desface din tine însăși ca să ajungi o mîncală și să ascuți de voința altuia în chip necondițional și total este numai cealaltă față a apăsării de a voi și de a porunci, este aceeași însoțire: porunca și supunerea alecătuiesc împreună un singur principiu, o unitate de nedezlegat. Cine știe să se supună — spune Cipolla în continuare — știe să și poruncească, și dimpotrivă. Fiecare din aceste idei este cuprinsă în cealaltă, așa cum poporul și conducătorul sînt cuprinși unul în celălalt; întotdeauna însă munea trudnică și istovitoare a înfăptuirii o face numai conducătorul, întreprinzătorul, omul în care voința se preface în ascultare și ascultarea în voință, în care iau naștere și una și cealaltă și care deci săvîrșesc un lucru foarte greu.”¹

Este evident că această perorație își are originea în ideile vehiculate în acea vreme de către fasciști. Important e mai cu seamă faptul că în *Mario und der Zauberer* se găsește numeroase paralelisme nietzscheene, ceea ce denotă că, aproape cu două decenii înainte de apariția romanului *Doktor Faustus* (1947) și discursului despre Nietzsche (*Nietzsches Philosophie im Lichte unserer Erfahrung — Filozofia lui Nietzsche în lumina experienței noastre*, 1947), Thomas Mann face în navela sa de pe poziții umaniste procesul nietzscheanismului. El se declară împotriva elogiilor instinctelor și dorinței de putere, elemente importante ale filozofiei sumbrului „profet” al supraomului. Cu o logică strînsă marele scriitor afiliază fascismul de această filozofie care degenerază în glorificarea barbariei, a războiului, în „cruzimi și mesaje hactice despre forță și atrocitate.”² Corespondențe numeroase și subtile găsim mai ales în liniile portretului moral al lui Cipolla, urmîrind felul în care este conturată de către autor fizionomia acestuia se observă limpede că Thomas Mann s-a încetat în vîndurile combataunilor împotriva fascismului dintr-o totală inaderență la tot ce înseamnă iraționalism și antiumanism. Marele scriitor privea anihilarea rațiunii drept cel mai grav pericol ce amenința omenirea. Principiul lui Nietzsche, după care singura justificare etică este desfășurarea „voinței de putere” care trebuie să domine rațiunea și simțul dreptății, este realizat practic de Cipolla, conceput ca o întrupare caricaturală, nu lipsită însă de cele mai grave semnificații, a „supraomului” nietzscheean. Ca și prototipul său, Cipolla e animat de o „nesăfoasă dorință de putere”, ca și acesta el judecă și acționează în virtutea noilor „table de valori” stabilite de filozoful german, situîndu-se „dincolo de bine și rău”.

Cipolla, ca tip uman și social, e deci reprezentativ alii pentru fascismul italian, cit și, în general, pentru fascismul de ieri și de azi, ceea ce confirmă naveli o puternică valoare de actualitate. Caracteristică pentru mentalitatea fascistă, respectiv a lui Cipolla, este tendința de a-și înjosi victimele. Pe un spectator îl silește să scoala limba și să se zvîrcolească într-un mod care aduce aminte de „metoda” colicelor stomacale întrebuițate de fasciști în Italia; o doamnă e determinată de el să povestească amănunte referitoare la trecutul ei. Zguduitoare e scena dansului frenetic la care participă cei mai mulți spectatori la sugestia hipnotizatorului. „Pentru ea să se întimplă asta a trebuit desigur o anumită degenerescență, o anumită tulburare a spiritelor la vremea aceasta lînzie de noapte, o destrămare ca la beția a rezistenței critice care pînă acum se arătase de bine de rău față de influența omului acelaia neplăcut”³).

Un dramă din Roma, conceput de autor ca reprezentant al burgheziei liberale, întrecuabă „cu înfruntare în glas, dacă Cipolla se crede în stare să-l facă și pe el să danseze, chiar dacă nu vrea”. „Cîntă dacă nu vreți!”⁴) e răspunsul lui Cipolla. Cravașa hipnotizatorului suferă, „domnul din Roma” opune cîtva timp rezistență, dar piciorul începe să-i joace. „Toți își dădeau seama că aici trebuie învinsă o împotrivire dinainte chibzuită, o înverșunare eroică”⁵).

¹ Thomas Mann, *Werke*, vol. 9, pag. 755—745.

² *Ibidem*, *Werke*, vol. 9, pag. 655.

³ *Ibidem*, *Werke*, vol. 9, pag. 754.

⁴ *Ibidem*, pag. 755.

⁵ *Ibidem*, pag. 755.

Cipolla îl fa cu binzișorul: „Cine-ar fi în stare să se chinuiască în halul acesta? Asta spui tu că e liberate — siluirea asta a propriului tău eu? Nu vezi că te lucrează în mâini și picioare? Ce bine ar fi dacă le-ai lăsa să facă ce vor!”¹

Împotrivirea „rezistentului” devine din ce în ce mai slabă și începe și el să danseze. „După cât înțelegeam eu — spune Thomas Mann — acest domn era învins de negalivitatea poziției lui de luptă. De bună seamă că nu poți să trăiești sufletește fără să vrei ceva. A nu voi să faci un lucru nu poate fi un conținut durabil de viață. A nu voi și a nu mai voi în general, dar a face totuși ceea ce se cere, acelelea sînt fenomene poate prea apropiate între ele ca să nu pună în neareătură ideea de libertate însăși...”² Prin aceste cuvinte autorul condamnă pasivitatea cu care se declarase de acord în *Der Zauberberg* sau în alte lucrări și combate cu tărie ideea căii de mijloc. De ce se lasă hipnotizat „domnul din Roma”, deși e decis să opună rezistență cu orice preț? Pentru că nu e suficient să spui nu răului, trebuie să știi să lupți împotriva lui și să-ți pui capăt cu energie și fermitate.

Singura rezistență mai puternică o întâmpină Cipolla în rîndurile localnicilor, ale acelor pescari, vînzători, chelneri care și în prima parte a nulevei constituiesc o excepție, nefiind molipsiți de manifestările naționaliste și sovine ce hînuiau în stațiune. În timp ce majoritatea reprezentanților „hunii mari” se lasă dominată destul de repede, ca acei tînăr care „socotea probabil că e o cinste să arate cît de repede se despersonalizează și își pierde voința”³, oamenii simpli din Torre di Venere sînt învinși de Cipolla numai cu prețul unor mari eforturi.

Acela care găsește răspunsul potrivit la revoltătorul joc al lui Cipolla e și el un om din popor, Mario, tînărul care făcea oficiu de chelner la restaurantul Grand-Hôtel. În timpul somnului în care-l sculundase Cipolla, acesta îl sugestionase că el e Silvestra, fata iubită de Mario. Trezindu-se, tînărul chelner devine conștient de contradicția dintre minciună și realitate și-l impune pe Cipolla.

„A fost un sfîrșit de spaimă — spune autorul în încheiere — un sfîrșit cumplit. Și totuși, un sfîrșit care a fost o scăpare fiindcă nu pot să nu spun că scăpare mi s-a părut atunci și mi se pare și acum!”⁴).

Moartea lui Cipolla și restabilirea demnității și cinstei omenești terfelite are un caracter demascat. Autorul avertizează popoarele de pericolul fascismului și le indică totodată calea de urmat. El nu se mulțumește să stigmatizeze și să dezvolue fața sa hidoasă ci le îndeamnă la luptă împotriva cumpitului flagel social. Schițînd ultima imagine a lui Cipolla, nemîșcat „ca o boccea de haine și ciolane”, Thomas Mann prefigurează sfîrșitul tuturor acelor care folosesc puterea pentru pervertirea ființei omenești.

Cravul avertisment rutil de Thomas Mann în *Mario und der Zauberer* răsună însă în gol. Excesul imperiașismului due la instaurarea regimului fașist, iar marea scîitor a nevoit să-și părăsească patria ajunsă, cum spune el, „sub zodia dictaturii și a tăcerii de cimitir”. Se stabilește pentru început la Küssnacht, lângă Zürich, și începe să desfășoare o intensă activitate antifascistă. Regimul nazist trece la represalii. Cărțile-i sînt arse în piețe publice, Universitatea din Bonn îi retrage titlul de *doctor honoris causa*, acordat în 1918. Scriitorul pierde cetățenia germană, iar averea îi este confiscată.

În emigrație Thomas Mann scrie marea sa legendă biblică *Joseph und seine Brüder* (fost și *frății săi*) (1933—1933), nu fără contingente eu vremea apariției sale și avînd prin aplecarea asupra trecutului iudic semnificația unui act de protest, oportun tocmai prin „inoportunitatea lui”, după cum remarcă însuși autorul.

În aceeași ordine de idei trebuie menționată și nuleva *Das Gesetz* (1944), cîncepută „ca o apărare a eticii umane îndreptată împotriva nazismului”⁵).

La capitolul luptei antifasciste se inseriu de asemenea cele două romane *Lotte in Weimar* (*Lotte la Weimar*) (1939) și *Doktor Faustus* (1943—1947). În prima lucrare Thomas Mann evocă figura lui Goethe, „cel mai mare dintre germani”, în întreaga ei semnificație socială, democratică, opunînd-o Germaniei care răzuse pradă barbariei fașiste. Sentința împotriva acestei Germanii (cu care se stabilește raportul prin numeroase aluzii) este pronunțată în numele raționalismului și umanismului goethean.

Col mai complex roman al lui Thomas Mann este însă *Doktor Faustus*, în care celebrul scriitor atacă frontal marile probleme ale intelectualității, ale valorii umane, într-o societate potrivnică aspirației spre bine și frumos. Reinviind mitul faustic într-o formulă proprie,

¹ Thomas Mann, *Werke*, vol. 9, pag. 756.

² *Ibidem*, pag. 756.

³ *Ibidem*, pag. 751.

⁴ *Ibidem*, vol. 9, pag. 765.

⁵ *Ibidem*, vol. 12, pag. 468.

ei înfățișează — în lucrarea sa — tragedia artei burgheze în epoca imperialistă, a unei arte care încheie pactul demonic al sterilității sufletești și pronunță sentința împotriva artistului claustrat în cochilia trăirilor sale. Faust al epocii imperialiste, compozitorul Adrian Leverkühn, personajul central al romanului lui Thomas Mann, e lipsit de dorința caracteristică eroului goethean de a evada din camera sa de studiu și a desfășura o activitate creatoare în folosul colectivității. El practică cu ostentație indiferentismul social și creează o artă neinteligibilă pentru mase. Izolarea de lumea inconjurătoare îl expune însă fără apărare forțelor destructive ale iraționalului și antiumanului și îl determină să încheie pactul însingurării egoiste și al negării rațiunii umane. Ajuns la capătul drumului funest al „artei pure”, Adrian Leverkühn piere condamnat în numele umanismului și al raționalismului.

Înfățișând dezumanizarea și totala descompunere morală a lui Adrian Leverkühn, Thomas Mann va condamna din nou, de data aceasta cu vehemența generată de dureroasă experiență a exilului, antiumanismul nietzschean, realizat politic de naști. Critica nietzscheanismului este evidentă și consecvent înfăptuită în roman. Frecevențele identității ale biografiei lui Adrian Leverkühn cu viața și boala lui Friedrich Nietzsche și mai cu seamă elementele nietzscheene ale crezului său estetic conferă cărții semnificația unei totale renegări a filozofului care fusese una din pasiunile de tinerețe ale lui Thomas Mann. Totodată marelui scriitor stabilește cu luciditate și logică strinsa legătură dintre filozofia lui Nietzsche și curentele ideologice prefasciste și fasciste, realizând astfel în lucrare o magistrală prezentare a procesului treptat de fascizare a ideologiei burgheze.

Tema antifascistă nu se realizează însă în romanul *Doktor Faustus* numai prin combaterea bazelor ideologice ale fascismului. Raporturile dintre tragedia artistului izolat și dezumanizat și tragedia națională a Germaniei sînt numeroase și extrem de sugestive. Construită pe două planuri, cartea ne oferă prin planul istoric cheia înțelegerii dramei personajului principal. Disoluția și prăbușirea acestuia simbolizează totala descompunere a spiritualității burgheze în conjunctura istorică generată de instaurarea dictaturii naziste. Destinul lui Adrian Leverkühn capătă astfel o uriașă forță generalizatoare și duce la concluzia că aceleași forțe întunecoase care l-au împins pe compozitor în abisurile barbariei, făcîndu-l să renegă Simfonia a IX-a de Beethoven, dragostea pentru umanitate, manifestată în Imnul Bucuriei, au determinat și marasmul social al Germaniei lui Hitler.

Legătura dintre cele două planuri ale acțiunii se realizează prin intermediul lui Sereenus Zeitblom, prietenul și biograful lui Adrian Leverkühn. Zeitblom, cel de-al doilea personaj de prim plan al cărții, serie biografia lui Leverkühn între anii 1943—1945 și însoțește privirea asupra trecutului cu observații provocate de decăderea Germaniei, de la instaurarea dictaturii fasciste pînă la iminenta ei prăbușire. Educată în spiritul tradițiilor umaniste germane, profesorul de gimnaziu din orașul Freising pe Isar nu este nicicum un militant antifascist. Singurul său gest de protest deliberat împotriva gândirii fasciste este abandonarea înainte de timp a profesiei sale. El critică barbaria fascistă dar, nouă intrupare a „domnului din Roma”, nu găsește pentru sine altă soluție decît negarea pasivă și izolarea. Comentariile cu care întîmpină el evenimentele grave la care asistă sînt acelea ale unui intelectual burghez umanist care se vede în graoziuoa dilemă de a dori și a deplînge în același timp înfrîngerea patriei sale, falimentul unui odios sistem politic înfățișîndu-i-se ca pierirea întregii nații germane.

Thomas Mann exprimă prin intermediul acestui erou multe din frămîntările sale de patriot umanist care, în fața catastrofei naționale a Germaniei, e uneori cuprins de tragice îndoieli cu privire la posibilitatea reabilitării poporului german. Acesta îi apare pentru vece compromis și identificat în ochii lumii cu ororile nazismului. Serisă în perioada războiului, cartea reflectă — după cum vedem — dezorientarea politică a autorului. El nu distinge încă cu suficientă claritate forțele lăuntrice capabile de a asigura Germaniei un viitor luminos și, asemenea eroului său, dascălul de umanistică de la Freising pe Isar, e cuprins de teamă la gîndul că sub ruinele Germaniei hitleriste ar putea să piară și cultura germană.

Este evident că abordarea temei antifasciste de pe poziții burghezo-democratice l-a împiedicat pe Thomas Mann să descopere în întregime rădăcinile social-istorice ale fascismului. Pîndînd accentul mai mult pe latura lui psihologică, critica sa apare fatal limitată în comparație cu critica antifascistă cuprinsă în cele mai reprezentative opere ale literaturii germane, întemeiate pe ideologia clasei muncitoare. În lucrări ca *Die Toten bleiben jung* (*Morți rămîi tineri*), sau *Das siebte Kreuz* (*A șaptea cruce*) de Anna Seghers, în *Die Prüfung* (*Examenul*), *Dein unbekannter Bruder* (*Fratele tău necunoscut*) *Die Enkel* (*Nepoții*) de Willi Bredel, în unele serieri ale lui Friedrich Wolf sau Bertolt Brecht, în operele lui J. R. Becher sau Erich Weinert, de pîdă, sînt dezvăluite rădăcinile generatoare ale fascis-

mului și lipsa plină de jertfă a proletariatului german împotriva celei mai odioase politici a claselor amenințate de pieire. Acești scriitori au arătat că, departe de a cădea pradă „psihozelor de masă” a fascismului (așa cum înfățișează Thomas Mann sau alții evenimentele), cei mai buni fii ai poporului german și-au dat viața pentru înaltele idealuri umanitare ale epocii noastre. Alături de înțelegerea profund realistă a fascismului, lucrările menționate exprimă și încrederea neabătută a autorilor în victoria forțelor înaintate ale societății. Incontestabile și de neprețuit sînt însă meritele pe care le-a dobîndit Thomas Mann prin zăgrăvirea cu uriașă forță a geniului său creator a crizei care a zguduit spiritualitatea burgheză, prin respingerea categorică a ideologiei fasciste și problemele majore pe care le-a pus în discuție.

★

Thomas Mann a continuat războiul declarat fascismului și pe tărîmul publicisticii și a desfășurat pînă la sfîrșitul vieții o activitate publică progresistă de mare amploare. Într-un spirit de combativitate rar întîlnit marele scriitor demască criminalul regim hitlerist și-și exprimă prin articole, studii și scrieri memorialistice din perioada exilului dar mai ales pe calea undelor mesajul său de militant antifascist. O primă manifestare mai importantă în această direcție e jurnalul de zi *Leiden an Deutschland (Sufărînd din cauza Germaniei)*, care cuprinde însemnări din perioada martie 1933 — august 1934. Mann urmărește cu adevărat îngrijorare evoluția evenimentelor și manifestă o înțelegere înaintată pentru rolul ce revine comuniștilor germani în rezistența împotriva regimului nazist. În notațiile din martie 1933, de pildă, el deplînge soarta „conducătorilor și adepților Partidului Comunist German care sînt torturați în închisori”¹), pentru a semnala apoi și în notațiile din lunile următoare suferințele luptătorilor comuniști din rezistență. Se revine menționată și scrisoarea din 1936 (*Briefwechsel mit Bonn*) către rectorul Universității din Bonn care-i retrăsese titlul de doctor honoris causa, acordat în 1918. Vehementa diatribă adresată nazismului a circulat intens în Germania lui Hitler fiind una din cele mai răspîndite scrieri ilegale ale vremii. În anul 1936 autorul semnează, între altele, și eseu cu caracter satiric *Bruder Hitler*, unde sînt dezvăluite aspectele esențiale și efectele demagogiei hitleriste.

Din anul 1940 și pînă la sfîrșitul războiului Thomas Mann s-a adresat nemijlocit poporului german într-o serie de 35 de conferințe radiodifuzate de diacelele de ocean (*Deutsche Hörer*). Problema centrală dezbătută în aceste filipice este cea a necesității rezistenței active împotriva barbariei în scopul realizării unui front larg de luptă antifascistă. Celebrul prozator cultiva în conștiința ascultătorilor germani ura împotriva nazismului, apelează la forțele rațiunii și evocă tradițiile glorioase ale umanismului german. „Trezește-te Germanie! — răsună îndemnul său — Trezește-te la realitate, la rațiunea sănătoasă, la tine însuși, la lumea libertății și a dreptății care te așteaptă!”²

Thomas Mann nu se mulțumește numai să cheme poporul german la rezistență, ci, într-o epocă în care fascismul își proiectează înăi umbra neagră asupra omenirii, el întrevide și marile prefaceri ce vor veni. Ilustrativă în acest sens este conferința din mai 1942 (mai actuală ca orînd) unde scriitorul arată rîsplet că pentru a asigura după război dezvoltarea democratică a Germaniei nu e necesară doar „arderea eiune naziste” ci înălțarea întregii „pături de oameni de a căror dorință de putere și lăcomie se folosește nazismul ca instrument și căreia nu trebuie să i se mai permită nicicînd să transforme „germanismul” într-un flagel al omenirii”³).

Ținînd de asemenea ca prioritate manifestările repugnante ale antiumanismului nazist, critica antifascistă din publicistica lui Thomas Mann învederează în același timp, sore deosebite de scrierile literare propriu-zise, și întuirea rădăcinilor generatoare ale fascismului. Semnificativ este următorul pasaj al cuvîntării din 28 martie 1944: „Hitler și banda sa au fost finanțați și împinși la putere de către capitalul financiar german și internațional. Ei au trăit și speră să supraviețuiască mai departe datorită friei oarbe inspirată de socialism lumii burgeze, singura lor speranță fiind că țările aliate, prietenii lor secreți lucrează pentru ca frontul occidental-răsăritean să se destrame toluși și pentru ca dinși să fie acceptați drept aliați împotriva socialismului”. În continuare Thomas Mann demască cu inimă adevărată față a „socialismului” nazist: „Socialismul înșelătorilor fasciști — ce farsă nerușinata!... Se vorbește despre capitalismul de stat. Nu există așa ceva. Există doar capi-

¹ Thomas Mann, Werke, vol. 12, pag. 100.

² Ibidem, pag. 629.

³ Ibidem, vol. 12, pag. 602.

talismul potențailor nazisti alături de cel al magnaților financiari dinaintea „revoluției”... Cuvântul „socialism” e o pradă obținută de ei prin jaf și omor ca oricare alta. Ei au subjugat Europa, s-au gândit să subjuge lumea întreagă pentru ca din mizeria popoarelor copleșite să crească profiturile marelui capital german. Monopoluri și exploatare în proporții uriașe — aceasta numesc ei socialism”¹).

Făcînd rechiziitoriul fascismului, Thomas Mann nu pierde însă încrederea în viitorul Germaniei și își exprimă, în ciuda îndoielilor de care e cuprins uneori, convingerea în posibilitatea renașterii ei. Într-o scrisoare adresată la sfîrșitul războiului scriitorului Walter von Molo el afirmă: „Cred în viitorul Germaniei oricît de desperat ar fi prezentul, oricît de deznădăjduită ar părea distrugerca. Încetați de a vorbi de sfîrșitul istoriei germane! Germania nu este identică cu scurțul și sumbrul episod istoric care poartă numele de Hitler”²).

Covîrșit de contribuția esențială a forțelor socialismului la lupta antifascistă, căreia și-a consacrat viața și talentul, Thomas Mann ajunge să adopte o nouă atitudine, pozitivă, față de Uniunea Sovietică, să fie pătruns de ideea misiunii ei democratice pe arena internațională. Antibolșevismul — pe care mai tîrziu îl va numi „nerozia de căpetenie a veacului nostru” — îi apare ca promovarea sigură a fascismului, iar avertismentele proferate în acest sens sînt expresia convingerii sale că bolșevismul este alternativa categorică a fascismului. În articolul *Vom kommenden Sieg der Demokratie (Despre victoria viitoare a democrației)* din 1938, el scrie: „Îmi lipsește posibilitatea de a înțelege amenințarea pe care o reprezintă Rusia pentru ordinea capitalistă și burgheză pentru că nu sînt capitalist. Dar ceea ce înțeleg este că Rusia nu amenință nimic din ceea ce ne interesează cu adevărat, adică pacea. Nu Rusia este aceea care, la două decenii de la războiul mondial, obligă Europa să smulgă păcii mijloacele unei puteri nebănuite, pentru a le consacra armamentului. Fascismul și nu socialismul este acela care împiedică lumea să se dezvolte în pace”³).

În perioada postbelică, Thomas Mann a continuat să fie un martor atent și receptiv al evenimentelor, ridicînd mai departe în operele sale problema opțiunii între omenie și barbarie. El a propovăduit necesitatea unirii popoarelor împotriva celor ce împing spre noi măceluri, a avertizat omenirea asupra pericolului pe care îl prezintă politica de reinviere a militarismului german, privind cu îngrijorare noile manifestări ale fascismului în Germania occidentală, S.U.A. și în alte țări capitaliste. Încadrîndu-se în larma acțiune pentru pace a omenirii progresiste, marile scriitor se pronunță cu hotărîre împotriva războiului atomic și-și continuă activitatea pe această linie pînă în clipa morții.

Activitatea lui Thomas Mann de scriitor și patriot umanist, din care lupta antifascistă constituie un aspect esențial, a fost rodnică pentru Germania și pentru întreaga omenire. Ea contribuie și astăzi din plin la înarmarea forțelor păcii și ale progresului din lumea întreagă.

HERTHA PEREZ

¹ Ibidem, pag. 719—720.

² Apud „Neue Deutsche Literatur”, 1955-10, pag.

³ Thomas Mann, Werke, vol. 12, pag. 315.

Legendă*

Vestitorul

*noi l-am așteptat trei ani tot timpul
cu ochii pironiți asupra
pinilor, plajei, stelelor —
încelești de brăzdarul plugului sau de chila corăbiei
noi pîndeam din nou primul germene
și înfoarcerea unei drame foarte vechi.*

*Ne înapoiam acasă doborîți
împlecîndu-ne, cu buza roasă
de un gust de rugină și de saramură
din zori plecam către nord, străini
grăbiți în ceață de
aripile imaculate ale lebedelor care ne râneau.*

*În nopțile de iarnă vîntul subțire de la est ne scolea din minți
vara, ne pierdem în agonia
zilei care nu mai sîrșea să-și dea sufletul.*

*Am cărat cu noi
aceste mici sculpturi ale unei arte umile
și sufletul
dacă urea să se cunoască
ar trebui să se privească într-altul :
străinul, dușmanul, noi l-am văzut în oglindă.*

*Tovarășii noștri erau băieți de treabă nu țipau
nici de foame, nici de sete, nici frigul nu-i îndurera
ei erau asemeni arborilor, asemeni valurilor
care primesc vîntul și ploaia
care primesc noaptea și soarele
statornici în orice nestatornicie.
Erau băieți de treabă, zile întregi
nădușeau pe rame cu ochii plecați
vislind din greu în cadență*

* În anul trecut, Academia suedeză a înecunat cu laură premiului Nobel frunța poetului Gheorghe Seferis.

Poetul s-a născut în 1900 la Simyra, în Asia Mică. Studiază de timpuriu mai mult anticul decît modernul, iar preocuparea sa pentru Evotocriton, una din rarele poeme cretane ale Renașterii grecești, din secolul al XVII-lea, a cămă aproape constantă.

Dintre volumele de versuri menționăm *Cinzele de dragoste*, *Căiet de studii*, *Jurnal de bord I, II, III*.

și singele lor înroșea o piele așternută la picioare
într-o seară cîntau cu ochii coboriți
în timp ce lăsam în urmă insula pustie cu smochini sălbateci
spre soare apune, dincolo de capul ciînilor
care lărau.

Dacă vrea să se cunoască, spuneau ei
să se privească în sufletul altuia, spuneau ei
și vîstele loveau aurul mării
în soarele de-amurg.

Trecusem de mult capuri, multe insule încă, marea
care aduce altă mare, depășisem pescăruși, țoci.

Uneori desnădăjduite femei plingeau
în suspine copiii dispăruți

iar alții, înspăimîntați, chemau pe marele Alexandru
și gloriile înghițite de profunzimile Asiei.

Ne-a pătruns briza umedă pe fărmițele mării încărcate de
izuri de noapte

printre țipătul păsărilor, izvoare care lasă în mîini
amprenta unei mari țericiri,

Dar călătoriile erau fără de capăt.

Sufletele se contopeau cu vîstele
cu linia severă a probei

dîra lăsată de cîrmă în unde
apa care izbea chipul.

Cei ce ne-au însoțit au murit unul după altul
cu ochii cătînd în jos. Vîstele lor

arată locul de pe fărmi unde zac,

Nimeni nu-și mai aduce aminte de ei. Dreptate.

Primăvară după J — C[^]

— fragment —

Printre mugurii fragezi
sini goi pînă la vene
dincolo noaptea seacă
dincolo de bătrîni albi
sporovînd cu voce joasă
ce cale să urmeze:
să predea cheile
sau mai bine să scoată Junia
și să se spînzure
părdsinul trupurile în care stăpînește vidul
în care inimile nu mai bat

* Poem scris în preajma asasinării (asasinării comune, pe care l-a denunțat cu vehemență.

*în care spiritul nu mai e deajuns
ai căror genunchi s-au indoit.*

*La ceasul mugurilor noi
bătrînii au pierdut ținta
și ei au cedat totul
urmașii, strănepoții
cimpii largi
munți verzi
iubire și proprietate
și mila și acoperișul
și fluviile și marea.
Și ei au plecat ca niște statui
lăsînd în urmă tăcerea
pe care nici o spadă n-o va tăia
pe care nici un galop n-o va duce
nici chiar țipătul adolescenților.
Și marea singurătate se năpusti
și marea sărăcie se năpusti
în același timp cu primăvara.
Se instăpini și se întinse
ca piela zorilor
se prinse de crengile înalte
alunecă de-a lungul arborilor
încolăcindu-se în sufletele noastre.*

În românește de IV. MARTINOVICI

Pămîntul nostru

*Îngrădit e pămîntul nostru, și pretutindeni sînt munți,
și-i stă deasupra, și ziua și noaptea, un cer coborît.
Avem riuri, nu avem ținîni,
nu avem nici izvoare,
doar cîteva șanțuri, goale și ele,
înălță un sunet tînguitor, adorat de noi.
Un sunet ce rămîne gol, și-i al singurătății noastre,
al iubirii noastre, al trupului nostru.
Ni se pare ciudat că odată
călătorînd ca negustori, întemeiarăm
case și colibe și adăposturi.*

Nunțile noastre, coroanele cu rouă, degetele,
sînt pentru sufletul nostru nedeslușite mistere.
Ingrădit e pămîntul nostru : îl ingrădesc
cele două Simplegade întunecate.
Coborînd în porturi duminica
să ne primenim răsuflarea, la apusul soarelui,
zărim corăbiile țărimate-n călătorii niciodată împlinite,
trupuri care nu mai știu ce înseamnă iubirea.

Acum

Acum, cînd multe și mulți ne trecură prin fața privirilor
încît înșiși ochii nu mai zăresc decît ceea ce a rămas îndărăt,
țărîmul amintirii asemăndor coviltirului alb peste noaptea
îngrăditurii,
cînd ne apar străine fețe, mai străine ca fața ta lunecînd
dincolo și risipindu-se în frunzișul nemișcat al piperului :

acum, cînd ne recunoșcurăm soarta prea bine,
rătăcitori printre pietre țărimate, trei sau șase milenii,
icuri despiciînd zidul ce ar putea fi chiar căminul nostru,
învățăcei buchisînd date și șapte istorice ;
izbuli-vom oare

acum, după ce am stat în cătușe, frîngîndu-le
în luptă, cu false greutăți, cum se spune,
rătăcînd îndărăt pe drumul plin de oarbe armate în marș
scufundîndu-se în milul și apele Marathonului :
izbuli-vom oare să murim așa cum se cuvine ?

În romînește de PETRE STOICA

Flori de stîncă

Flori de stîncă din pragul mării verzi
străluciți în ploile mărunte, burate
cu nervuri desenîndu-mi în amintirea altor iubiri.
Flori de stîncă, chipuri
ivite să-mi vorbească
nimeni cînd nu-mi vorbea.
Și m-au lăsat să le alint după-o tăcere-adevărată
printre pini, sub laurii sălbateci și platani.

În romînește de DAN CONSTANTINESCU

NINA CASSIAN: „SĂ NE FACEM DARURI“*

Expresie a comunicativității generoase, a afecțiunii delicate, a responsabilităților zilnice, a atenției, deci, cu care simțim datorii celor din jur („pentru că respirăm și nunciem alături de ei, împărțind destiniul unic al lumii”), darurile exprimă o trăsătură specifică lumii noastre. Darurile, subliniază poeta, sînt „o oglindă în care să ne scufundăm împreună obrazul / făcînd-o vastă ca marea”. Poetul și mînerul își fac „un dar reciproc — floarea de mină”. Darul iubitei de multe ori ignorat („Marea, din nou, marea cu sarea / îi-o făgăduiesc de departe. Nu vîl”), îi smulge acesteia un strigăt de tulburătoare fementitate (Alge). Botnaul de dragoste se vindecă cu daruri, ideile dăruite „desăvîrșesc forma inimii” („Să ne facem daruri”). Poeta simțeașă versurile proprii împreună cu bărbatul iubii (Ad Maritum). Darurile de azi sînt amintirile de mîine: „Impart. Prînesc. Adun / Risipesc semănînd pămîntul cel bun / Cu mîini amețite și prevăzătoare / pregătesc amintiri viitoare” (Zestre). Darurile de azi vor atesta cîndva, o frumoasă iubire de gală” (Proiect de înțelepciune).

Pentru Nina Cassian, darurile au, în primul rînd, o generoasă și, implicit, severă funcție moralizatoare. În felul acesta ele sînt mai ales niște „adevăruri necruțătoare”, care pot și trebuie să ajute la desăvîrșirea profilului etic al omului contemporan. Și darurile pe care ni le face poeta au într-adevăr un evident substrat etic. Sîlbiciunea, eroarea, confuzia tată ce o îndignează, o jîgnește, o revoltă mai mult (Oră clară” Cunoaștere, În casă nouă). Acești inamici numărul unu ai ființei umane trebuie dejițați, izolați, preîntîmpinați, stîrpiți. Pentru aceasta poeta apelează la luciditate: „am așezat sub becul cel mai puternic / ... să nu poți spune vreodată / că Ț-am ascuns stingăciile mele / asimetriile și zonele imperfecțiunii” (Lîmpede). De aici, darul de cunoaștere care invadează totul (Cunoaștere). Analizîndu-se lucid, adică necruțător, nepărtinitor, fără iluzii, fără prejudecăți, poeta face „chirurgia adevărului”. Adevărul e zodia sub care trudesc moralisții. Adăugați la aceasta că poeta „nu mai are douăzeci de ani”, „a pierdut — adică — stingăcia sterilă și panica în fața materiei înfinite” (Triumf). Cu alte cuvinte, darurile, generos moralizatoare ale poetei, vin dintr-o experiență bogată, în ale cărei concluzii se poate crede. Certitudinile, siguranța de sine sînt o permanență a liricii Ninei Cassian.

Ideea spațiului vast, necesar dragostei, vine din Spectacol în aer liber (v. Inotul). Necesitatea investirii cotidianului cu atributele unei permanente festivități interioare este un ecou al Sărbătorilor zilnice. Îndrăgostii desăvîrșesc portretul timpului înconjurînd pămîntul, cu „o mare zi lucrătoare legală cu o mare sărbătoare (Portretul timpului). Ca notă constantă liricii Ninei Cassian „Să ne facem daruri” întregeste imaginea omului bucurîndu-se intens și grav, dezinvolt și liber și, desigur, lucid, de darurile vieții. Aceasta cu alții mai mult cu cîi, cum spuneam, poeta a trecut de prima tinerețe: „De-atîta lăcomie a privirii genele mele filiiie în vînt ca o ciudată vegetație entuziastă”. Lăcomia, apetițiile poetei (vezi și Rezolv uncorii ecuații, din Virstele anului) sînt de un nedesmințit „dor de cunoaștere”. Este revanșa

* Editura pentru Literatură, 1963.

omului — cu atât mai mult a femeii — condamnat, veacuri în şir, la abstenență în rațiune, tendința moralizatoare ce o apropie pe Nina Cassian de clasicitate — o clasicitate, prin acest din urmă „dor de cunoaștere”, de natură renascentistă, umanistă. Evident, poeta este antiromantică, în sensul în care prin romanticism se înțelege, abuziv uneori, grandilocvență, gesticulație enormă, poză; dar romantică totuși prin ironie, prin autoironie în special, sau, cum remarcă Ov. S. Crohmățniceanu (Prefața la: *Nina Cassian, Cele mai frumoase poezii*) prin tehnica „wielz-ului” romantic, pe linia Alfred de Musset, Heine, Topîrcăanu, Astfel simțul în care se consumă drama iubitei abandonate e „ruseșoan ca un obraz lipovenesc”, „vintul, e certăreț”, iar păsările, pur și simplu, niște „zburători” (Absență). Evident, epitele care atenuează proporțiile reale ale zbuciumului, destind, prin gluma, rictusul tragic. Este aici o pudoare, o nobilită discreție a durerii, care trebuie împiedecată „să facă răni monstruoase-n văzul lumii” (Înfășurată-n muzică). Iar o declarație patetică precum: „Voi mătura tragicul de pe fața lumii” (Gest) poeta se simte obligată s-o comenteze, s-o argumenteze, într-o strofă de opt-nouă rinduri puse între paranteze.

Poetă a universului cotidian, a civilizației domestice moderne, Nina Cassian e o voluptoasă a ambianței familiare populate cu fel de fel de obiecte menite să ne înfrumusețeze existența. Remarcăți înfrumusețea unor notații de genul: „deschid un robinet: curge singurătate” sau „ploaia bună conducătoare de durere” (Asediu), cu alură tehnică. Este aici o replică la veacul burghez în care, cum zicea Rodin: „toate lucrurile de care ne servim zilnic ofensează gustul”. Este firesc deci ca Nina Cassian să știe să intimizeze grandiosul, să ni-l facă mai lesne perceptibil, Lenin și Maiakovski sînt evocați din acest unghi de vedere. „În odăile lui Lenin, fiecare detaliu i-a fost necesar Revoluției: / Abajurul verde, atenuind stridentele luminii / balansoarul însoțind suplețea raționamentelor” etc. (Inscripție pe o masă de lucru). A extrage semnificații majore din așa-zisul banal este un procedeu care ferește, evident, de grandilocvență, de retorism. Poeta abuzează uneori de acest procedeu și în acest caz efectele, e drept ingenios găsite, sînt totuși prea căutate; suferind emoția reală: „Chiar dacă aş muri acum, în plină vară, / dungile albastre de pe coblia mea ar curge în iarbă ca patruzeci de izvoare neliniștite / continuîndu-mă-n timp”.

Obisitoare și neavenite, din lipsa elementului concret, ni se par unele abstracțiuni nude, unele formulări pur raționale (uneori scrise cu majuscule, „Puslietate” etc.), precum și unele imagini stereotipe, de soiul: „culoarea adevărului”, „culoarea cunoașterii”, „culoarea durerii” etc. Cînd luciditatea intră în dragoste nu ca prezență complementară ci ca scop în sine, erotica Ninei Cassian are o alură protocolară, ostilă emoției, care fine, după însăși expresia poetei, de „mimica iubirii știută pe de rost” (v. Postură, din *Vîrstele anului*): „A fost o dragoste ca un acord de Bach, / de-o gravitate limpede... Aveam odată / o nobilă mișcare-analizată / ca a figurilor, la șah” (A fost). Nu este mai puțin adevărat că atunci cînd emoția este reală, Nina Cassian parcurge cu mult succes, pe linia lui T. Arghezi, drumul dificil de la abstract la concret în făurirea imaginii poetice. Astfel, „îndrăgostiții fericiți” dintr-o superbă poezie a volumului au „o formă a inimii, poate aparte, / semănînd a metaforă, semănînd a idee” (Postfață la o iubire slîrșită).

„Locul poemului”, prima secvență a volumului de față, cuprinde arte poetice, (Locul poemului, Toldeauna,) naturi statice, profesioni de credință și adeziuni la imperativele epocii noastre (Cîntec, Dialog în lumină, Amploare) etc. Semnalăm cele „două destine vegetale” și cele cîteva poeme în care ne sînt prezentate simbolurile degradate ale unor epoci apuse (Instantaneu, Istorie, Statuie degradată, Statuile se contemplă-n amurg).

Cîntec fără sfîrșit se alinază sub semnul prieteniei și admirației pentru realitățile sovietice. Remarcăm excelentul portret de comunist din Un om și pateticul apel la solidaritate din Cer curat.

Maturitatea amplifică în conștiința poetei sentimentul timpului, care nu e nostalgie, la Nina Cassian, ci optimist, revoluționar. Dacă, după expresia lui M. Petroveanu (Viața Românească, 16, 1963) O pasăre ne dă cheia însăși a momentului, „Portretul timpului se opune eșemerului deschizând, cu un gest sigur și larg, ispășitoarele perspective ale eternității (Eu nu am zi, nu am noapte. / Nu am nici moarte, nici rană)”, care nu mai este o utopie de vreme ce: „eu am durata umană, / certa durata a faptelor”.

Cel mai realizat capitol al volumului rămâne Cupluri. Este și acesta o monografie a dragostei, dar mai puțin teoretică decât Spectacol în aer liber. Absența iubirii neliniștește (Alge), este un „timp suspendat” (Suspensie), stărnește panică (Pentru că nu mă iubești), devoră (Absență), îi zmulge femeii strigăte extreme: „Cu o mină de apă / te-am atins. / Cu o gură de apă / te-am strigat. Inecată eram în iubire / ea într-un luec adevărat” (Strigătul). Portretul dragostei e „rece ca o riglă de ealcu în ceasul acela” (Orchestra), „se amănă viscoale mari” (Griu de ianuarie) și perechea îndrăgostiților face gesturi desperade pentru a nu fi nimicită de îngheț (Viața de sud). Existența unor cupluri fericite (Postfață...) naște un fel de invidie, dar mai ales un patos al afirmării trăinicieii în sentimente. Dragostea, așteptată, invocată cu atita ardoare ca un reviriment, ca revelație, înspăimântă, în momentul apariției, amenințând, prin anticipație, cu o nouă neliniște. (N-am presimțit). Dar, după aceste „rătăcirii în pubertate” (Alge), iubita își regdește echilibrul, siguranța de sine, închind ode sofului (Ad Maritum), nutrește idealuri domestice (Miracol, Interior), în virtutea unei etici superioare (In casă nouă). Adolescenței îi este preferată „lucida ploaie” adultă (Inelul). Și pentru că, pe undeva, se presimte ceaja amurgului (Burniță) poeta „pregătește amintiri viitoare” și anticipează „ceasul acela în care” dragostea se va fi întors în suvenir, în legendă (Zestre, Proiect de înțelepciune). Comparativ cu celelalte cărți ale Ninei Cassian gestul și imaginea poetică s-au concentrat, s-au sublimat aici. Sentimentul și ideea au dobândit o gravitate, o pondere specifică maturității.

Evident, persistă încă în acest volum tentația cerebralității. Iori Oarcdsu (Tribuna, nr. 46.14 noiembrie 1963), G. Dimisianu (G. lil. nr. 49, 5 dec. 1963) și, recent, D. Cese-reanu (Tribuna, nr. 49, 5 dec. 1963) sînt îndreptățiji să tragă semnalul de alarmă în fața acestui real pericol pentru versurile Ninei Cassian. Nu-i mai puțin adevărat că tendința spre intelectualizarea lirismului este o notă specifică acestei poete, fără de care Nina Cassian nu ar mai fi, probabil, ea însăși. Ni se pare nemotivat însă scepticismul cu care este privită posibilitatea abordării în poezie a unei tematici filozofice, așa zis „impersonale”. „După aceeași trecere printr-o lume a trăirilor intense, pasionale, adinec omenești — scrie G. Dimisianu — poeta se înalță din nou, în final, în sfera „impersonală” a speculației, spre a face portretul timpului”. La fel, considerăm deplasat zelul cu care cei trei critici, mai sus citați, desființază o poezie de 13 rinduri (Extaz) — într-un volum de 146 pagini — pentru calități de virtuozitate. Poezii au dreptul la clipe de destindere și Extaz este rodul unei astfel de clipe, nicidecum o capitulare a poetei în fața practicilor formaliste din La scara 1/1 (v. Oarcdsu). Mai ales că nu astfel de poezii dau tonul dominant al acestei cărți, una din cele mai interesante apariții ale acestui an.

Nina Cassian este unul dintre poeții cei mai mobili, mai supli, mai departe de rigiditate, închistare, inerție. Pericolul cerebralizării nude, aride, deși real, nu este totuși nici permanent, nici invincibil. Pe cei care se îndoiesc de aceste afirmații îi invităm să citească poeziile (Un moș, Cel mai frumos pescar din sat etc., etc.), publicate de Nina Cassian sub titlul Din amintirile verii într-un recent număr al Gazetei literare.

ȘERBAN FOARȚA

SONET PENTRU O PĂPUȘĂ

După o așteptare prelungită peste obișnuit, teatrul timișorean a prezentat, o dată cu cea dintâi premieră a stagiunii, o primă vizionare pe țară: *Sonet pentru o păpușă* de Sergiu Fărcășan. Această comedie de replică și de situație, cu multe elemente de farsă satirică, este a doua piesă a autorului, confirmând multe din calitățile care au asigurat succesul și buna primire a spectacolului cu *Steaua polară*: inventivitatea comică și verva dialogului, fantezia inaripată de o inteligență vie, substanța polemică a textului. Și deși construcția dramatică nu e fără prihană, ea marchează o anume preocupare înnoitoare, încercarea de a fi și prin construcție aproape de gustul spectatorului.

Nu ne aflăm totuși în fața unei reușite depline. Atât la premieră cit și la primele reprezentații între spectacol și public nu s-a creat în deplină măsură acea punte emoțională care te lasă să întrevezi o comuniune durabilă; multe replici și situații „de succes” au trecut fără a stârni reacția scontată. Ce aparține din aceasta autorului textului și ce este a teatrului — rămâne de văzut.

Să consemnăm, mai întâi, meritul autorului de a fi încercat a face o comedie actuală pe o temă „de producție”, pe care în mod firesc ești tentat să o așezi datorită tematicii și a mesajului, lângă *Mielul turbat*. Până la un punct, Piticescu ar putea fi frate bun cu Spiridon Biserică, deoarece și pe el îl caracterizează acea indignare în fața vechilor mentalități morale, care îl pune în conflict cu rufina, cu birocrăția, cu stupiditatea ireproșabilă, cu teama de răspundere și cu vorbăria nepuțincoasă a acelor care formează, în piesă, grupul, construit pe coordonatele grotescului, al birocraților. Problema e însă — și aceasta îi separă pe cei doi — în ce măsură se opune Piticescu de-a lungul acțiunii purtătorilor vechilor mentalități și cât de eficientă socialmente este acțiunea sa.

Să remarcăm că lui Piticescu i se creează o biografie multilaterală; el nu e numai unul care urăște birocrăția, ci dezavurează adeseori, recurgând la șotii cam groase, de genul celorla din internatele de odinioară, conformismul, cumințenia fariseică. Luată în sine „schifele” dramatice care premereg integrării personajului în acțiune sînt totuși savuroase, „disimularea” comică din biroul directorului general — plină de haz. E o bună premisă, un preambul la ceea ce va urma. Te aștepti, firesc, la surprize. Și păcăliciul acesta, în care rezidurile unei mentalități juvenile mai acționează încă, pornește la drum, înarmat cu patalamaua de „mină liberă”. Ce va face? Întîi joacă o festă portarului; se dă drept Napoleon Bonaparte. Cu acest chiproco intrăm pe poarta mare a larsei, în cadrul căreia se circumscrie precumpănitor acțiunea. E un chiproco inițial, cu reacție în lanț: amintim scenele cu Biliboneea, „internarea” la spital, ședința comisiei care va stabili culorile și denumirile păpușilor. Introducerea „incognito” a directorului în fabrică ne păstrează pe tărîmul gras al comicului de situație, al cărui pandantiv este, în replică, calamburul. Dramaturgic se rezolvă comunicarea directă, nealterată de tonul „oficial”, pe care ar fi avut-o Piticescu dacă ar fi apărut ca director declarat; e un artificiu explicabil și nimeni nu-i va reproșa autorului din pricina aceasta că „așa ceva nu se întîmplă în viață”. Dar aceasta dacă și scenic „intermediarul” ar avea un element de firesc — pe care însă „Bărbosul”, cel puțin în spectacolul timișorean, nu-l are. Încheiem cu... încheierea: Piticescu, sfătuit de Picui, inovatorul, va trage birocraților o ultimă păcăleală și, aceștia, convinși, că astfel îl doboară pe director, acționează. Și astfel se naște, ceea ce altfel nu se putea, o păpușă frumoasă pe plăcui celor mici. Marginal, o intrigă de dragoste se consumă agitat în câteva

discuții și tachinări ca între îndrăgostii și pină la o lirică dezvoltare, mijlocită de ... o păpușă.

Desigur, e o comedie, subliniem, cu destule elemente reușite, dar pentru a rezulta o acțiune eficientă care să determine dacă nu unele mișcări de conștiință în tabăra adversă măcar unele „dislocări”, unele „fisuri” într-o tabără extrem de omogenă și de „tare”. E bine și necesar să ai tot timpul în față, discutând „Sonetul” ... ce și-a propus autorul: o farăș satirică. Intențiile și neizbutirile trebuie deci judecate în funcție de aceasta. Și acum: ceea ce afirmă S. Fărcașan prin Piticescu — noblețea muncii creatoare de frumos, a zăberii curajoase și energice pentru dreptul ei de afirmare — cu excepția scenelor în care el persistă să se bazeze pe birocrați, nu trece de multe ori de pe pragul intențiilor în cadrul împlinirii scenice. Acțiunea personajului e firavă și se consumă — să ni se ierte — în bufonerii, iar cearta sa cu Olgața nu e revelatoare de sentimente înalte, și, să adăugăm, neînțelegerea ține cam mult... E ca pe un ring de box, marcat în *spiritul textului*, de metafora scenică a regiei. Aici, așadar, la caracterul comportării directorului și nu la scenele în care el „face cucu” și pune pocnitori în figuri, se poate pune întrebarea „se întâmplă așa ceva în viață?”

Și la slăbiciunea lui Piticescu, neantrenat în conflicte mai esențiale, contribuie și cel pe care el se sprijină: Picui. Inovatorul a părăsit comisia, lăsându-l pe birocrați din oboseala de a mai lupta și dintr-un sentiment de neputință — să-și facă mendrele. Și aceasta, în timp ce ceilalți „pozitivi” nu angajează nici ei lupta în interior, ci la minister, ca Olgața, minată de unica dorință de... a scăpa de la „Jucăria celor mici”. Incolo, fabrica e un „teren al nimănui”, în care dai de un vid moral. Lui Picui trebuie să-i spună Piticescu în 1963 că el e „clasă muncitoare” și că, deci, e la putere. Așa încît, Picui nu e da-l fapt Picui — „clasă muncitoare”, ins caracteristică al ei, ci muncitor, pe care realitatea nu-l refuză poate, dar care nici nu e tipic, ironizîndu-și confrății care pun în gura secretarilor de partid doar consilii în chestiuni de inimă, Fărcașan a găsit că e mai nimerit să nu-i mai aducă în scenă; e dreptul lui. I-am fi cerut însă să fi prezentat vechiul și noul în relația lor reală, în cadrul căreia balanța nu atîrnă de partea celui dintîi. Or, în „Sonet...” grupul birocraților ne apare masiv, inabordabil parcă, în neclintita-i stupiditate. E adevărat, ei sînt „combătuți”, compensatorii, și nimicîți prin grotesc și ridiculizare. De această latură a compoziției, interesantă pentru că are ecou în ideea piesei (mai mult decît asocierea Olgața-Băiatul cu rachetă-Bărbosul) e soluția distribuției unice a unor birocrați, pentru a sugera că nu e vorba, în fond, în cazul acestora, decît de variantele unui tip unic, întâlnit pe trepte diferite ale scării ierarhice — de ipostazele comice ale aceluiași tip, al birocrațului. Ni se sugerează astfel prin distribuția unică ecuația Stamate cel „prudent” din aparatul ministerului = portarul vigilent nevoie mare = Ghilimecea, cel ce prinde jalnice ineptii în procesul verbal. Raționamentele absurde, lipsite de logică, reluarea unor ticuri sînt aici în mediul lor, rezultînd scene ca cea „ședință despre culori”, în care viciul birocrațismului este stigmatizat în laturi esențiale. Sînt vizate, după cum remarcă dramaturgul Dorel Dorian (la „masa rotundă” din Teatrul nr. 10) „diverse tare reale, ascunse sub haina birocrațismului, de la rutină la lipsa de pregătire, de la superficialitate la inerție, de la reaua voință declarată la incapacitatea de concretizare a bunelor intenții”. Cu observația, reluată, că Piticescu nu cauzează nici o fisură și nimic din care am putea-o întrezări, după lăsarea cortinei: Făiniță, în noua variantă a actului final, nu a realizat ceea ce autorul tindea, o evoluție, promisă la mai sus amintita „masă rotundă”: „recunoscerea lui Făiniță și scena schițată de Turturean în final — vor fi fructificate mai deplin dacă voi reuși să rezolv bine actul III”. Căci, dacă evoluția tuturor ar fi contrară adevărului vieții, lipsa de nuanțare, a grupului, caracterul lui static, sînt tot atît de nefirești, și infirmate de datele realului.

Persiflind ades modernismul, dramaturgul se pare că i-a plătit totuși un anumit tribut, neglijînd întîi de toate intriga piesei. Acțiunea, în ciuda scenelor vioaie, n-are suficient ritm, n-are mai ales o desfășurare gradată, susținută atent, iar comicul de replică adeseori e prea sollicitat, ceea ce îl copleșește pe spectator. Și unele formule sînt artificioase, ca cea „viziune bonapartistă”. „Sonetul...” este însă un experiment nu lipsit de inedit și nici de virtuozități formale și numai lipsa de cunoaștere a vieții și lipsa de dezvoltare a intrigii dramatice îi scad din eficiență. La comicul de replică și de situație, la dialogul liric, la gluma ușoară ori la anecdota dramatizată se asociază o structură modernă a comediei, uzînd de simplificarea schimbărilor de cadru, de „apartul” din prosceniu. Toate acestea sînt destule elemente pentru a nădăjdui într-o viitoare împlinire a piesei, căci, în fond și premiera timișoreană a fost un experiment și încă unul util pentru teatru și pentru autor.

Între acești doi factori a fost desigur o colaborare apropiată; ea ar fi avut de cîștigat în adincime dacă ar fi angajat și consiliul artistic, pînă la elaborarea de comu

acord, a unei viziuni regizorale care să mulțumească (pare ciudat, dar așa e) alții pe autor cit și pe regizor. În lipsa acestei completări armonioase, regia lui Dan Nasta, deși aplecată atent asupra unor sugestii ale textului, ni s-a părut ezitantă, prelungind până după ședința de producție căutări regizorale care au dăunat indeosebi spectacolului de premieră. E adevărat, relansarea s-a făcut apoi simțită, spectacolul a câștigat în ritm, în precizia detaliilor. I-ar mai rămâne eliminarea completă a „comperajului” care, trebuie spus, e neinspirat și „se învîrte în gol”, fiind, câteodată, chiar nedelicat față de spectatori. Desigur, impresia poate proveni și de la interpretarea inadecvată a lui Constantin Adamovici, actor talentat dar nu tocmai potrivit distribuit, într-un rol care implică la rîndu-i, multe întrebări. Gh. Leahu a „prins” aerul de mușalit al lui Piticeșu, disimularea lui redată cu umor. Alteori, însă, actorul n-a evitat retorismul (în scenele cu Picui), ori o anume monotonicitate și liniaritate, provenită, pe semne, și din text. Emil Reus a compus pentru Picui o mască de bonomie resemnată, redînd însă sărac „relansarea” inovatorului, costumat cam „din cutie”. Nu se reține, din păcate, Dănoiu (Emm. Schaffer), profil pierdut. O apariție autentic comică are Daniel Petrescu (în Stamate, Ghilimecea, Portarul), susținînd inegal, deși cu unele nuanțe, roluri consonante. Ștefan Iordănescu dovedește în Biliboncea — Bașchirache, resurse comice apreciabile; doar o remarcă ne-am îngăduit: diferențierea celor doi era mai evidentă dacă interpretarea lor, ar fi recurs la o individualizare bazată pe contrast temperamental și nu pe simpla schimbare a sacoului și perucii. Cu totul dezașabil, adevărat recital comic, e rolul lui Făiniță în interpretarea lui Al. Drăgan, marcînd prin flexibilitatea și dezaxarea mișcărilor lipsa de șira spinării a celui mai slab de inger dintre birocrați. Reminiscențele din creații anterioare pot fi întîlnite (sluga lui Baudricourt din *Sf. Ioana*). S-ar putea pune întrebarea totuși dacă această virtuozitate actoricească e în acord cu intențiile textului. Debutînd la Timișoara, Gabriela Marinescu (Olguța) e o apariție în parte plăcută, tinerească, într-un rol nu tocmai concludent. Reținem de asemenea masca și poziția studiată și verva „neagră” din interpretarea lui Radu Coriolan, dată celui mai crunt dintre birocrați. În felul cum a dus-o la capăt, modalitatea aleasă de Al. Ternovici (Turturean) e poate fără reproș. Replica lătrată, automatismul șarjat al gesturilor nu par a fi însă adecvate; rolul e totuși și al unul ins care spune subtil platitudini înfiorătoare. În roluri episodice, Lulu Popescu-Pop și Ecaterina Herberescu au avut apariții utile. Decorurile lui Virgil Miloia, simple și practice, ca și muzica lui Elly Roman, modulată în nesfîrșite variante, au rolul lor la conturarea unui spectacol care are oarecum asigurate unele elemente către o împlinire viitoare.

SIMION DIMA

EXPOZIȚIA TRAIAN BRĂDEANU

Elev al maestrului Ciucurencu, Traian Brădean a absolvit Institutul de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu”, acum șapte ani. Azi, la a doua expoziție personală, el se afirmă ca un artist cu posibilități multiple de exprimare. Creația sa, îmbogățită sub aspectul tematicii și al procedeelor tehnice, conturează o matură gândire și o autentică sensibilitate artistică.

Ca desenator, Brădean este cunoscut publicului din ilustrațiile sale făcute la Vlahuță, Ion Brătescu — Voinești, Liviu Rebreanu (*Pădurea spinzuraților*) Al. Sahia (*Încercarea tatii din război*) Panait Istrati (*Chira Chiralina*) și alții. Ciclul actual de desene intitulat *Schife și studii de caracter*, selectate din lucrările realizate în ultimii patru ani, sînt inspirate din varietatea tipurilor de țărani, din regiunea Hunedoara. Și de această dată, ca și la prima sa expoziție personală — la care am avut prilejul să vedem mai multe lucrări de acest gen, expoziția cuprinzînd în întregime desene în tuș după chipuri și siluete de țărani ardeleni — Brădean dă la iveală calități de analist și profund observator al caracterelor. *Profil de bătrîn, Bătrîn — văzut din spate, Cap de țaran, Țarancă din Pă-*

duceai și altele, sînt imagini pătrunse de o anumită gravitate ce vorbesc despre un tip uman plin de demnitate asupra căruia autorul s-a aplecat cu înțelegere și dragoste.

În pictură, ansamblul celor douăzeci și cinci de lucrări se prezintă pe o treaptă superioară de execuție față de lucrările prezentate de Brădean în ultimele expoziții colective și anuale. Deși o unitate a ansamblului există, care se desprinde din sentimentul și viziunea încorporate lucrărilor, lipsește omogenitatea în privința modalităților tehnice de exprimare, unele lucrări amintind intrucîtva de maestrul său, Al. Ciucurencu, ori de Cézanne sau Gauguin. Abordînd genuri diferite, portret, compoziție, peisaj, natură statică, Brădean se inspiră din viața satului. Ne oprim în mod deosebit asupra peisajului, acesta fiind genul la care artistul apelează mai insistent. Ardelean din regiunea Crișana, Brădean redă peisajul satului cu înțelegerea care presupune cunoașterea și înfrățirea omului cu natura. *Sălci*, *Peisaj din Onești*, *Femei la izvor*, *Miriște*, *Luncă în amurg* sînt cîteva imagini în care dialogul om-natură apare firesc. Paleta restrînsă la verzuri și griuri colorate dau acordurilor cromatice noblețe și distincție.

Portretele de țărânci, sculptate în marmură și piatră, mai apropiate de desene ca viziune, însumează imaginea sintetică despre tipologia țaranului ardelean, sinteză la care artistul a ajuns cu prilejul participării sale la expedițiile științifice ale antropologilor în regiunea Hunedoara, Țara Hațegului, Sălște și Poiana Sibiului. Deși Brădean nu urmărește atît desghiocarea formelor în spațiu, ci desenul și conturul, sculpturile au consistență, chipurile — *Pădureanca* și *Portret de țărâncă* — degajînd sobrietate și, în același timp, concentrare a expresiei ceea ce conferă autenticitate lipurilor alese.

Din ansamblul actual al lucrărilor expuse, se desprinde preocuparea artistului cu precădere pentru peisaj, în pictură, și pentru portret în desen și sculptură. Buna plasare în pagină, finețea coloristică, bunul gust în alegerea tonurilor și a stabilirii acordului cromatic, precum și linia sigură și sintetică a desenului urmărind caracterul și expresia, fac din Brădean un plastician cu resurse și calități alese ce îl vor susține cert în activitatea artistică.

ADRIANA BOTEZ-CRAINIC

Veronica Porumbacu: „Memoria cuvintelor“

Procesul creației, ca cel mai intim act de experiență și activitate socială a poetului stă, tematic, în centrul ultimului volum de versuri al Veronicăi Porumbacu, *Memoria cuvintelor*. Fuziunea de esență între a fi și a crea, deci între social-politic și estetic, este anunțată în poezia — Prefață — a volumului: „*Aveam de-ales: napoi ori înainte / însingurarea ca o rană-n stern / și coaja cariatelor cuvinte / ori simțul omenirii solidar / cu singura speranță ce nu minte. / Și-am ales! Ca bornă de hotar / la jumătatea vieții — tu o știi — / e urna unde-am ars ca să răsar...*” Metaforele aici își răsfrâng încălețura emotivă asupra versurilor de exprimare directă, poetizându-le. Îndeosebi imaginea singurătății „ca o rană-n stern” impresionează prin precizia și lapidaritatea descrierii senzației fizice de neliniște, de „urît”. Plasticizarea stării sufletești prin relevarea unei trăsături pregnante a înfrînării sale specifice asupra celui ce-o trăiește este modul în care poeta izbutește aici, cu mai mult succes, să transmită ideea, mai exact alectul ideii.

Descrierea unui balcon de casă nouă cu intenția de a alcătui un simbol al vieții noi trăiește mai ales prin cîteva sinestezii ce vădese o sensibilitate coloristică remarcabilă: „*Crăițe catifelate în galben*”, „*Zorele sunind din trîmbițe albe*”, „*Muşcate inalte aprinzînd mireasma frunzei cărnăoase*” (*Heraldică*). Puterea de reprezentare vizuală a imaginii este obținută prin alăturarea culorilor, conform unui simț subtil al efectelor picturale: „*Glieine revărsînd pe frunzarul verde flori liliacii*”. Dar tabloul se realizează în primul rînd prin comunicarea, am putea spune contagioasă, a impresiilor pe care aceste culori le iscă, impresii concrete, vii și exacte sub raport psihologic. Asocierea dintre albul strălucitor al zorelei și sunetul trîmbiței, în consonanță de altfel și cu forma florii, iată un exemplu de plasticitate a imaginii datorită în esență intuiției foarte fine a poetei.

Numeroase poezii, după cum am spus, tratează problema creației poetice, cel mai adesea privită sub latura sa procesuală. Poeziile relevă, la nivelurile artistice inegale, aviditatea de impresii a poetei („*Nu mi-e de-ajuns o viață pentru toată / multipla frumusețe a lumii*”), apoi „*dulcea ostentă de după scris*” (*Trag ancora*), frămîntările artistului exigent cu sine (*Caut cuvintele*). Transpuse în zite variațiuni, mai departe, temele încep să fie re-luate, dînd, printr-o repetiție nesustînută de strălucirea imaginilor, o impresie de puținătate a conținutului. O serie de poezii ne apar astfel drept încercări, taionări, în vederea creierii unor lucrări cu adevărat frumoase, încheiate, unitare (*Colțul grîului, de exemplu*).

Desigur și în celelalte poezii găsim unele imagini remarcabile. Nu pot să nu citez poezia *Cuvintele dragostei*, mai ales pentru finalul său profund și subtil: (*Dar dragostea însăși se mistuie, pîlpîie, moare. / Numai cuvintele ei, atît de jugare, / desprinse de buze, aprind nevăzutele sfeșnice / luminînd uitările noastre*).

Dar apogeeul volumului, după sentimentul nostru, îl constituie *Colțul grîului*. Temele enunțate anterior se string parca aici în condiționarea lor reciprocă. Motivele disparate și, prin aceasta adesea șterse, din volum se încheagă, alcătuiind o imagine unitară, clară și pregnantă a procesului de creație poetică. Evident, poezia se citește ca o metaforă largă, psihologizată. Ideile și simbolurile care răsar pe întinsul narațiunii lirice reflectă îndeosebi stări sufletești. E greu să desprînzî un exemplu. Poezia place mai ales prin unitatea și logica ei compozițională. Totuși: „*Căci după strofa ultimă rămîi / Puslie, moartă coajă de grăunte / ce-a dat în colț, ca grîul...*” Senzația de epuizare și totodată de mulțumire sufletească de după efortul creator, este aici, realizată printr-o consonanță veridică între psihologie și simbol. Optimismul creației crește dramatic în decursul confruntărilor poetei

cu ea însăși și cu realitatea: „Ca din pământ, din semeni / imi trag puterea ce-mi părea secată / prin miile de fire care trec / ca vinele în marmoră / ca vinele / de sînge între cele două brațe. / Ei, da: voi încolți în primăvară / din nou.” Versurile sînt semnificative pentru capacitatea poetei de a cuprinde viața prin simbol. Veronica Porumbacu realizează aici, mai bine decît altădată, unitatea între latura plastică, reprezentabilă a metaforei și cea internă, a stării sufletești ce determină asocierea!

Tocmai de aceea, nu putem să nu regretăm triajul insuficient de sever la alcătuirea volumului, ceea ce îi dă un aspect destul de inegal ca nivel artistic general; de unde rezultă, pe-alocurea și senzația de monoton, sub raportul ideilor și sentimentelor ce se vor comunica.

ALEXANDRA INDRIEȘ

S. Damian: „Direcții și tendințe în proza nouă”

Autorul acestui volum este unul din puținii critici din generația tină care se străduiește să îmbine, în activitatea sa, necesitățile analizei critice curente cu acelea ale sintezei mai mult sau mai puțin cuprinzătoare.

După volumul *Încercări de analiză literară*, cel de față este al doilea menit să întărească o asemenea impresie.

Operele și scrierile prezentate în paginile cărții, în genere justifică formula critică utilizată. Astfel, studiile cuprinse în prima parte, obiectiv, au putința de a fixa unele dintre momentele semnificative ale evoluției prozei actuale. Este vorba de examinarea contribuției aduse de prozatorii următori: Marin Preda, Titus Popovici, Eugen Barbu, T. Mazilu, Al. Ivan Ghilia, Nicolae Țic, Radu Tudoran, Nicolae Jianu. Chiar prezența acestor nume este de natură să sugereze că S. Damian n-a lîns la realizarea unei imagini monografice a fenomenului supus cercetării; dorința lui a fost de a fixa acele momente care, prin specificul lor, ridică probleme de un interes mai larg, de principiu.

Evident, o dată admis criteriul coordonator, chestiunea care se pune este aceea a materializării, în practică, a acestuia. Ceea ce ține exclusiv de receptivitatea criticului și, de asemenea, de strădania acestuia de a cuprinde exact materialul ce-l solicită.

Astfel, chiar dacă nu ești de acord cu unele judecăți ce țin de detaliu, nu poți să nu subșcrii, în genere, la judecata globală asupra unei opere cum este aceea a lui Marin Preda. Ideea că literatura acestui autor tinde la realizarea unei adevărate monografii psihologice este bine susținută, criticul supunînd analizei întreaga proză aparținînd autorului în discuție. Se demonstrează pregnant că proza lui Marin Preda „glorifică rezistența unei zone sufletești care nu pierе în condiții vitrege” și că scriitorul se străduiește să surprindă „atributele frumuseții morale a omului”, care se relevă în deplina lor forță de abia în epoca noastră, cînd se crează „cadrul prielnic realizării armoniei în psihologia eroului”.

Izbutesc să răspundă scopului inițial, din prima parte a cărții, și studiile *Profiluri din mediul muncitoresc* (Eugen Barbu), *Variațiuni pe tema „insensibilității”* (Nicolae Țic), *Difficultăți în lupta pentru realism* (Radu Tudoran, Nicolae Jianu). Și aici observația pătrunzătoare a criticului se plasează pe firul unei demonstrații largi, cuprinzătoare.

Dar, oricît de multe lucruri bune ar conștine, articolele *Erōu și mase în romanul „Setea”* sau *Bariera și judecata criticii*, prin caracterul lor restrîns, tratînd o problemă aparte, mi se pot întregi în ideea de ansamblu a cărții. Concret, cititorul n-are cum afla exact ce moment din dezvoltarea prozei noastre noi reprezintă opera lui Titus Popovici sau a lui Teodor Mazilu, de vreme ce în cartea lui S. Damian se analizează doar cite o singură lucrare scrisă de fiecare dintre cei doi prozatori. De asemenea, mi se pare hazardat să vezi un moment semnificativ în evoluția epicii actuale în volumul de debut, *Poarta*, al lui Nicolae Velea, oricît ar fi de interesant acest volum.

Mult mai unitar se prezintă cea de a doua parte a volumului, *Considerații sintetice*. Avem de-a face, de fapt, cu două studii: *Direcții și tendințe și Unghiul de vedere al scriitorului*. Primul mi se pare valoros mai ales prin îndemnul adresat criticilor de a precede la examinarea diferențiată, după criterii de apreciere ferme, a structurii artistice, în ansamblu, proprie prozei actuale. O serie de distincții făcute deja de critic ar putea constitui puncte de plecare viabile, când este vorba de stilurile epicii noi; proza lui Marin Preda se caracterizează prin prezența „narațiunii obiectivate”, scriitorul fiind preocupat „de analiză și de observația psihologică”; Titus Popovici „de amploarea cronicii sociale”; la Eugen Barbu se observă prezența unui „deosebit simț plastic și precumpănirea spectaculosului în tratarea subiectelor”; V. Em. Galan tinde la revitalizarea povestirii moldovenești; Nagy István adoptă „un ton de relatare arid într-o narațiune austeră” și așa mai departe, fiind vorba de proza lui G. Călinescu, Zaharia Stancu, Eusebiu Camilar și alții. De subliniat este faptul că, în acest studiu, autorul avansează discuția până la cele mai recente date ale realității literare, cuprinzând lucrările celei mai tinere generații de prozatori, a cărei prezență, masivă și interesantă, nu poate fi ignorată într-o astfel de împrejurare.

Ultimul studiu al volumului, tratând problema „unghiului de vedere al autorului”, merge pe linia celui precedent, punind noi puncte de vedere teoretice și de metodologie critică, menite să ducă la discuții sintetice fructuoase, legate de stadiul în care se află proza noastră nouă.

Așa dar, cartea lui S. Damian învederează încă o dată cit de necesar este ca în librării să apară cit mai multe lucrări critice de sinteză, dedicate fenomenului literar actual.

N. CIOBANU

Pop Simion: „Pieton în Cuba“

De la momentul istoric înregistrat de acad. Mihai Ralea în cartea sa *In extremul occident* și pînă la evenimentele descrise de Pop Simion în recentul său volum, poporul cuban a trecut, cum se știe, prin evenimente revoluționare, care la noi s-au oglindit în cărți precum *Cuba — teritoriul liber al Americii*, de Titus Popovici și *Insula speranței* de Alecu Ivan Ghilia.

Titus Popovici prezintă, în cea mai mare parte a volumului său, revoluția cubană, eroismul militant al acestui curajos popor, iar Al. I. Ghilia surprinde peisajul uman și geografic al insulei revoluționare, care luptă din plin, avîntat, pentru realizarea bazei materiale socialiste, în care elementul dominant, animator, este speranța în victoria deplină. De aceea delinim ideea pe care Pop Simion și-a propus s-o urmărească, o încercare de prezentare a revoluționarii conștiințelor, revoluție care continuă, firesc, lupta începută în Sierra.

Evitînd obișnuita notație de jurnal de călătorie, autorul și-a împărțit cartea în capitole de sine stătătoare. El a lăsat la o parte tentația de a nota exotismul peisajului. Pop Simion găsește alte modalități pentru a face lectura cărții sale plăcută, interesantă. El renunță la resursele spectaculosului și recurge la investigarea detaliului, urmărindu-i semnificațiile. Prozatorul dintr-o singură ochire, dintr-o simplă discuție, extrage ceea ce vede mai semnificativ, mai reprezentativ și valorifică fructuos. Mizează mai mult pe ritmul viu al povestirii, mai nuanțarea specifică a evenimentelor diurne, prezentînd mișcarea, efervescența vieții, elocotul gândirii și al faptelor eroilor anonimi. Îl preocupă ceea ce se petrece pe stradă: fluxul continuu al vieții, pulsația citadină. Ne mărturisește chiar el într-un fel de moto: „*Strada mi-e o iubită statornică, mă atrage, mă subjugă, mă cheamă; bănuiam eu că are o mie de farmece și mi-am făcut o artă din a ști să i le smulg...*” Și, într-adevăr, se străduiește să smulgă tot ce e posibil pentru a reda un tablou cit mai complex.

Elementul principal pe seama căruia se structurează ideea particulară a reportajelor este prezența revoluției care și-a impus peetea în toate domeniile vieții și, în primul rînd, în conștiințele oamenilor. Edificatoare, în această direcție, sînt capitolele: *Camioneta, Cim-*

puri de bananieri, Pielea de salamandră, La mușter. De exemplu, Fernando „eroul anonim” și-a limpezit conștiința, și-a dat seama că revoluția i-a schimbat viața și el trebuie să lupte din răspunderi să-i mențină și să-i consolideze cuceririle. Fordul lui, cu care slujește o viață întreagă yankeilor, a devenit un mijloc de transport, pentru revoluție: „*Ahora trabajamos para Cuba (Camioneta)*”. La fel și în *Calul*, Jorge Reeco face orice pentru revoluție, este un „caballo”: se ocupă de treburile casnice, conduce filiala Institutului Cuban pentru Prietenia cu Popoarele, conferențiază în limba engleză, este șofer, contabil și... scriitor. Toată vigoarea lui, toată capacitatea intelectuală și-a pus-o în slujba revoluției.

Entuziasmul simplu, viu, de un fel deosebit al poporului cuban, își găsește expresie și în capitolul *Carnavaul*. Poporul, personajul principal al acestui reportaj, se bucură din plin de realizările revoluției, o sărbătorește, dar nu uită vigilența. Undeva stau ascunși, pândind „*los gusanos*”. Încecând să strice veselia poporului, ei sînt prinși și pedepsiți. Iar femeia cubană a dobîndit o nouă poziție socială; nu mai este simplu element de distracție în ansamblul exotic al insulei. S-a alăturat și ea revoluției. Candoarea privirilor și frumusețea statură nu exclud revolverul pe care știe să-l minuiască împotriva contrarevoluționarilor (*La mușter*).

Stilul cărții este viu și atractiv în general. Totuși, însemnările par uneori a fi scrise prea „*din fugă*”, fiind neglijate unele amănunte, cărora le-ar fi putut imprima mai multă semnificație. De asemenea, este neglijată țipizarea, personajele neconturîndu-se întotdeauna precis, (*Hipolito*, din *Zbor planat*, de exemplu).

Cartea vine să completeze seria de scrieri despre Cuba, îmbogățind sfera noastră de cunoaștere despre poporul ei curajos, prin fapte inedite, de amănunt, dar semnificative. În același timp, *Pietoni în Cuba* este o reușită artistică certă, pe cuprinsul prozei lui Pop Simion, în domeniul reportajului.

DIMITRIE BĂLAN

Dimitrie Stelaru: „Oameni și flăcări”

Oameni și flăcări e un volum prin care Dimitrie Stelaru încearcă să-și găsească un profil propriu în poezia noastră actuală. Mărturisirea adeziunii la socialism străbate întregul volum. Descoperitor al unei lumi noi, dominată de mari prefaceri, Dimitrie Stelaru, poetul care a fost „*hamal în Gara de Nord*”, păstrează mereu, în poeziile acestui volum, imaginea trecutului. Poetul are pasiunea antîtezelor. Blocurile noi îi amintesc de mizeria trecutului; jocurile copiilor dintr-o creșă îi amintesc de copiii maltratați de hitleriști. Evocarea trecutului înregistrează luptele comuniștilor. În fond, pasiunea antîtezelor este pasiunea afirmării noului. Două poezii din prima secțiune a volumului (*Prîndăvara*) se intitulază *Tinerete*. Poetul este emancipat spiritual de socialism. („*Bucuria și-a deschis porțile: / Toate sînt ale mele cite se vîd, / Toț ce am al vostru e. / Vreau să trăiesc*”).

Poetul cîntă blocurile noi, constructorii, trenul electric — simbol al civilizației socialismului — colectivității, mînerii.

Ieșit dintr-o generație care a suferit direct de pe urma războiului, poetul militează patetic pentru „*ramura de mîstîn*” a păcii. Din ciclul intitulat *Antirăzboinice* merită o mențiune specială *Bocel*. Leit-motivul popular, imagiua de esență folclorică, ritmul, toate creează o atmosferă tragică, străbătută de o durere surdă: „*Cînd erai lângă mine aveam soare și ploaie, înfloream — / Acum rădăcinile te caută și nu te găsesc / Nu mai aud zăvoaia mîrgăritarelor — cuzintelor / Gara ta e una cu grîul și neghina, / Cu pămîntul peste care treceai fluturînd, cîntînd, / Și-l binecuzintai și-i iubeai...*”

Meritorie (regretăm lipsa de slozuire) este și *Femeia și războiul*; alternarea monologului femeii cu relatarea obiectivă creează un tablou sugestiv al sfîșierilor umane în fața războiului.

Mai puțin izbutește Dimitrie Stelaru în poeziile cu intenție de pamflet (*Le este sete de hărți, Scorpionul*); pamfletul cere sarcasm sau ironie caustică, dinamism, invenție verbală, calități, care se pare că acestui poet îi lipsesc. Poetul este însă stăpîn pe arta creării

atmosfera; reiese și din poezia finală a ciclului *Cîntec negru*, unde, prin repetarea onomatopeelor, surprinde tabloul ridicării la luptă al Africii.

Să mai remarcăm vizibila înclinație spre pastel, spre inscripțiile fine, de bijutier: „*Plopu înalt de sub stele / Duruie solzii verzi / Peste genele pline de rouă / Mici, ale griului. / O floare cu buzele moi / De rouă și lună / Ușor legănata de vînt / Aromele nopții adună*”, (*Noapte în cîmp*). *Trandafirii* e o variațiune pe un motiv din Goethe (*Motiv*): „*Și cîmpul tot / Cu aburu-n brazdă / Vreau tu să fii / Roadelor gazdă*”. Sînt pasteluri remarcabile în acest volum și spațiul restrîns ne împiedică să ne oprim asupra unor poezii ca *Luna*, *Pe culmea Bilei*, *O mare și-un fluviu*, de o remarcabilă simplitate.

Dar limitîndu-se la cuprinderea picturală, uneori, poetul ajunge la descriptivism (*Creșea*, *În parcul de cultură și odihnă*). Descriptivismul prejudiciază mai ales ultimul capitol (*Reportaj*), în care interferența dintre prezentarea reportajistică și atitudinea lirică are consecințe nu tocmai elocvente. Dimitrie Stelaru vrea să dea aci o geografie lirică a patriei; titlurile poeziilor ne poartă din nou prin satele colectivizate, prin cetățile industriale. Înceercînd surprinderea universului uman care însuflețește noul peisaj al țării, autorul se mișcă stîngaci și vrea să suplinească emoția reală prin acumulări de metafore sau prin grandilovență: „*De aici intrăm în potop. / Aruncă-ți umbra pe corole electrice / Istovește-ți norii vorbelor / Ochii tunătorului cu lame de fulger / Cînd degetele netezesc formele cenușii, / Cînd izvorul de jar metalic aleargă*”. (*Tunătorul*).

Dezvoltîndu-se pe linia unei lirici simple, descărcată de podoabe inutile, încercînd să pătrundă mai adînc psihologia oamenilor, Dimitrie Stelaru va putea da versuri omogene și trainice.

C. UNGUREANU

Platon Pardău: „Arbori de rezonanță”

Noul puternic și luminos, creat de oameni robusți și fermi, pe locul smuls trecutului dezagregat și învins, este tema oglindită de poet în multiple variante. Cultul liniștii — nu premiergătoare și apăsătoare ci eficientă, generatoare de mari înfăptuiri, liniștea prietenă concentrării maxime — îi inspiră poetului versuri de bună factură. Astfel arborii de rezonanță muncesc într-o liniște care „*pore o vacanță ciudată a naturii*”. Cerul are o „*cupedă albastră de tăcere*” la Seredna—hepa, unde, de altfel, „*totul are culoarea ‘ăcerii’*”. (*Nu mai cîntecul*). În *Drum spre nord* zgomotul pe care îl aude este doar „*lumina hohotind*” iar „*totul e calm*” încununază concluziv epilogul *Fișelor lirice*. Într-unul din cele mai mari cicluri ale volumului, intitulat „*Ceea ce se petrece în liniște*”, oamenii muncesc, construiesc cu macarale și unelte uriașe, dar „*nimic nu sfărâmă oglinda liniștii... totul se petrece în liniște*”.

Revelarea cu reculegere a măreției și generozității creatoare a liniștii este o însușire apreciabilă a poetului, cu atât mai mult cu cît uneori el identifica noțiunile de liniște-pace.

Ne nemulțumește, în schimb, insuficiența mijloacelor artistice cu ajutorul cărora autorul vehiculează cîteodată idei alte de prețioase. Sonorități bombastice anulează pe-alocuri emoția estetică. Uzitarea cu ostentație a unor expresii neaderente atmosferei de ansamblu contrazice propriile sale intenții, ajungîndu-se de la dorita „*concentrare maximă*” la diluări dezamăgitoare.

Această constatare nu se referă doar la cuvintele respirate neinspirat în cuprinsul unor poeme, ci vizează și un aspect de fond. Dacă deficiența ar fi pur formală s-ar putea încerca experimental înlocuirea expresiilor incriminate cu altele mai proprii și poezia ar fi oarecum salvată. Din păcate însă, în unele cazuri poetul își polarizează strădaniile tocmai în jurul expresiilor grandilovente, încercînd din răspuțeri să le pregătească și justifice. În asemenea cazuri esuează, nu reușește decît să creeze impresia de „*facut*” în scop de epatare și cu o regretabilă carență a autenticului fior liric.

Astfel, nelăgădula frumusețe a imaginii arborilor, care sînt transformați în cutia de rezonanță a viorilor, este compromisă de afirmația cu tendință aproape definitorie: munca acestor arbori intruchipează în seve luji „*fulnicile timpului trezorerii*” (*Scardă*).

În altă parte muncitorii care lucrează „cu gesturile firești ale setei și poștei de mîncare” iau în posesie spațiul (simbolizat printr-o casă în construcție) „unde aprindem o lumină înaltă / desprinzînd din cosmice savane / întiul anotimp al prezenței umane”. Nu sîntem de acord nici cu asimilarea totală a necesităților vitale de categoria mîncării și băuturii cu aceea a muncii. Firescul invocat de poet nu e de aceeași nuanță, căci munca devenită necesitate în viața omului are în plus însușirea de a fi în același timp și o mîndrie. La elaborarea ei contribuie în copleșitoare măsură un complex de trăiri epice și estetice care nu sînt și de natura apetitului de nutriție.

Remarcăm în altă ordine de idei că tinărul poet are unele repetări de cuvinte la limita ticului verbal. Cuvîntul „dimensiune” apare în paginile 30, 37, 42, 67 etc. iar „lumina nevăzută” la pagina 27, 29 etc. Asemenea exemple s-ar mai putea cita.

Unele exprimări se acoperă de banalitate și prozaism, anihilînd efectul versurilor anterioare, apte să trezească cititorului tulburarea specifică contactului cu literatura de calitate. „La Seredna—Hepa în cabană / ascidiași de zăpadă / ascultăm o baladă”... și balada își deapănă firul, ca din senin poetul să ne asigure: „E născut ca să cînte hufului, să știți” (Motiv de baladă).

În alt poem, pentru a ajunge la „această lozincă scrisă cu inima pe scindura simplită de lemn / e măsura pașilor și hainelor noastre / e măsura timpului nostru: vom termina combinatul mai devreme”, autorul ne informează că în trecut pantofii lui erau vechi și triști. La mică distanță repetă că pantofii erau rămași de la fratele mai mare și după ce mai adaugă că „nimic nu e mai jalnic decît o cămașă veche”, revine la pantofi, reamintindu-și privirea lor tristă. (Mai devreme).

Scăderile poetului Platon Pardău sînt în general susceptibile de ameliorare. Garanție în acest sens este orientarea lui tematică viguros actuală și existența unor versuri remarcabile ca cele din *Ploaia*, *Seară*, *Drum spre nord*, *Arcul de triumf*, *Legendă pe Rarău*, *Fragmente din Virste-lumini* etc.

LYGIA CHIRIȚA

„Viața romînească” nr. 11/1963

Numărul 11 al revistei *Viața romînească* cuprinde un material interesant și bogat de critică și istorie literară (materialul de beletristică e dealtfel, cantitativ, prea redus — 14 pagini din cele 224 ale revistei).

Pe linia inițiativei, întru totul remarcabile, de a purcede hotărît și curajos la reconsiderarea literaturii scrise între cele două războaie mondiale, revista publică, în continuare, voluminosul și comprehensivul studiu al lui N. Tertulian despre Lucian Blaga. E, desigur, încă hazardat de a încerca de pe acum, pe baza unor fragmente să se enunțe o judecată de apreciere asupra studiului. Ceea ce se remarcă de pe acum, înafara erudiției, uneori ușor ostentativă, e seriozitatea și relevanța analizei, deși unele înțiriri ale lui Bergson și Nietzsche asupra gnoseologiei blagiene ni se par mult mai superficiale decît le depistează autorul: în general ne face impresia că sublinierea, uneori prea apăsată, a influențelor externe, în filozofia ca și „cadru spiritual” al gândirii și ideologiei lui Blaga, este partea discutabilă a studiului. Încercarea lui N. Tertulian, prima de altfel, de a discuta de pe poziții critice științifice, marxiste, opera lui Lucian Blaga rămîne, însă, prin ponderea judecăților și prin acuitatea alitudinii critice, un model de reconsiderare critică a moștenirii literare din perioada dintre cele două războaie mondiale.

Viața romînească rămîne una din puținele reviste care publică, cu regularitate, studii mai întinse de teorie literară. În această direcție, numărul pe care îl recenzăm aduce, sub înscălitura Verei Călin, o contribuție remarcabilă, datorită studiului: *Istoricitatea procedeeilor comice*, fragment dintr-o lucrare mai întinsă despre problemele comicului. Subliniind că preocuparea principală a studiului este urmărirea „evoluziei procedeeilor comico-satirice

în literatura secolului nostru". Vera Călin întreprinde un vast excurs care se întinde de la Maiakovski la Shaw, de la Bertholt Brecht la Kafka, Marcel Aymé și Eugen Ionesco.

Cronica literară analizează două volume de poezii: G. Călinescu, *Lauda Lucrurilor* (Mihail Petroveanu) și Dan Deșliu, *Cercuri de copac* (Eugenia Tudor).

Mai „critică” în sensul bun al cuvîntului, nu apare a doua cronică. Rezervele pe care le formulează autoarea asupra persistenței unei maniere vetuste, a „zgurei locurilor comune”, din poezia lui Dan Deșliu ne apar îndreptățite. De ce, însă, sînta unor aprecieri și de ce prezența unor formule învăluite: „Dan Deșliu ne-a lăsat să întrezărim ceva (sic!) din etapa nouă a creației sale”. Mai sînt necesare astfel de formule sibilince?

Dacă cronică Eugeniei Tudor conține nu puține și justificate rezerve critice, cronică lui Mihail Petroveanu la volumul de versuri *Lauda lucrurilor* de George Călinescu face loc la unele imprecizuni de apreciere. Aceeași observație e valabilă și în ceea ce privește studiul, mai întins, al lui Radu Popescu: *Zaharia Stancu*. Criticul, ca întotdeauna, vine cu observații ingenioase, subtile, (îndeosebi acelea în legătura cu influența folclorului în scri-sul lui Zaharia Stancu). Dar cititorul se așteaptă, uneori, la exprimarea unor aprecieri mai circumspecțe.

„Miscellanea” cuprinde, printre altele, un articol mai întins, bogat în sugestii și, de astă dată, în observații critice, „Ce așteptăm de la „Biblioteca pentru toți”. Rubrica de cărți noi recenzază, cu oarecare întârziere, apariții editoriale din al doilea și al treilea trimestru al anului, în timp ce, dimpotrivă, *Revista revistelor* „mai promptă, cuprinde o recenzie” scurtă privire analitică „la *Revista română* și la *Cinema*”, conținînd o analiză strînsă și observații judicioase, învederînd astfel bogăția și varietatea materialelor de critică literară și publicistică a revistei.

TRAIAN LIVIU BIRĂESCU

„Pagini dunărene”

A ni întîlnit recent o nouă ediție din culegerea literară „*Pagini dunărene*”, editată de Casa regională Galați a creației populare. Distanța față de precedenta culegere sub același titlu nu este mare și pare a indica chiar o oarecare periodicitate. Iată un prim lucru care obligă. Intenția periodicității indică alte coordonate de cercetare, mai cu seamă că acest caiet al *Paginilor dunărene* ridică unele probleme de calitate artistică. La prima vedere, dacă privim apariția de acum în perspectivă cu cea anterioară, vom observa că, deși pare mai bogat în conținut, este totuși mai sărac din punct de vedere al realizărilor certe. O notă bună merită efortul de analiză critică pe care-l surprindem în partea finală a caietului, rezervată acestui scop. Beletristica propriu-zisă prezintă însă carențe serioase. Spre exemplu, ediția cuprinde multe versuri; s-ar putea spune chiar că e dominată de respectivul gen. Din acest material stufos răzbește și poezia adevărată. O întîlnim și la Valeriu Gorunescu, și la Sebastian Costin, și la Nelu Oancea, și la Grișa Gherghel și la Ion Chiriac — și la mai începătorii de la rubrica „*Primii pași*”. E o poezie tinerească, tonică, nu lipsită de influențe, uneori de bună calitate. Încomodează însă pe cititor grandilovența unor versuri, sau descrierea rece, și cel mai adesea o exprimare greoaie, întortochiată, cu sensuri greu de desecifrat. Ocupîndu-se în partea de critică literară de volumul „*Înima și timpul*” de Valeriu Gorunescu, L. Bourceanu găsește un calificativ foarte potrivit acestei exprimări întortochiate (care nu se poate reproșa numai tinerilor de la „*Pagini dunărene*”!); el numește această plagă „biciuirea sulcantă a stilului”.

Ce se poate înțelege dintr-o strofă ca aceasta: „*E-un sentiment ciudat: așa se pare / că simte, — întregînd zidul, cărămida, / așa deschide mărul alba floare, / înghețul răpu-nindu-l și omida*”? Și aceasta este o primă strofă dintr-o poezie care deschide caietul și este intitulată *Destin*.

O altă problemă care se ridică în legătură cu această nouă ediție a „*Paginilor dună-*

rene" pornește de la colaborarea unor condeie afirmate într-un fel sau altul în câmpul literelor. În cazul de față întâlnim numele lui Nicolae Velea, Ilie Tănăsache, Eugen Teodoru, Manole Auneanu. Toți au volume apărute și despre toți critica literară a avut cuvinte de apreciere. După lectura întregului sector de proză, ramii cu o copleșitoare insatisfacție. Aportul calitativ așteptat de la acești colaboratori experimentați este minim și, pe deasupra, pareă mai și fixează niște șabloane idiliste, de incertitudine, și celorlalte lucrări. Cum pot fi numite reportaje niște compuneri scrise fără inspirație, cenușiu, ca niște simple procese-verbale? De la început ai deziluzia pe care ți-o creează așa numitul fragment dintr-o carte de reportaje în lucru, „Două fluvii” a lui Nicolae Velea și Ilie Tănăsache. Rămii surprins de lipsa de exigență cu care acești tineri scriitori inzeștrați au încredințat tiparului o lucrare departe de o ținută literară corespunzătoare. Sint înșirate monotone niște drumuri care nu îmbie pe nimeni, după care urmează niște portrete compuse cam în felul următor: „Fega e un băiat tînăr (există și băieți bătrini? n. a.) — 23 de ani — scund, blond, cu niște ochi verzi, mereu atenți și vioi...” sau „Aici M. Suciu, un tînăr cu umeri pătrați...” etc.

Mai e de mirare apoi că George Genoiu, printre alții, nu depășește această linie? Din comuna de obirșie a vestitului deputat de pe vremea lui Cuza, Ion Roată nu-i reușesc altceva decît niște înșiruri de genul: „Vișei de vie îi acordă asistență (sic!) echipa tov. Cătănă Stoica. După cum am mai spus sectorul zootehnic este bine inzeștrat. Echipele tovarășilor Dogaru Constantin și Moga Ion, aplicînd științific procedee de îngrijire a animalelor obțin importante rezultate...” ș. a. m. d.

Nu se poate spune că nu sint și unele lucrări — puține — care rețin atenția, cum este cazul cu reportajul lui Manole Brazdeș „Bărăgan pămînt cu flori”, dar, în general, sectorul de proză suferă de idilism și de superficialitate. Atenția care în caietul anterior se acorda portretului literar a fost cu totul abandonată.

Nu numai periodicitatea, deci, obligă la exigență, ci și selecția materialelor care provin și de la scriitorii afirmați deja. Din experiența acestei ediții a „Paginilor dunărene” se pot trage învățăminte prețioase, asupra cărora prezentele rînduri doresc să atragă în mod serios atenția.

M. CERBU

Şantier literar 1964

Scritorii timişoreni întâmpina cea de-a 29-a aniversare a Eliberării patriei cu un bogat şantier literar.

Kadu Theodora a publicat în săptăminalul lunii decembrie 1963 nucele Interceptarea şi romanul Muntele, primul volum din trilogia care înfăţişează transformările petrecute în anul paterii populare în viaţa sânilor bândeni din regiunea de munte. În revista noastră va apare, într-unul din numerele viitoare, un fragment din volumul al doilea al trilogiei. Recent a apărut romanul lui Svatomir Raicos Zaci de zi la lumba srbă.

Mircea Şerbănescu are pe şantier romanul Familia umbră, satul de poezie Pentru ochii limpezi şi Timişoara, mic îndreptar turistic (Editura Meridian).

Andrei Liliu apare în acest an cu traducerea în româneşte a volumului Acum clăd grul e măcinat şi are pe şantier romanul În Linda germană Stele peste înălţimi, inspirat din viaţa muncitorilor rezistenţi.

Anghel Dumăbăneanu va fi prezent în acest an în librării cu un nou volum de versuri Pămînt şi fructele. De asemenea Ion Arleanu va apare cu al doilea volum de nuce şi poezii intitulat Trezul albastru.

În colecţia Luceafărul sînt programate doi scriitori tineri din Timişoara: Damian Ureche cu volumul de versuri Temperamentul primăverii şi Constantin Parcu cu volumul de poezii lui Nucul cu patru umbre.

Al. Iedebanu scrie un volum de reportaje Dimineţile cîmpiei hînuţene pentru colecţia Patru noapţi a Editurii Tineretului şi un reportaj Timişoara pentru Editura Meridian, colecţia Orare şi privelişti.

Franco Zlatan a predat Editurii pentru Literatură, în traducere maghara, o antologie a liricii româneşti.

Endre Karoly va apare la Editura Tineretului cu un volum de versuri în colecţia Cele mai frumoase poezii.

Vladimir Ciococ, în lunile viitoare, va fi prezent în librării cu un volum de versuri care va cuprinde, în traducerea lui Tudor Mănescu, cele mai reprezentative poezii ale sale.

Au mai predat editurilor: Virgil Birtan un volum de reportaje; Sofia Arcan un volum de nuce şi Roman Fabian un roman.

A. C.

Consfătuirea cercurilor literare din Moldova

După consfătuirea cercurilor literare din Botoş, Ottenia şi Huneedoara, care a avut loc ca un an în urmă, la Lipova, Uniunea Scriitorilor din R.P.R. şi Casa Centrală a Creaţiei populare au iniţiat în zilele de 11, 15 şi 16 decembrie, consfătuirea cercurilor literare din regiunile Bacău, Galaţi, Iaşi şi Suceava.

După referatul cu caracter de îndrumare prezentat de Pop Simion, secretar al Uniunii Scriitorilor din R.P.R., au fost ascultate informările asupra activităţii cercurilor literare din regiunile prezente la consfătuire.

Referatele şi discuţiile au relevat bogata activitate literară de amatori din Moldova, problemele de creaţie care-i trămăni pe iubitorii de literatură din cercurile literare.

În încheierea discuţiilor, tov. Gheorghe Roşu, membru al C.C. al P.M.R., prim-secretar al comitetului regional P.M.R. Bacău, a făcut o amplă expunere asupra sarcinilor ce privesc munca de îndrumare ideologică şi politică a tinerilor scriitori, urmîndu-le indemnul călduros de a cunoaşte minunatele realizări ale oamenilor muncii din patria noastră.

Seminariile de creaţie au fost conduse de scriitorii fruntaşi ai frontului nostru literar: Mureşel Hecolazu, Pop Simion, Al. I. Ghilia, Mihai Dragomir, Ion Istrati, Dumitru Ignea, Paul Ecerec, etc.

Consfătuirea a constituit un prilej de a cunoaşte realizările din industria şi agricultura regiunii Bacău. Membrii cercurilor literare au participat deosebit de numeroase sesiuni literare în satele din regiune.

Bine organizate, lucrările Consfătuirii s-au desfăşurat la un nivel ridicat, constituind un substanţial sprijin în activitatea cercurilor literare din Moldova.

A. D.

Despre proza lui Eminescu

Un sector important al operei eminesciene, detaliat de puţin solicitat de istoricii literaturii. Îi alcătuiesc proza. Propunîndu-şi ca obiectul locului pe care fantasticul îl ocupă în proza

lui Eminescu, Eugen Simion (Fantasticul în proza lui Eminescu, *Gazeta Literară*, 42-49/1963) face o valoroasă incursiune în opera poetului. Urmîrind determinarea fantasticului în proza eminesciană, Eugen Simion stabileşte, reţinînd unele cercetări mai vechi (H. Sanielescu, G. Călinescu), rîsul şi locul pe care îl au unele motive de citelaţie printre romantici în prosă a poezilor, (al umbrei pierdute de exemplu).

Cercetătorul urmăreşte şi felul în care se manifestă influenţa lui Kant şi Schopenhauer în o serie de fragmente sau în năvelle (Sărmanul Dionis, Cezara). Contradicţia între „filozofia teoretică” şi aspiraţiile poetului caracterizate — arată just Eugen Simion — proza eminesciană: „Două tendinţe se lăttinesc şi se contrazic în proza lui Eminescu în special în Sărmanul Dionis: o tendinţă puternică de afirmare a unei culturi primordiale şi a unor aspiraţii complexe şi tendinţa ce vine din idealismul filozofic, de a pune la temelia lor, o viziune magică şi un pesimism polemic: un titanism afirmat în gesturi cetezătoare, şi neputinţa de a învinge şi de a spargi caşa speculaţiei metafizice, ciocnirea dintre o aspiraţie fundamental umanităţii şi premiza teoretic idealistă...”, conchide autorul articolului. Poate că o incursiune mai atentă în cronologia prozei eminesciene — ar fi dus pe cercetător la generalizări mai largi.

În orice caz, ne aillm în faţa unui articol plin de sugestii, a cărui apariţie nu putem decît s-o salutăm. Mai ales dacă ţinem seama de sfatul cu care se apropie cercetătorii noştri de maximal edificiu al operei lui Mihail Eminescu, în special în domeniul respectiv.

C. U.

Nedumeriri

Citim în Luceafărul de sîmbătă 7 decembrie 1963 sub semnătura lui M. Mircescu următoarele cu privire la culegere „Pagini contemporane” de Ia Braşov:

„Prea puţin contribuie la valoarea artistică a volumului, unele lucrări în prosă ca „Zile de luptă” de D. M. Bucur, Ziuă solstiţiului” lui de Al. Sergiu...” etc.

Cu data de 5 decembrie în Tribuna a apărut de asemenea o recenzie la acelaşi volum, din care spicim următoarele:

Cea mai izbitoie ni se pare ultima. („Ziua solstițiului” n. a.) Încadrată într-un cieluș ce ni propune să urmărească destulul simțului medic Alexandru Muiat, din anii ilegalității pișă în zilele noastre, proza lui Alexandru Sergiu este o continuare firească a greseliilor: Medicul batallionului, Medicul de gardă și Decretul la dă-goste, apărute în celelalte numere ale culegerii „Pagini contemporane”. Ziua Solstițiului surprinde un moment dramatic din viața de familie a medicului Muiat, pe care îl întâlnim înținat și convinsător.

Să știm că autorul va trage el sigur toate năvălirile, dar ce va face cititorul?

C. M.

A Iraduce...

La Editura pentru literatură a apărut poezieria lui Papp Ferenc în lum și în limba, tradusă în românește de N. Crișan. În starea recunoștinței traducătorului pentru gândul de a ne oferi posibilitatea cunoașterii interesantelor proze a scriitorului de limbă maghiară din țara noastră, dar și reproducând modul lipsit de sensibilitate și chiar înțeleșibilitate a care a făcut-o.

Cităm la întâmplare: „Am observat că, în clipa în care te văd pe obrazul tău, am înțeles că grăia care nu dispărea când nu convingea că mă află acolo, la locul meu.”

Uniforma unui personaj este „tenue și cu felii mari de nochi” iar de barbă lui „ca de un dracu” se găsește „bucăți de lichieni”. Ni se pare deosebit de curios că în pînă ceată „de pe tute pe care stropi mari, cu elinchea abia auzi”. Umezeala ceții suportă o mulțime de comparații, dar nu se suferă în nici un caz senzația auditivă a elincheului, specific profesorilor ori elevilor obiectelor de știință sau medic. Înțelegem o serie de însemnări neinspirate ca: „renunțarea plăcerilor, și aneori vîntul ne aduce...” etc. Exprimarea e extrem de precizie, uneori: „Cum am să am puțin timp liber am să-l caut un loc”.

Un personaj feminin purtă „toate pălășele rupte” deși rufos îl include pe toți, înasmălnă zăpezilor, foarte rupt. În oțaz cere să îl se feresească brațul drept: — Ce-l cu el? — M am rănit la el”. S-a rănit oare întădădă singur „la el”, ori a fost rănit de altcineva? Din original se desprinde ipoteza contrară celei superate de traducător. Încorectă este și forma „Unii pleacău spinarea” în loc de își pleacău, după cum nici „îmbotit” ori „ochi înărmășiți de vînt” nu respectă spiritul limbii. Expresia „faptul că” apare de mult prea multe ori, iar eroii sînt adesea „decumpaniți” și „caușă gură”. În diferite împrejurări. Modul dădule de firează dădă în diverse variante. Uneori dădule, gema, scîrșie și trozeste, alteori dădule, hăduchie și bușeste, iar alteori — mai modest — dădule și doar pîrșie.

Veghiențele artistice, greseliile de limbă și punctuație ale lui N. Crișan

se cer semnala cu alt mai mult cu cit pasagiile citate nu fac parte din coroborările unor aliterări, ei sînt desprinsse din retrospectivă unul tîndr inginer, pe care nu-l putem obliga să accepte în limbajul său asemenea concesii.

L. C.

Exegeze bacoviene

Remarcăm faptul că în lucrările (nr. 25, 7 dec. 1963) rezervă o pagină unor „exegeze bacoviene”.

Sub titlul: Bacovia în conștiința poezilor, M. Petroveanu demonstrează, pe baza unei informații întinse, că, în poezia cicaditului în loca care a fost supra de oficialitatea burgheză, „marșul (Bacovia, n.n.) a pusat totuși anume satisfacții morale”. Ca și Camil Petrescu cel vehement negat de curtenții muștelor oficiale, Bacovia s-a bucurat de simpatia unor spirite luminate ale acestui secol, precum: Al. Macedonski, Adrian Maniu, Cezar Petrescu, Haric Voronca, B. Fântolana, Eugen Ibrăleanu, Perpetuic, Mihai Beniuc, Vl. Streinu, Șerban Cioculescu etc. etc. Interesant ni se pare afirmația lui M. Petroveanu, după care creația modernă îi este specifică, în cauza artiștilor „dublura sensibilității de o conștiință eretică, sau măcar de o înțelegere intuitivă critică, încet a ajunsă cu talentele să promoveze prin lupta eristicilor și apoi a criticilor. În lista, aproape completă, de poezi, de artiști, citați de M. Petroveanu ca partizani ai poeziei lui Bacovia, am avea de adăugat două nume: Camil Petrescu și Sora Pană. Primul face elogial artea bacoviene într-un articol reproduc în recentul volum Opinii și atitudini (EPL 1962), al doilea în poemul cu evidente nuanțe sociale, Ombrele pe zonă („Munții noaptea neînșinate, 1940). După ce evocă, în stîl bacovian, personajul autumnal, Sora Pană notează deodată, recunoscîndu-și maestrul: „Vocabularul este epulzat de Bacovia”. În câteva momente de plumb / Ce nu acoperire sufletul toamnelor moldave.”

Articolul lui Cornel Regman, Neculă și Bacovia ni se pare interesant și realizat mai ales în prima parte, în care se analizează dintr-un unghi înedit versurile „poetului — cîmar”. Articolul, în fond lăș, este, neștinut și dedicat, în special, lui Neculă. C. Regman încearcă să demonstreze, destul de bizar, prin versurile lui Bacovia originalitatea lui Neculă. După o introducere valoroasă — polemică și pregnant analitică — în opera lui Neculă, autorul articolului pare să evidenșieze unor similitudini de motive între versurile celor doi poeți confrunțați. Derutează și neamulmeste, de la început, semn egalității pus între Neculă și Bacovia. Faptul că Bacovia l-a cunoșcut în tinerețe pe D. Th. Neculă nu este suficient pentru a trage unele concluzii de soiul: „corbii lui Frankem sînt și ai lui Neculă”. Așa stînd lucrurile putem afirma că stă și ai lui Cosbuc: „Și-n urmă corbii croncînd / Aleșuși stîl”, (Măștră la Fulger).

Neculă cobzucămizează de alșel, nu o dată. Marșul corbilor la Bacovia stă, în fond, din Traian Demetrescu și mai de parte din Edgar Pă. Două dialogul cu corbul din De larmă și serarile moi puțin cunoscută din poemul Da (1923): „Pavilionul muzicii era un corb / Lam întreat de tucii și nu mi-a răspuns nimic”.

De unele paralelisme forșate stabilite între cei doi poeți, se îndoiește uncori chiar C. Regman, contrăcîndu-se pe sine: „Prebacoviană e și ideea de a-și cînta odșia-reală: Prin odșia mea sîrăc și în racla de tîcută... deși ca tonalitate poezia în cauza (Focul) me îndrumă mai degrabă spre Eminescu”.

Articolul în cauză conține, evident, cîteva înțușiri remarcabile, precum: preferența, în ordine cromatică, a celor doi poeți, pentru plumb sau nota comună remarcată în descrierea mediului profesional. Ni se pare util totuși să atragem atenția că Neculă și Bacovia aparțin unor epoci diferite, unor curente și modalități de expresie diferite, unor tipologii poetice diferite, că Bacovia, unul din cei mai originali poeți ai noștri, nu este nicicîndu acențiat lui Neculă, așa cum lăș uncori să creadă în articolul lui, C. Regman.

S. F.

Magda Isanos în limba sîrbă

Traducătoarea Florica Ștefan, o apreciată poetă iugoslavă, face în postfața culegerii (apărută în editura „Bagdala”) unele măștrări din care ne îngăduim să spicăm următoarele: ... Magda Isanos e poeta care din răpal încului miș atras și mi-a preocupat atenția”... „poeta care (scize în continuare traducătoarea)... po patul moștii... pe o baricadă stranică și în micelul răboiului, mubostă și sîră să se cruce pe sine, și-a cîntat cîtecel ori, dragostea ei și înșăgășirea ei de viață”...

Sub umbulul impresiilor puternice, produse de lectura poeziei Magdei Isanos, Florica Ștefan a transpus în limba sîrbă un buchet de poezii, selectate, pare-se, nu numai sub aspectul rotirii lor și al criteriului alegării poeziilor reprezentative, ci mai ales al afinităților traducătoarei cu poezia Magdei Isanos. Procedînd chiar și așa, Florica Ștefan oferă cititorilor iugoslavi o traducere în care recunoaștem atribuțiile poeziei Magdei Isanos, timbrul personal al poetei, glasul ei distinct în ansamblul poeziei noastre, ceea ce, sub un alt unghi de vedere — al selecției poeziilor —, a și urmărit traducătoarea, căci, tot în post-față, măștrăsește clar: ... Magda Isanos își are locul ei în poezia și istoria literaturii țării sale”.

Poeziile Magdei Isanos sînt traduse în limba sîrbă cu mult simț poetic. Traducătoarea a șșit, în cele mai multe cazuri, corespondențe ferice, fapt care să posibilitate cititorilor iugoslavi să cunoască ața poeziei a Magdei Isanos.

G. B.

MIRCEA ION (Timișoara): Aveți un sentiment al poeziei adevărate care se lasă ghicit în comparații sugestive, dar vă pierdeți tensiunea lirică în aspecte prea generale. Ca orice artă, poezia trăiește prin ceea ce e unic, nerepetabil, concret. Concretul are lăine pe care omul obișnuit cu gândirea rațională nu le observă și nu le descoperă. E treaba poetului să releveze acest aspect necunoscut al lucrărilor, dar nu-i treabă ușoară, fiindcă limbajul obișnuit nu-l ajută. Aveți dreptate când spuneți că *gîndurile* (poetului):

*Își vîră lăceșul chemării
În tainite adînci. Și creșe
Cum cură maguri, cînd plezneze,
Să soară boarea depărtării.*

Reproducem, de asemenea, *Ochii*:

*Distringeți lume se adună
În ochii ai. Un înfînt
Miniatural și fără lîună.
Un univers nostim și magic
La scară mică. Și almic
Potomori, închi, sau tragic.*

Perseveranți! Nu fiți zgîrcit cu datele personate.

MIRCEA CRISTEA (Craiova): Vă amenință pericolul de a înlocui imaginile proaspete ale lirii sub sentințe mai mult sau mai puțin meșteșugite. Vorbiți de gînd într-un pastel, dar conținutul gîndului poate avea valoare și vă eschivați să ni-l destăinuiți. Ori poate că nici pentru dvs. nu e prea lămurit conținutul acestui gînd „*avîntat și mare*”?

MIHAIL NEMEȘ (Craiova): În *Ploi* aveți versuri frumoase, păcat că spuneți multe

lucruri fără rost care lungesc poezia și-i diluează nepermis de mult ideea. Reproducem strofele:

*Ploi ureați în apice cu plesniri de bîce
Lîmpeziri sonore. Viața să-și ridice
În ciorchini tăria, cată-n voi rabinul,
Toamna, ca hângița, să ne toarne cînal.
Iar prelungi știubea pazea stau să beie
Jocul izirării prins din curcubeu.
Și-n porumb torn umezi desfătări, mulțime
Lopdîind prin lutuși sece-n prospețime.*

VASILE POP (Hunedoara): N-ați reușit să vă dezbrățați de un idilism pe care neologismele nu-l pot masca în poemele: *Un singur univers*, *Sentiment* și *Vers*. Preferăm *Zbor de dragoste* pe care îl considerăm un cert succes în eforturile pe care ni le-ați incredințat:

*Cuvintele dănuiau în aer
Ca o copilărie stelară.
Și petaloajul presimțea
o primăvară adînc interioară.
Sinceritatea le-a prefăcut în vers,
emoția i pură
împingea carul
pînă dincolo de vechea-i făptură.
Pămîntul nu urmărea,
Lumină de gînd,
micșorînd, prelungind
distanța.*

TARAPOANCA IONEL (Craiova): Pînă nu scăpați de obsesia unor imagini pe care le socotiți prin excelență poetice, dar care, în versurile dvs par mai uzate decît sint, nu veți izbuti să impresionați liric pe nimeni.

N. T.

ML

43 803

4 Lei